

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

Planinski

V E S T N I K

TEMA MESECA

Živali naših gora

INTERVJU

Žarko Trušnovec

Tomaž Mihelič

Franc Kadiš

Z NAMI NA POT

Vipavski griči

Rezija

11
2014

PLANINSKA
ZVEŽA
SLOVENIJE

3,40
EUR

9177 03501434008

OBVESTILO O IZIDU

Vodnik Razširjena slovenska planinska pot, Gorazd Gorišek Izbirni vodnik

Planinska trgovina PZS obvešča, da je izšel izbirni vodnik Razširjena slovenska planinska pot. Slovenska planinska pot, najstarejša slovenska vezna pot, je bila leta 1966 razširjena z dodatnimi cilji. Tako je nastala Razširjena slovenska planinska pot. V vodniku mladega, a priznanega planinskega publicista je predstavljenih 44 ciljev Razširjene slovenske planinske poti. Posebno vrednost zgoščenim, natančnim in sistematičnim opisom pri vsaki turi daje kratka predstavitev ostalih možnih pristopov na isti cilj, ki bodo morda vabilo za nadaljnje obiske. Knjigo odlikuje tudi prenovljena, še bogatejša grafična podoba. Vodnik za vse, ki želijo prekrizariti Slovenijo na enega najzanimivejših načinov – peš!

Cena: 23,90 €*

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

AKCIJA 50 % POPUST

GOLA GORA, Nanga Parbat (8125 m), druga, dopolnjena izdaja

V letu 2012 je bil narejen ponatis knjige *Gola gora*. Avtor se za ponatis ni odločil ne le zato, ker je prva izdaja razprodana, ampak predvsem zaradi novih osebnih soočanj z Nanga Parbatom. Kot član snemalne ekipe, ki je pripravljala film o gori za TV serijo Velikani Himalaje, se je udeležil odprave na ta 8125 metrov visoki vrh. Na sedemdesetih na novo dodanih straneh opisuje svoje napete, razburljive, poučne, predvsem pa lepe in globoko doživete dneve na pobočjih Nanga Parbata ter pod njim. To je bila odprava, na kateri sta Irena Mrak in Mojca Švajger dosegli enega največjih uspehov v zgodovini ženskega plezanja v Himalaji. Gre za dramatično in napeto poročilo "iz prve roke". Obenem pa dodano besedilo logično in smiselno zaključuje Grošljeva večdesetletna srečevanja in soočanja s to mogočno goro.

Druga, dopolnjena izdaja, ki je posvečena spominu na Tomaža Humarja, vsebuje 260 strani in 130 fotografij.

V času od 15. 11. do 15. 12. 2014 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 12,45 €* (redna cena: 24,90 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

NOVO V PLANINSKI ZALOŽBI

GIANTS OF THE HIMALAYAS, Viki Grošelj

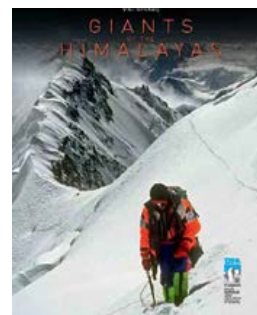
Planinska zveza Slovenije je v lanskem letu izdala knjigo z naslovom *Velikani Himalaje*, avtorja Vikija Grošlja. V novembru bo izdan prevod knjige v angleškem jeziku z naslovom *Giants of the Himalayas*. V knjigi je avtor predstavil vseh štirinajst svetovnih osemtisočakov in orisal zgodovino vzponov nanje s posebnim poudarkom na delovanju slovenskih alpinistov, ki so se z izjemnimi dosežki v Himalaji povzpeli na sam svetovni vrh. V knjigi so zbrani vsi podatki o udejstvovanju slovenskih alpinistov, bodisi v slovenskih bodisi v tujih odpravah. Knjiga je napisana v živem in zanimivem slogu, ki je značilen za avtorja.

Osemtisočaki: Makalu, 8463 metrov; Hidden Peak – Gašerbrum I, 8068 metrov; Everest, 8848 metrov; Manaslu, 8163 metrov; Broad Peak, 8047 metrov; Gašerbrum II, 8035 metrov; Daulagiri, 8167 metrov; Čo Oju, 8201 metrov; Lotse, 8516 metrov; Šiša Pangma, 8046 metrov; Nanga Parbat, 8125 metrov; Kangčendzenga, 8586 metrov; K2, 8611 metrov; Anapurna, 8091 metrov.

Knjiga je bogato opremljena s številnimi fotografijami in je kot taka primerna za vaše poslovne partnerje.

Cena knjige: 29,90 €*

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, po pošti: p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po telefonu: 01 43 45 684 v času uradnih ur, faksu: 01 43 45 691, brezplačna telefonska številka: 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), e-naročila: narocilo@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>. Uradne ure v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11.00).

Slovenski planinski muzej

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, telefon: 08 380 67 30, faks: 04 589 10 35, e-naročila: info@planinskimuzej.si.

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

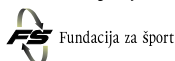
Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS in Javna agencija za knjigo RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:
Pokončni macesen kljubuje viharjem
Foto: Oton Naglost

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Negotova usoda Planinskega vestnika

Izdajateljica *Planinskega vestnika* (PV), Planinska zveza Slovenije (PZS), se je na zadnji seji upravnega odbora konec oktobra odločila za dve veliki spremembi v zvezi z našo revijo. Prva je, da se naročnina na *Planinski vestnik* izloči iz članarin A in A+, druga pa je vsebinska usmeritev v interno javnost, torej v javnost članstva PZS. Razlog za izpad naročnine je nadgradnja članskega zavarovanja (zavarovanje z asistenco za reševanje v tujini in asistenco za zdravstveno zavarovanje v tujini). Članom upravnega odbora PZS je sicer uredništvo pred sejo poslalo dolgo pismo pomislekov in bojzani, kaj bi to lahko pomenilo za revijo, ki pa je naletelo na gluha ušesa, še več, na seji se o njem sploh ni razpravljalo. Prav tako ne o kompromisnem predlogu, ki smo ga posredovali v pismu, da bi bila odločitev za članarino prostovoljno povezana bodisi z večjimi bonusi zavarovanja bodisi z naročnino na PV ali z obojim. Predlog je bil brez utemeljitve zavrnjen. Naročnina na PV je bila v eno od oblik članarine vključena že dolgo časa. Med najbolj verjetnimi vzroki za to prakso je gotovo bilo zavedanje, da je kulturni in informativni medij, posebej če gre za najstarejšo revijo v državi in eno najstarejših planinskih revij v Evropi, treba na neki način zaščititi oziroma mu pomagati do takšne naklade, ki bi mu omogočila kolikor toliko normalen obseg in obliko. Tega se zavedajo tudi sorodne organizacije, in sicer: revija/glasilo *Lovec* Lovske zveze, *Ribič* Ribiške zveze, *Slovenski čebelar* Čebelarске zveze ali pa *Svet ptic* Društva za opazovanje in proučevanje ptic (DOPPS), ki imajo vse naročnine (od 1000 do 22.000 izvodov) vključene v članarino.

Kdo bi vedel, kje so razlogi, da je od 55.000 članov PZS manj kot desetina naročnikov revije, ki jo izdaja organizacija, katere člani so ... Če to še nekako razumemo, pa ne razumemo presenetljivega podatka, ki ga je na enem od oktobrskih sestankov posredoval generalni sekretar PZS, da kar osem članov upravnega odbora, ki je sprejel to strateško odločitev, in dva člana od petih odbora za članstvo, ki je ta ukrep predlagal, niso naročniki na "svojo" revijo. Morda jim ni všeč vsebina PV. Tudi lahko. A če bi bilo to res, zakaj naklada od leta 2001, odkar sem s svojo ekipo prevzel urejanje revije, narašča, prej pa je bila v konstantnem upadu? In to v časih, ko skorajda vsem tiskanim medijem drastično padajo naklade, spletni mediji pa prevzemajo bralce tiskanih medijev?

A+ in A-člani boste torej letošnjega novembra in decembra prejeli obvestilo in dve položnici, eno za članarino, drugo za naročnino na PV. To bo odslej ločeno. Teoretično gledano, če vsi A-člani ne bi več hoteli ostati naročniki, bi se lahko njihovo število več kot razpolovilo, naklada pa bi s pribl. 6000 padla tja proti 3000. Za naklado velja podobno, kot je v gospodarstvu: večji sistemi se lažje obdržijo, so bolj stabilni in odporni. Manjša naklada nam torej ne pušča veliko možnosti, zelo verjetno je, da v letu 2016 revije v takem obsegu in obliki ne bo več možno izdajati. Ob vsem tem izdajateljica z letom 2015 po petih letih upravičeno dviga naročnino (s 34 na 39 evrov).

Izdajateljica je s sprejetjem smernic na področju planinskih medijev in sodelovanja z javnostmi na že omenjeni seji upravnega odbora in na podlagi priporočil na več letošnjih sestankih podala usmeritve uredniške politike, pri čemer je zaželenih (čim) več vsebin o sami organizaciji. Vse to počnemo že zdaj, v nekaterih prispevkih neposredno, v drugih pa bolj posredno. Žal prav vsakega prispevka, ki ga dobimo, ne moremo objaviti. Glavni kriterij za neobjavo je vedno le – kvaliteta. Letos smo zavrnilli le 13 prispevkov, kar je ob številu objavljenih povsem zanemarljiva številka.

Uredništvo si ves čas prizadeva zajeti čim več vsebin, ki so del bogate dejavnosti Planinske zveze in društev. Naša največja želja je ustvarjati kvalitetno revijo, ki bo všeč čim širšemu krogu bralcev, ne samo članom PZS ali funkcionarjem. Vsem nikoli ne bomo mogli ustreči, ker to ni možno. Se pa trudimo, tudi na podlagi vseh anket, ki smo jih izvedli, ustreči čim večjemu številu bralcev. Upamo, da bo z napredovanjem programa Naveza izdajateljici nekoč uspelo izvesti podobno anketo tudi med nenaročniki, s čimer bi imeli potrebne podatke za pridobivanje še več bralcev. Tisti, ki nas spremljate, ste gotovo že sami ugotovili,

Planinska članarina in Planinski vestnik

Bojan Rotovnik, predsednik PZS

V Planinski zvezi Slovenije praviloma vsaka tri leta opravimo izbor zavarovalnice za zavarovanje članov PZS. Ob tem se na eni strani srečujemo s pričakovanji naših članov po čim bolj kakovostnih članskih ugodnostih, po drugi strani pa z omejenimi sredstvi, ki so iz vsake plačane članarine na voljo za zavarovalne premije, ter z omejitvami, ki jih ima slovenski zavarovalni trg. V članarini PZS je zavarovanje samo eno izmed več področij članskih ugodnostih, saj planinska organizacija svojim članom nudi tudi popust pri prenočevanju v slovenskih in mnogih tujih planinskih kočah, različne popuste pri nakupu planinskih edicij in opreme, popust pri vstopnini v Slovenski planinski muzej ... Pomembno je tudi dejstvo, da vsak član s plačilom članarine izraža pripadnost planinski organizaciji in da podpira različne dejavnosti, ki jih slovenski planinci izvajamo v korist vseh ljubiteljev gora. Med temi velja izpostaviti več kot 5000 različnih aktivnosti planinskih društev letno, skrb za urejenost mreže 9.616 km planinskih poti, ekološko in energetske sanacije planinskih koč, projekte s področja preventivne dejavnosti in še mnoge druge. V letu 2011 smo v postopkih pri izboru zavarovalnice za novo triletno obdobje glede na mnoge pozive članov, predvsem tistih, ki pogosteje obiskujejo tuja gorstva, poskušali zanje pridobiti poleg nezgodnega zavarovanja, zavarovanja odgovornosti in zavarovanja za stroške reševanja v tujini še druga zavarovanja, ki bi lahko koristila ljubiteljem gora. Pri tem smo si seveda najbolj želeli, da bi za naše člane uspeli pridobiti 24-urno asistenco v primeru reševanja v tujih gorstvih. Žal nam to zaradi majhnega števila potencialnih zavarovancev (A člani), še ne vzpostavljene centralne evidence članstva (osnovni pogoj za sklenitev 24-urne asistencije je, da zavarovalnica ve, kdo je njen zavarovanec) in majhnosti slovenskega trga ni uspelo. Ker je to bila ena izmed redkih, a bistvenih slabosti naše članarine v primerjavi s članarino, ki jo ponujajo sosednje alpske planinske zveze, smo bili deležni različnih kritik, nekaj na spletnih straneh, še več pa

Bojan Rotovnik Foto: Vladimir Habjan

preko elektronske pošte ter na različnih sestankih. V zadnjem triletnem obdobju pa je bila dosežena pomembna novost pri zavarovanjih, in sicer bistveno razširjena kritja v primerjavi s preteklimi obdobji, saj so bili člani zavarovani tudi za tako imenovano "stisko na gori" (za primer poškodbe tehnične opreme in v primeru nepoškodovanega soplezalca v navezi s poškodovanim), kar pomeni, da poškodba ni bila pogoj za uveljavljanje zavarovanja. Te ugodnosti ostajajo tudi v novem zavarovalnem obdobju. V zadnjih treh letih smo področje planinske članarine obravnavali na mnogih sestankih in preučevali pripombe in predloge naših članov. Pri tem smo vedno bolj spoznavali, da je članom poleg klasičnih oblik zavarovanja, ki jih nudimo preko članskih ugodnosti, treba zagotoviti tudi 24-urno asistenco za primer morebitnega reševanja v tujini. Do sedaj so bili vsi člani PZS prav tako zavarovani za stroške reševanja v tujini, a so morali te stroške sami pokriti in so jih lahko šele potem do višine zavarovalne vsote uveljavljali pri zavarovalnici. Po naših informacijah so vsi, ki so uveljavljali tovrstno zavarovanje

» da nam uspeva med sodelavce privabiti najvidnejše kulturne delavce, strokovnjake, akademike, stiliste, pisatelje in fotografe, s čimer se je kvaliteta objav nesporno dvignila.

Planinski vestnik je slovenska kulturna institucija prvega reda in bi že zaradi svoje častitljive starosti (februarja bo minilo 120 let od prve izdaje!) zaslužil kaj drugega, kot da se ga sredi ekonomske krize meče na prosti trg in skuša od zunaj vplivati na uredniško politiko. *Planinskemu vestniku* se lahko zahvalimo za to, da se Slovenci smemo šteti med planinske narode z dolgotrajno in pomembno tradicijo. PV je bil vseskozi eden od nosilnih stebrov razvoja planinske dejavnosti in pokazatelj njene raznovrstnosti. Revija je uveljavljena doma in v tujini, znana je širokemu krogu bralcev, tudi tistim, ki ne izhajajo iz planinskih vrst. Dostopna je v več kot šestdesetih knjižnicah, uredništvo pa skrbi tudi za mednarodno izmenjavo. Vpliv revije kaže tudi njena citiranost v različnih monografijah in člankih, poleg tega pa je *Planinski vestnik* predmet raziskovanj študentov za diplomska in druga dela. Z digitalizacijo vseh letnikov in objavo na svetovnem spletu se je revija še bolj približala bralcem.

Namera vodstva PZS, da *Planinski vestnik* izloči iz članarin A in A+, ima lahko za obstoj revije nepredvidljive posledice. V uredništvu nimamo več veliko manevrskega prostora, stisnjeni smo v kot, vendar bomo revijo, takšno, kot je, še poskušali ohraniti. Če nam to ne bo uspelo, ne vidimo več smisla nadaljevati. Preveč napora smo namreč vložili v to, da je revija takšna, kakršna je danes. Za odprtost tem, torej za širok spekter vsebin, se bomo še naprej trudili v uredništvu, za obstoj revije v sedanji obliki in obsegu pa računamo na – vas. Le bralci, kupci revije, dosedanja člani A in A+, ste tisti, ki lahko prispevate k temu.

Imamo občutek, da je pred prihodnostjo *Planinskega vestnika* precej negotova usoda.

Vladimir Habjan
in člani uredniškega odbora

in so imeli vso ustrezno dokumentacijo, brez zapletov prejeli izplačila od zavarovalnice, a so vseeno morali vsaj za mesec ali dva založiti nekaj tisoč evrov, kar pa lahko za koga predstavlja tudi veliko težavo. V nasprotju s tem načinom pa se pri 24-urni asistenci obvesti klicni center zavarovalnice, ki nato prevzame urejanje reševalne akcije. Na ta način ima zavarovana oseba manj logističnih težav, predvsem pa ji ni treba plačevati stroškov reševanja, saj jih do zavarovalne vsote krije zavarovalnica.

Ob obravnavi področja zavarovanja za primer reševanja v tujih gorah se je treba zavedati, da med tuja gorstva sodi tudi gorski svet Hrvaške ter da lahko tudi ob obisku slovenskih obmejnih gora (npr. Peca, Mrzla gora, Stol, Kepa, Mangart, Visoki Kanin, Matajur, Snežnik ...) pridemo v situacijo, ko nas bodo reševali pripadniki tujih reševalnih služb. V takem primeru mora posameznik sam zagotoviti plačilo stroškov reševanja, ki so v tujini v nasprotju s Slovenijo praviloma plačljiva. Glede na navedena dejstva smo v razpisu za izbor zavarovalnice za novo zavarovalno obdobje pozvali vse zainteresirane zavarovalnice, da v svoje ponudbe vključijo tudi možnost, da bi članom PZS zagotovile tudi 24-urno asistenco pri reševanjih v tujih gorstvih in zdravstveno asistenco za poškodbe pri planinskih dejavnostih v tujini.

Z uvedbo centralne evidence članstva smo tudi v planinski organizaciji izpolnili enega izmed bistvenih pogojev za sklenitev tovrstnega zavarovanja. Med prispelimi ponudbami smo prejeli eno, ki je vključevala možnost zagotovitve 24-urne asistenc za primer reševanja v tujih gorah in zdravstveno asistenco v tujini za vse kategorije članstva PZS. Seveda pa takšno dodatno zavarovanje prinaša dodatne stroške, in ker želimo to ugodnost zagotoviti vsem članom PZS, je bil to tudi eden izmed razlogov za dvig cen članarine, razen za člane A in A+. Za slednje pa smo ugotovili, da bi morali ob ohranitvi vseh dosedanjih ugodnosti in vključitvi obeh asistenc posledično povečati višino članskega prispevka za vsaj 15 €. Ocenili smo, da je to glede na primerljive članarine v sosednjih alpskih planinskih zvezah prevelika podražitev, ki bi povzročila nekonkurenčnost naše članarine A in A+.

Ob preučevanju različnih možnosti smo se odločili, da iz članarine A in A+ izključimo naročnino na *Planinski vestnik* (PV), kajti ravno vključenost naročnine nanj v ti dve vrsti članarine je bila za marsikoga v preteklosti razlog za kritiko

našega sistema. Seveda pa te odločitve nismo sprejeli brez temeljite razprave o posledicah, ki jih prinaša za *Planinski vestnik*, najstarejšo slovensko revijo, ki še vedno izhaja. V vodstvu PZS se zavedamo, da je treba zaradi splošnega upadanja naklad tiskanih medijev in pomembnosti PV za planinsko organizacijo zagotoviti ustrezne pogoje, da bo lahko osrednja planinska revija izhajala tudi v prihodnje. Sprejeli smo več ukrepov, med katerimi naj omenim poseben 25 % popust pri naročnini na *Planinski vestnik* za vse člane PZS. S tem želimo čim več našim članom omogočiti, da (p)ostanejo naročniki in s tem dodajo svoj kamenček v mozaik podpore *Planinskemu vestniku*. Na zadnji seji upravnega odbora smo že sprejeli sklep, da bo PZS iz lastnega deleža članarine za delovanje *Planinskega vestnika* zagotavljala razliko od polne naročnine do zmanjšane članske naročnine, kar pomeni, da bo za njegovo delovanje namenjena polna vrednost vsake naročnine ne glede na to, da boste člani PZS deležni posebnega popusta. Za tiste posameznike, ki ste bili do sedaj A-člani PZS pretežno zaradi ugodnejše naročnine na *Planinski vestnik*, pa smo s članskim popustom pri naročnini zagotovili, da bo v prihodnje kombinacija B

članarine in naročnine na PV s članskim popustom vrednostno celo malenkost nižja kot dosedanja A članarina (25 € + 29,25 € = 54,25 €, višina A članarine pa je 55 €).

V prihodnjih mesecih bomo izvedli obširno promocijsko akcijo, namenjeno vsem potencialnim naročnikom *Planinskega vestnika* s poudarkom na sedanjih A in A+ članih. Ob tem seveda pozivamo vse dosedanje naročnike, da to ostanejo tudi v prihodnje. Vse tiste ljubitelje gora, ki do sedaj še niste bili naročniki, pa vabimo, da to še postanete in na ta način pridobite prvovrstne predstavitve slovenskih in tujih gora ter pomembnejše informacije o delovanju planinske organizacije. Vsak ljubitelj gora bo v *Planinskem vestniku* našel veliko koristnega branja in želimo si, da bi pri oblikovanju vsebinske zasnove v čim večji meri sodelovali tudi bralci, tako da bo naša osrednja planinska revija z izjemno bogato tradicijo v še večji meri odražala tisto, kar planinci pričakujemo od nje. Zato vabljeni med zadovoljne bralce *Planinskega vestnika* in seveda dobrodošli v dobri družbi članov planinske organizacije! ◉

Negotova pot Foto: s. Aleša Stritar

6 Živali naših gora

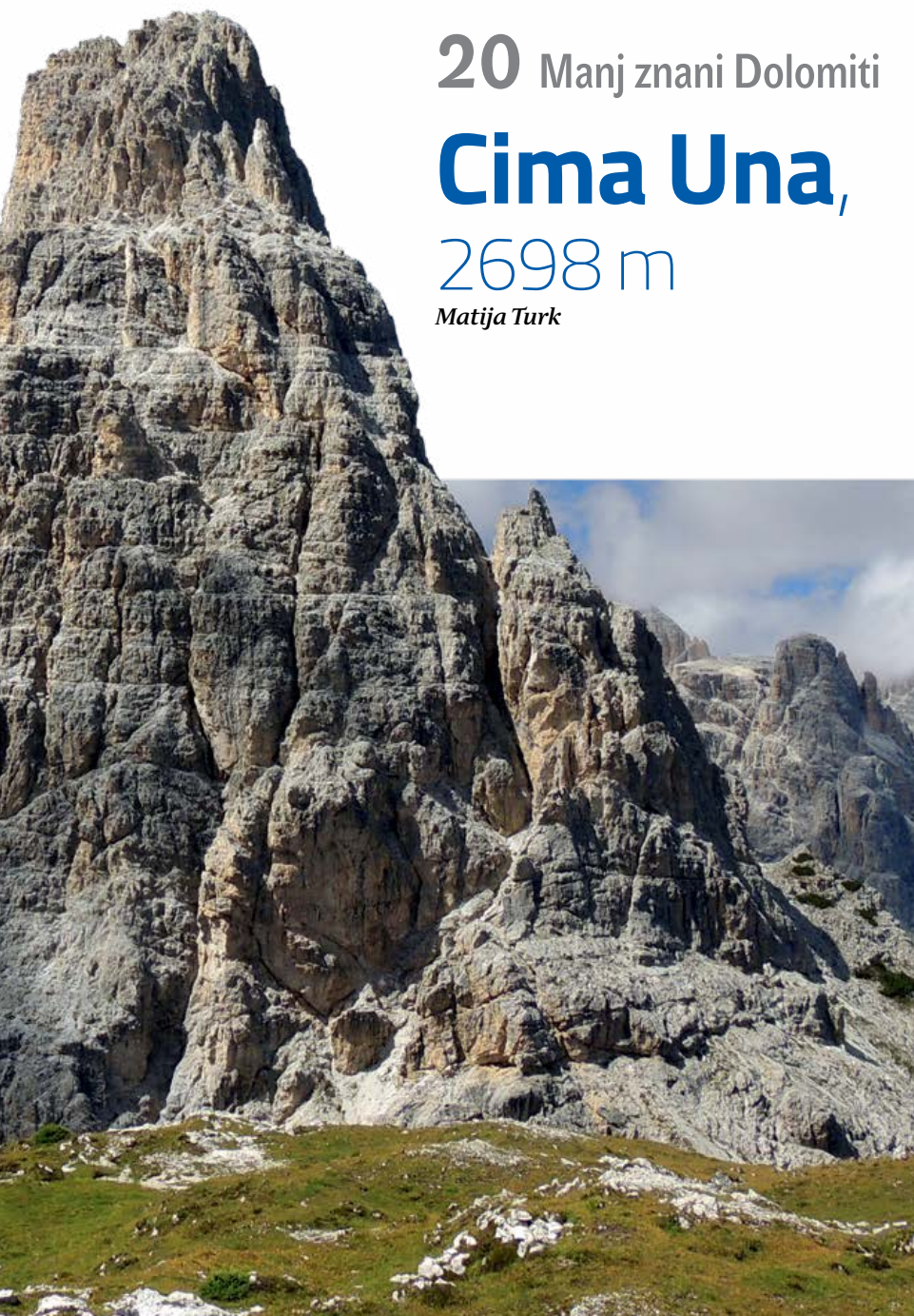
Pisana živalska družčina v visokogorju

Miha Marenče st.

20 Manj znani Dolomiti

Cima Una, 2698 m

Matija Turk

29 Z nami na pot

Vipavski griči

Marjan Bradeško

Opisi tur

- Školj
- Po Vertovčevih poteh čez Ostri vrh
- Obelunec (Marija Snežna nad Gočami)
- Po Otmarjevi poti na Vrhe
- Žrd/Monte Sart
- Velika Baba/Baba Grande
- Skutnik/Monte Guarda
- Kucer/Monte Cuzzer

UVODNIK

**Negotova usoda
Planinskega vestnika** 1

Vladimir Habjan

PLANINSKA ORGANIZACIJA

**Planinska članarina
in Planinski vestnik** 2

Bojan Rotovnik, predsednik PZS

ŽIVALI NAŠIH GORA

**Pisana živalska družina
v visokogorju** 6

Miha Marenče st.

ŽIVALI NAŠIH GORA

**O nekaterih boleznih živali
v gorah** 10

Diana Žele, Gorazd Vengušt

ŽIVALI NAŠIH GORA

Razmišljanje o lovu in lovcih 13

Franc Černigoj

INTERVJU

**Pogovor
z Žarkom Trušnovcem** 16

Žarko Rovšček

MANJ ZNANI DOLOMITI

Cima Una, 2698 m 20

Matija Turk

KOLUMNA

Poslanstvo 25

Tone Škarja

OSEBNI JUBILEJ

Mirko Dermelj – stoletnik 26

Tone Škarja

KOLUMNA

Eno pleme 28

Helena Škrl

Z NAMI NA POT

Vipavski griči 29

Marjan Bradeško

Z NAMI NA POT

Rezija 41

Janja Lipužič

INTERVJU

**Pogovor s Tomažem
Miheličem** 46

Marjan Žiberna

OBLETNICA

**Ob 30-letnici smrti
Aleša Kunaverja** 48

Jožica Šparovec

OBLETNICA

Tine Mihelič (1941–2004) 53

Andrej Mašera

ZGODOVINA

140-letnica Janka Mlakarja 54

Elizabeta Gradnik

PLANINSKE POTI

**Odpravljanje posledic žledoloma
na planinskih poteh** 56

Mire Steinbuch

PREVENTIVA IN USPOSABLJANJE

Pogovor s Francem Kadišem 58

Zdenka Mihelič

TEST NAHRBTNIKOV

Prenosne omare 60

Aljaž Anderle

VARSTVO NARAVE

Štiri nedotike, le ena naša 66

Dušan Klenovšek

NOVICE IZ VERTIKALE

67

ŠPORTNOPEZALNE NOVICE

68

PISMO BRALCEV

68

LITERATURA

68

PLANINSKA ORGANIZACIJA

69

TNP

72

V SPOMIN

72

Vsebine vseh Planinskih vestnikov
od leta 1895 dalje na www.pvkazalo.si

Obletnica **48**
*Ob 30-letnici smrti
Aleša Kunaverja*
Jožica Šparovec

Zgodovina **54**

**140-letnica
Janka
Mlakarja**
Jožica Šparovec

Test nahrbtnikov **60**
**Prenosne
omare**

Od alpskega kozoroga do zelene rege

Pisana živalska družčina v visokogorju

Miha Marenče st.

Bil je eden tistih dni, ki so novembru dali pregovorno ime o pustem, deževnem in megljenem mesecu, zato obiskovalcev gora ni bilo prav veliko. Bil je čas gorskega miru in samote in bil je čas gamsjega prska, ko so oživel pravi prebivalci gorskega sveta, gamsi. Na snegu, ki je že narahlo pobelil gorsko pokrajino, so izstopali s svojo temno, skoraj črno barvo.

Gamsi

Gamsi so družabni in se združujejo v trope od nekaj pa do več deset živali, le stari kozli živijo samotarsko. Prehranjujejo se z zelišči, mahovi, travami ter poganjki grmovnih in drevesnih vrst. Aktivni so v jutranjih in poznih popoldanskih urah, pozimi, ko se pomaknejo v zimovališča, to je niže na mejo med gozdom in strmaljo,

kjer sneg hitro splazi, pa so aktivni ves dan. Pri tem se malo premikajo in tako varčujejo z energijo. Zato je v zimskem času za gamse izjemno pomemben mir. V Sloveniji poseljujejo tudi bolj gozdnata območja sredogorja. Manjši tropi gamsov so na Pohorju, v Zasavju, dolini Kolpe in Iške, na Snežniku, Nanosu in še kje. Največ gamsov pri nas pa je v gorskem svetu Julijcev, Karavank in Kamniško-Savinjskih Alp.

Število gamsov se z leti spreminja. Na to odločilno vplivajo gamsje garje, kužna bolezen, ki se z dotikom prenaša z živali na žival in je značilna le za gamse in kozoroge. Povzročajo jo v koži dejavne pršice, ki povzročijo propad kože in nastanek zelo srbečih krast (garij), zaradi katerih se žival drgne, s tem pa povzroči žive rane. Tako prizadeta žival zanesljivo pogine. Na izbruh gamsjih garij vplivajo različni dejavniki, od vznemirjenja do prehranskih danosti in prenaseljenosti. Gamsje garje so se

v Sloveniji pojavile po letu 1975 in gamse v manj kot desetletju zdesetkale. Nato se je začelo število gamsov postopoma povečevati, vendar do danes ni doseglo nekdanje številčnosti. Poleg garij gamse občasno prizadenejo snežni plazovi, imajo pa tudi naravne plenilce, vendar ti pri nas nimajo pomembnejšega vpliva. V gorskem svetu je le planinski orel tisti, ki odnese marsikaterega gamsovega mladiča ali pa bolno ali oslABLJENO žival.

Planinski orel

Spominjam se srečanja s planinskim orlom v Pršivcu, ko sem skrit v ruševju opazoval trop gamsov. Orel se je pripeljal nenadoma, strmoglavil v nasprotni breg, kjer se je pasla mlajša koza s prvorojencem, in ji odnesel mladiča. Bilo je v času, ko je orlič na robu skalne police, kjer je bilo veliko gnezdo, zbiral pogum za svoj prvi polet. V tem gnezdu se je že vrsto let valila orlova mladež, vendar ne prav vsako leto.

Planinski orel ima lahko več gnezdišč, ki jih menja. Z gradnjo oziroma dograjevanjem gnezda začne že februarja. Po navadi sta v gnezdu dva mladiča. Orel in orlica sta si zvesta in skupaj skrbita za zarod. Orel je sicer samotar, ki ima stalen življenjski prostor, je pa tudi klatež. Prehranjuje se z večjimi sesalci, ptiči in mrhovino. Samec in samica sta si po velikosti in barvi podobna. V letu sta spodaj videti temnorjava, mladi pa imajo bel rep s širokim črnim pasom na koncu, belino imajo tudi v letalnih peresih. V letu jadra in drsi, let je krepak. Ornitologi ocenjujejo, da pri nas živi od 15 do 25 parov.

1 Alpski kozorog je bil zaradi zaupljivosti in mogočnega rogovja skoraj iztrebljen.

Foto: Jure Kočan

2 Gamsi so družabni, tropi štejejo do več deset živali. Foto: Jure Kočan

3 Alpski svizec je bil v naše Alpe naseljen. Foto: Jure Kočan

Gozdne kure

Planinski orel je nevaren tudi ruševcu. Zlasti v maju in juniju, ko ruševci še pred jutranjo zarjo priletijo na rastišča, grulijo in pihajo, vozijo kočije in se pretepajo, vse za naklonjenost samic, lahko preseneti neprevidnega ptiča. Ruševac je predstavnik gozdnih kur. Pri nas je ptič na drevesni meji, v ruševju, redkem macesnovju in vmesnih goličavah. Spola se močno razlikujeta. Samica je zgoraj na gosto rjav in črno grahasta, spodaj pa črna in drap. Samec je pretežno črn, z dolgim repom z navzven zakrivljenimi peresi, imenovanimi krivci, rdečo rožo na glavi in belim podrepjem. Zadržuje se pri tleh, let pa je krepak in premočrten. Prehranjuje se s poganjki, jagodičevjem in žuželkami. Mladiči so begavci, kar pomeni, da kmalu po izvalitvi zapustijo gnezdo. S tem povečajo varnost pred plenilci, zlasti kuno belico, veliko podlasico in lisico. Če se pojavi planinski orel, se poskrijejo in tisto jutro ne pojejo več. Ruševac je celoletna vrsta v Sloveniji, tu naj bi gnezdlilo od petsto do tisoč parov. Od gozdnih kur v našem gorskem svetu živijo še belka (snežna jerebica) in kotorna, obe nad zgornjo gozdno mejo, v gorskih gozdovih pa divji petelin in gozdni jereb. Med najbolj ogrožene spada divji petelin, morda tudi zato, ker je pri nas najbolj proučen. Od nekdanje splošne razširjenosti vztraja zlasti v više ležečih gozdovih našega alpskega sveta. Vsaj delno strnjena še živa rastišča so na Peci in Smrekovcu, na Raduhi in Golteh ter Jelovici in Pokljuki, druge

pa se ohranjajo bolj ali manj med seboj ločena posamezna rastišča. Na Pohorju so bila še pred tridesetimi leti številna strnjena rastišča, ki jih danes ni več oziroma so opuščena. Tudi v našem dinarskem svetu se je v zadnjih treh desetletjih število aktivnih rastišč več kot prepolovilo.

Dvoživke

Ko pišem o ogroženosti oziroma zaskrbujočem upadanju številnosti divjega petelina, se spomnim nočnega oglašanja zelenih reg, simpatičnih malih žab, ki barvo kože lahko prilagajajo barvi okolice. Zelena rega je od tri do pet centimetrov velika svetlozelena žaba, ki spada v red brezrepnih dvoživk. Drugi red so repate dvoživke, ki imajo rep. V gorskem okolju so to navadni in planinski močerad, navadni, planinski in veliki pupek, od brezrepnih dvoživk pa poleg zelene rege še sekulja (rjava žaba), navadna krastača in hribski urh. Zelene rege se pariyo od aprila do junija. Mrest odlagajo v vodi. Samec se pri tem oprime samice, samica odlaga jajčeca, samec pa jih sproti oplaja, torej gre za značilno zunanjo oploditev. Skupek jajčec je mrest. Iz njih se razvijejo paglavci, ki se prehranjujejo z algami. Paglavci imajo značilen rep, v katerem je rezervna hrana, ki jo žival porabi v času preobrazbe v odraslo žival, rep pa postopoma izgine. Pójejo le samci, ki imajo zračne vreče, nekakšne resonančne komore, v katerih se zvok okrepi. Dvoživke so med najbolj

ogroženimi živalskimi skupinami. Prizadene jih zlasti izginjanje in zastrupljanje vodnega življenjskega okolja ter smrtnost na cestah.

Jelenjad

Jelenjad je v zadnjih dveh desetletjih postala stalna in vse pogostejša povsod v našem visokogorskem svetu, v katerega širi svoj življenjski prostor iz kočevskih in notranjskih gozdov. Vedno bolj se zadržuje na zgornji gozdni meji, tudi v strnjem ruševju, prehranjuje pa se na gorskih traviščih, torej v tradicionalnih prebivališčih in zimovališčih gamsov. Jelenjad je vrsta, ki se, nasprotno od divjega petelina, lahko prilagodi spremembam v okolju. Če ni vznemirjena, je tudi dnevno aktivna.

Rjavi medved

Če so med najmanjšimi živimi bitji, ki jih ljudje še opazimo, dvoživke pa pisani metulji na cvetočih visokogorskih traviščih in snežna voluharica, ko se, hitro smukajoč, med skalovjem ustavi, pogradi plod pritlikave jerebike in prav urno izgine v skalno razpoko, je rjavi medved največji in najmogočnejši prebivalec, bolje rečeno obiskovalec našega gorskega sveta. Stalno potovanje za medveda ni nič posebnega. Znane so stoletne selitvene poti, ki jih medvedi občasno uporabijo ali kot povratne ali pa za novo (staro) poselitev. Naš gorski svet, zlasti Julijske Alpe in Karavanke, je prepleten s selitvenimi potmi, ki seveda niso poti, kot jih poznamo ljudje, temveč medvedom dobro znane stečine

6

7

- 4 Divji petelin spada med najbolj ogrožene gozdne kure pri nas. Foto: Jure Kočan
- 5 Planinska kavka Foto: Jure Kočan
- 6 V Sloveniji gnezdi od petsto do tisoč parov ruševcev. Foto: Jure Kočan
- 7 Samica šmarnice Foto: Jure Kočan

in prehodi. Pred desetletji so bile takšne poti pogoste tudi v Zasavsko hribovje, na Menino in naprej v Kamniško-Savinjske Alpe ter na Koroško. Sicer pa je Slovenija od nekdaj medvedova domovina. Rjavi medved stalno pose-ljuje najbolj gozdnata območja našega visokega Krasa. Ocenjuje se, da pri nas živi okoli petsto medvedov.

Volk in ris

Omenimo še druga dva predstavnika velikih zveri pri nas, oba avtohtona: to sta volk in ris. Njun osrednji življenjski prostor zajema južni in jugozahodni del Slovenije. V našem gorskem svetu je volk v preteklosti trajneje živel. Danes sem zahaja le priložnostno, je pa v Julijskih Alpah vedno več primerov, da se posamezni volkovi pojavljajo vse pogosteje. Puška, past in strup so v preteklosti volkove skoraj iztrebili. Preživeli so le zaradi velike iznajdljivosti in še večje previdnosti. Volku je naravni sovražnik le človek, zato se mu na daleč izogiba in mu ni nevaren.

Ris je bil pred več kot sto leti na Slovenskem iztrebljen. Lovci so ga ponovno naselili leta 1973 na Kočevskem. Posamezni risi so se trajneje naselili tudi v Julijske Alpe.

V tem stoletju pa so risi v Sloveniji začeli izginjati. Vzroki niso popolnoma znani, verjetno gre tudi za premajhen genski pretok. Populacija risov v Evropi namreč ni strnjena, ampak razdrobljena na večje ali manjše življenjske prostore. Danes so v Sloveniji stekla prizadevanja za ponovno doselitev.

Še nekaj drugih živali

V našem gorskem svetu živijo predstavniki še ene ogrožene živalske skupine, ki jo ljudje zaradi predsodkov in strahu, žal, bolje poznamo, to so kače. Navadni gad in modras sta vrsti, na kateri lahko naletimo pri hoji v gorah. Pogosteje je to navadni gad, nemalokrat popolnoma črne barve. Obe vrsti sta strupenjači. Nevarni sta le, če ju presenetimo ali nanju celo stopimo.

Na naših planinskih potepanjih nas nemalokrat preseneti ostri žvižg alpskega svizca. Ta je sicer avtohton prebivalec Alp, Karpatov in Visokih Tater, v naše, apneniške Alpe pa je bil naseljen, saj je iz njih izginil ob zadnjih poledenitvah. Če želimo svizce opazovati, se moramo pritajiti.

To pa ni potrebno še pri eni, k nam naseljeni, vrsti: alpskem kozorogu. Zaradi zaupljivosti in mogočnega rogovja je bil v preteklosti skoraj iztrebljen. Ohranil se je le v Gran Paradisu. Od tam so ga v prejšnjem stoletju začeli ponovno naseljevati drugje po Alpah. Prve kozoro-ge so k nam naselili konec 19. stoletja v Karavanke nad Tržičem, po 2. svetovni vojni pa še v Kamniško Bistrico in dolino Zadnjice. Kot kaže, pa so gamsje garje

za naše kozoro-ge usodnejše. Tako je znana kolonija kozorogov pod Ljubeljem popolnoma izginila. V Julijskih Alpah so manjše kolonije kozorogov ostale le na območjih Pihavca, Lepih Špic, Bavšice in Kaninskega pogorja, v Kamniško-Savinjskih Alpah pa na Brani. Zaradi pojavnosti in tolerance pri približevanju je alpski kozorog vsekakor najatraktivnejša žival naših gora.

Opisali smo le živalske vrste, s katerimi se pogosteje srečujemo ali pa zanje vsaj vemo. Seveda je pestrost živalskega sveta mnogo večja. Začeli smo z gamsom in končali z alpskim kozorogom. To ni naključje, kajti obe vrsti imata mnogo skupnega: sta med najvidnejšimi predstavniki živalskega sveta v našem gorskem svetu, usodno povezani z gamsjimi garjami, ki odločilno vplivajo na njuno navzočnost in številčnost. Odločilno vlogo pri ohranjanju živalskih vrst pa imamo ljudje. Če želimo tudi v prihodnje doživljati bogastvo živalskega sveta, se bomo morali v svojih dejavnostih samoomejevati in spoštovati etična načela, ki živalskim vrstam zagotavljajo obstoj in evlucijsko preživetje. ●

Miha Marenčič st., univ. dipl. inž. gozd., spec., je skoraj trideset let služboval v Javnem zavodu Triglavski narodni park. Bil je vodja Službe za varstvo in upravljanje prostoživečih vrst živali in lovišča s posebnim namenom (LPN) Triglav. Napisal je več del o živalskih vrstah, objavljenih v strokovni knjižnici JZ TNP (najobsežnejše je specialistična naloga Rjavi medved v Triglavskem narodnem parku), ter več strokovnih in poljudnih prispevkov za razne revije.

Tudi v alpskem svetu živali lahko zbolijo

O nekaterih boleznih živali v gorah

Srečanje s prostoživečimi živalmi v gorskem svetu je za planinca posebno doživetje. Prostoživeče živali so po naravi plahe in se človeku kolikor dolgo je mogoče izogibajo in skrivajo pred njim, zato je srečanje s prvobitnimi prebivalci gorskih prostranstev še toliko bolj zanimivo. Če že srečamo živali, nam po navadi ne dovolijo, da bi se jim preveč približali in jih po večini lahko opazujemo le iz daljave ali skozi daljnogled. Njihova spretnost, svoboda in lepota nas ne pustijo ravnodušnih. Alpske živali s stališča človeka živijo v idealnem naravnem okolju – brez stresa, obveznosti in bolezni, žal pa smo ljudje prav ta idilični svet s posegi v naravo v zadnjem stoletju spremenili do te mere, da tudi te živali relativno pogosto podležejo kateri izmed bolezni. Nekatere od njih so redke in so lahko nevarne tudi za človeka.

Dejanski potencial bolezni prostoživečih vrst, ki so v zgodovini pomembno vplivale na zdravje ljudi, živinorejo in ohranitev živalskih vrst, spoznavamo šele v zadnjih desetletjih. Danes je znanih več kot 1700 različnih povzročiteljev bolezni pri ljudeh, med katerimi je več kot osemsto bolezni, ki se z živali prenašajo na ljudi. Omenjena

dejstva so vodila k nastanku relativno nove znanstvene discipline, ki se ukvarja s preučevanjem bolezni pri prostoživečih živalih. Specialisti s tega področja pri nas in v svetu delujemo v okviru fakultet ter evropskega in svetovnega združenja za bolezni prostoživečih živali. Dobra povezanost nam omogoča hiter pretok novih znanj in informacij, ki so ključnega pomena za opravljanje našega dela. Na

Diana Žele, Gorazd Vengušt

Veterinarski fakulteti v Ljubljani so med našimi primeri tudi živali alpskega sveta, npr. gams, kozorog, muflon, jelenjad, srnjad, medved, volk, lisica in poljski zajec.

Gamsje garje, kužna slepota in kontagiozni ektim¹

Med boleznimi, ki jih pri alpskih živalih srečujemo ob svojem delu, so najpogostejše gamsje garje. Garjavost je nalezljiva kožna bolezen sesalcev, ki se lahko razvije pri vseh divjih živalih in jo povzročajo zajedavski srpci. Pri nas je bila pri gamsih prvič opisana že leta 1973 na območju Lovske družine Kranjska Gora. Pri gamsih, kozorogih in muflonih v glavnem ugotavljamo vrsto *Sarcoptes*

¹ Kužni ektim, nalezljiv kožni izpuščaj.

Steklina se na človeka lahko prenese z ugrizom okužene lisice. Zadnji potrjen primer stekline pri človeku je bil leta 1950. Foto: Dan Briški

scabiei. Garje se širijo predvsem s stikom med zdravo in okuženo živaljo, možna pa je tudi okužba z okuženimi predmeti (krmišča, solnice). V začetnem stadiju je garjavost težko opaziti, saj se kaže kot prhljaj na posameznih predelih kože (npr. pod pazduhami, na prsih, glavi, vratu in v dimljah), na katerih pozneje odpade dlaka.

Najbolj značilno bolezensko znamenje garjavosti je huda srbečica. Z napredovanjem boleznijo koža na prizadetih predelih postane zadebeljena, pojavijo se kraste in izcedki. Kraste, ki se dvignejo nad površino kože, se zadebelijo, potemnijo in popokajo. Prizadete živali so videti zelo izčrpane in se težko premikajo, ne jedo, pogosto imajo poškodovan sluh ali so slepe. Garjave živali poginjajo v hudih mukah. Tudi človek (lovci, planinci) se lahko okuži ob stiku z bolno živaljo, vendar se bolezen pri človeku kaže zgolj v obliki lokalnega vnetja kože.

Med boleznimi, ki se pojavijo pri gamsih in kozorogih, občasno ugotavljamo tudi kužno slepoto in kontagiozni (nalezljivi) ektim. Pomembno vlogo pri prenosu teh boleznijo imajo tudi domači prežvekovalci. Najpogosteje so težave pri živalih opazne poleti in jeseni, ko je na visokogorskih pašnikih največ paše za ovce in koze in je stik med domačimi in prostoživečimi živalmi najbolj verjeten. Kužno slepoto povzročajo bakterije in je zelo nalezljiva. Bolne živali imajo močno vnete očesne veznice in v izjemnih primerih lahko tudi oslepijo, v večini primerov pa je bolezen spontano ozdravljiva. Kontagiozni ektim je zelo nalezljiva bolezen kože, ki jo povzroča virus.

Zanjo so značilne spremembe, po navadi na koži v okolici ust in ustni sluznici, občasno pa lahko prizadene tudi kožo na nogah. Prizadete živali shušajo in imajo težave pri hoji. Tudi ta bolezen je ozdravljiva.

Zajedavske bolezni

Način življenja živali v gorah pogosto pogosto preprečuje razvoj boleznijo, ki jih poznamo pri drugih prostoživečih živalih ali v oborah gojenih živalih. Kljub vsemu se tudi živali v tako neokrnjeni naravi, kot je gorski svet, ne morejo izogniti zajedavskim boleznim. To je še posebej opazno v zadnjem desetletju, ko postaja reja domačih prežvekovalcev v alpskem svetu vse bolj zanimiva s stališča ekološke pridelave. Povečevanje števila domačih živali na visokogorskih pašnikih s seboj prinaša nekatere neprijetnosti za prostoživeče živali, med drugim tudi zajedavce.

Zajedavske bolezni se kažejo v različnih oblikah, odvisno od živalske vrste, zajedavca in okolja. Zajedavci imajo na neki način pozitivno vlogo v življenju živali, saj skrbijo, da se te ne namnožijo pretirano oziroma je njihovo število takšno, da ga okolje lahko prenese. Njihovo delovanje neposredno vpliva na presnovo v organizmu tako, da izzove določene obrambne reakcije, večja poraba energije oziroma zavira procese, ki so odgovorni za splošno odpornost in kondicijo živali. Okužba z zajedavci je podobno kakor pri drugih prostoživečih živalih tudi pri živalih v gorah zelo pogosta. Dokler je vzpostavljeno ravnovesje gostitelj-zajedavec, zajedavstvo (parazitizem)

ne predstavlja življenjske ogroženosti živali (gostitelja), pač pa le stimulira njegov imunski sistem, da vzpostavi odpornost. Ali se bo zajedavska bolezen spremenila v usodno, je seveda pogojeno s številnimi dejavniki, med drugim tudi z dejavniki okolja.

Da so razmere v okolju bistvenega pomena za razvoj teh boleznijo, se je jasno pokazalo v zimi 2012–13, ki je bila izredno dolga in zato neprijazna za živali. Zaradi minimalne možnosti, da bi si živali same našle hrano v naravi, so postala krmišča glavni vir preživetja, še posebej za muflone. Ker se je veliko živali zadrževalo okoli krmišč, so se začele pojavljati zajedavske bolezni, ki so v nekaj mesecih privedle do pogina večine mladičev v tropih. Zajedavske bolezni v tropu najpogosteje prizadenejo prav mladiče, breje in stare živali ali živali, katerih imunski sistem je manj odziven zaradi drugih vzrokov, npr. bakterijskih in virusnih boleznijo ali poškodb.

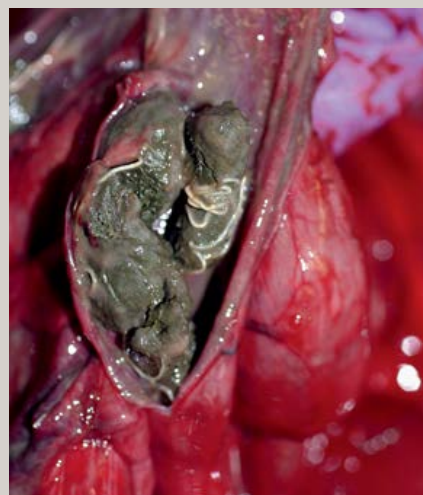
Poškodbe, tumorji in zastrupitve

Poškodbe pri alpskih živalih so dokaj redke, saj so živali odlično prilagojene na svoj življenjski prostor. Ljudje, tudi tisti najbolj spretni, smo v primerjavi z njimi prave nerode. Poškodbe živali lahko s svojo dejavnostjo povzroči človek ali pa so naravne. Nekatere med njimi imajo za posledico pogin, spet druge organizem le oslabijo, so pa tudi take, ki za življenje sploh niso pomembne. Med poškodbami v glavnem ugotavljamo zacelejene stare zlome in poškodbe, ki so posledice strela. Podobno kot pri ljudeh tudi pri živalih občasno ugotovimo benigne in maligne

Garje pri muflonu. Garjavost je najpogostejša kožna bolezen gamsov, kozorogov in muflonov.

Foto: Gorazd Vengušt

Črevesni zajedavci pri muflonu. Zajedavske bolezni so pogost vzrok pogina tudi pri gorskih živalih.

Foto: Gorazd Vengušt

Benigni tumorji (fibropapilomi) pri gamsu. Tudi pri živalih v gorskem svetu občasno ugotovimo benigne in maligne novotvorbe.

Foto: Diana Žele

Sobivanje domačih in divjih živali v visokogorju prinaša nekatere neprijetnosti za prostoživeče živali, npr. zajedavske bolezni. Foto: Aleš Jagodnik

novotvorbe različnih vrst. Pri gamsih in srnjadi so pogosti fibropapilomi, benigni tumorji kože, ki jih povzročajo virusi. Za bolezen so značilne temne cvetačaste in gobaste spremembe po koži, ki so naključno razporejene po vsem telesu. Tumorji so veliki od nekaj centimetrov do velikosti pesti. Živali zaradi njih ne trpijo. Bolezen se po navadi v nekaj mesecih pozdravi sama, žival pa pogosto ohrani dosmrtno imunost.

Čeprav gorsko okolje velja za najmanj onesnaženo z vsemi vrstami odpadkov, se zgodi, da v preiskavo dobimo žival, ki je poginila zaradi zastrupitve bodisi s krmo in njenimi škodljivimi primesmi bodisi z onesnaženo vodo. V takem primeru lovce in naravovarstvenike opozorimo, naj posebej pozorno opazujejo posamezne lokacije, s katerih prihajajo prizadete živali, in ukrepajo v primeru sumljivih najdb.

Zoonoze

Omenili smo že, da si ljudje in živali lahko delimo kar nekaj bolezni. Take skupne bolezni, ki se prenašajo z živali na ljudi in tudi nasprotno, imenujemo zoonoze. Nanje smo pri svojem delu še posebej pozorni. Na splošno gledano so prostoživeče živali zelo pomemben

nosilec zoonoz, tudi tistih, ki jih pri ljudeh že davno ne ugotavljamo več, vendar je nadzor nad njimi za zdravje človeka velikega pomena. Takšni bolezni sta gotovo tuberkuloza in steklina. Prva, že skoraj pozabljena, se je v zadnjih dveh desetletjih začela ponovno pojavljati. Za to boleznijo lahko zbolijo tudi prostoživeče živali. V naši državi doslej te bolezni pri prostoživečih živalih še nismo ugotovili. Za tuberkulozo so značilne gnojne spremembe na različnih mestih, predvsem na bezgavkah, lahko tudi na različnih notranjih organih. Če v naravi najdemo poginulo žival, je najbolje obvestiti lovce, ki vedo, kako postopati, da se tako truplo neškodljivo odstrani in pošlje na preiskave.

Za človeka nevarna bolezen je tudi steklina, virusna bolezen, ki se nanj lahko prenese ob ugrizu okužene živali (pes, lisica). V Sloveniji že več desetletij izvajamo preventivna cepljenja psov, v zadnjih dveh desetletjih pa tudi lisic, s čimer smo steklino že skoraj popolnoma izkoreninili. Prav zaradi zelo intenzivne preventive na tem področju je bil v Sloveniji zadnji primer stekline pri človeku potrjen leta 1950.

Za konec

Slovenci se kot narod močno istovetimo z naravo, ki nas obdaja. V njej preživimo veliko časa, kar ponuja odlično možnost opazovanja živali in sprememb v njihovem obnašanju. Planinarjenje in lovstvo sta močno vpeti v našo nacionalno

kulturo, kar nam daje prednost, saj je zaradi številnih obiskovalcev planin in narave nasploh naša skrb, da bi morebiten izbruh bolezni spregledali, majhna. Na našem inštitutu veliko časa posvečamo ne samo pregledovanju obolelih prostoživečih živali in raziskavam, pač pa tudi osveščanju ljudi. Predvsem lovci, med katerimi je tudi veliko gornikov, so tisti, ki so naše oči in ušesa na terenu. Skupaj z modernimi diagnostičnimi metodami so bistveni del našega "alarmnega sistema", ki nam omogoča, da z veliko zanesljivostjo in pravočasno ugotavljamo navzočnost povzročiteljev, vključno s tistimi, ki bi utegnili bolezen povzročiti tudi pri človeku. ◻

Literatura:

Vengušt G., Žele D.: *Bolezni prostoživečih živali: bakterijske, virusne in glivične bolezni*. Učbenik za študente veterinarske medicine. Ljubljana, 2013.

Wobeser G. A.: *Essentials of disease in wild animals*. 1st edition, Blackwell Publishing, 2006.

Valentinčič S.: *Bolezni divjadi*. Ljubljana, 1981.

Dr. Diana Žele, dr. vet. med., in doc. dr. Gorazd Vengušt, dr. vet. med., sta specialista za področje bolezni prostoživečih živali na Inštitutu za zdravstveno varstvo in gojitev divjih živali, rib in čebel Veterinarske fakultete Univerze v Ljubljani. Njuno raziskovalno področje obsega preučevanje bolezni in fizioloških parametrov ter delovanje zdravlilnih učinkovin pri prostoživečih in v oborah gojenih živalih.

Brez skrbi za aktivne

Zavarovanje športnih
aktivnosti

Zavarovanje
odgovornosti.

Nezgodno
zavarovanje za
aktivne

Vse bo v redu.

triglav

www.triglav.si

"Oj, sv. Hubert ..."

Razmišljanje o lovu in lovcih

Kako pisati o lovu za bralce *Planinskega vestnika*? Sklepam namreč, da večji del njih o lovu in lovcih ne razmišlja naklonjeno. Po drugi strani pa vem, da so tudi med lovci mnogi srčni gorniki širokega duha in silnih čustev, med njimi tudi taki, ki so o lovskem genu v sebi razmišljali in pisali. Zato si drznem pred tako izbranim bralstvom razgrniti nekatera svoja spoznanja in misli o lovu in lovcih ...

V planinah so cilji alpinista vedno visoki, vsaj naporni, često tudi nevarni. /.../ Vse drugače je na lovu. Kdo drug doživlja tolike izpovedi narave kakor lovec, kdo prisluškuje njenim utripom ob vsakem letnem času, ob vsaki dnevni uri, ob vsakem vremenu?"¹

Tedaj: rojevamo se tudi taki, ki imamo v svojih genih še živ lov – in zato smo lovci. To smo kot dediščino prejeli ob spočetju. Naravo doživljamo zelo intenzivno, gosto; še posebej divjad, saj lovci v njej ne vidimo le lepote stvarstva: četudi le

podzavestno, tudi plen, ali si to priznamo ali ne.

In ko sem prišel do tega spoznanja, sem se zdrznil in začel vrtati vase: ponoči, ko so misli čistejše; na prežah, v dolgih urah čakanja; ob uplenjeni živali ... A zmerom le sam v sebi, zakaj tisti pravi lov doživljamo le sami in njegovo gostoto delimo morebiti le z najožjimi prijatelji. Ali pa z nikomer.

Najraje čakam v Tihih rupah. Tako sem le zase poimenoval odmaknjeni del gozda za Križno goro, gor na robu idrijskih globač. Tako čudno me privlači ta kraj, skoraj strah me je ponoči v njem in hkrati nedopovedljivo lepo! Dolga in ozka zajeda, ponekod poglobljena v vrtačo, drugje poravnana v mraziščno jaso ali

Franc Černigoj

dvignjena v raztrgan greben, iztegnjena med gosto poraščenima strmima bregovima na dnu gorskega gozda. In tišina, tista strašna tišina, ki me vsega napolni, da sem težak od nje in mi začne brniti v glavi, kot da se telo brani pred njo z zvokom, ki ga ustvarja samo v sebi. In ko zašumi v gozdu, bodisi da je to šum živali ali nenadnega vetriča, je kakor odrešenje ...

Pesnik Mart Ogen, moj umrli prijatelj, je to občutje takole ujel v besede: *"In zdaj je v gozdu noč in tišina. Ne, ne tišina. Čuj, kako se šepetaje pogovarjajo drevesa. In grmi. In trave. In kamni. Pogovarjajo se z glasovi vetra, časa, mesečine. In če se potrudiš, če v sebi najdeš še drevo ali travo, potem boš spoznal te glasove, razumel boš glasove neba in potokov, razločil boš šepet gozdov in skal. Prisluhni vase: slišiš, kako šelestiš?"*² Tako je za nas, ljudi z lovskim genom v sebi, zaradi lova življenje na tem svetu polnejše. Odprejo se nam nove možnosti

¹ France Avčin: Na jelena, *Kjer tišina šepeta*. MK, Ljubljana, 1965.

² Mart Ogen: V gozdu. *Na morju in v gozdu*. DZS, Ljubljana, 1979.

vznemirljivih doživetij. Kadarkoli lahko gremo s puško v lovišče. In smo, če o tem razmišljamo ali ne, če si priznamo ali ne – gospodarji nad življenjem in smrtjo. To pa je osupljiva moč; človek se kar ustraši, ko začne o tem tako razmišljati. In tu se sedaj začne tisto, kar loči lovca od lovca. Vse je v tem, ali smo sposobni to strašno možnost obvladovati z razumom in srcem.

Pravemu lovcu je resnično težko, ko se po strelu v njem sprosti napetost. Podobno je kdaj v nas po mejnih doživetjih – izpraznjeni smo in hkrati do roba polni. Zakaj sploh lovimo? In to v današnjem času, ko za preživetje to ni več potrebno? Da zadostimo tistemu lovskega genu, ki je ostal v nas iz pradavnine!? Ki se je oblikoval v nas skozi stotisoče let? Ali imamo pravico do te zadostitve? Naj spet pokličem na pomoč Franceta Avčina:

*"Če skozi lov bolj polno doživljamo sebe in naravo, čemu bi to težnjo v sebi potlačili? Lovec v doživljanju narave vse življenje ostane otrok, srečen otrok Narave. A brez smrti pri resničnem lovu ne gre. Na lovu se skrivnost smrti združuje s skrivnostjo življenja. Preblizu nam je žival in hkrati predaleč, da bi vedeli, kaj žival je."*³

Naj pristavim še misel Aleksandra Guzelja: *"Vsakdo sam odgovarja za svoja ravnanja, vsakdo si mora sam odgovoriti,*

*kakšen je njegov odnos do živali in do njene smrti."*⁴

In ker nikoli ne bom zmožel in znal bolje povedati o svoji zapisanosti lovu, naj navedem še tole. Saj še danes, po skoraj sto letih, lovci čutimo s Francetom Starovaškim:

"Oj, sv. Hubert, ti moj nebeški prijatelj in zavetnik, hvala ti iz dna srca za milost, da si me zapisal med svoje učence! Kolikokrat sem iskal miru in tolažbe pod tvojim vodstvom! Kolikokrat je ozdravela bolna duša, gledajoč vse ono, kar ti nudiš in daš onim, ki te ljubijo, ki ti zvesto služijo! Kako grd bi bil ta svet brez tvojih darov! Kako težka bi bila hoja po blatni cesti življenja, da ni tvojih blagih rok, ki vabijo človeka v tvoj raj, kjer nam odkrivaš svoje čudeže in svojo lepoto! Oj, sv. Hubert, izprosi mi milost, da se bom veselil tvojih darov, še veliko let! /.../

Tukaj na Čavnu, pa tudi drugod, bi te častil in slavil! Vidim še prav dobro, hodim lahko in brez posebne težave prinesem svojih 85 kilogramov iz doline gori na čavenski greben. Ko pa se ušibi moja grba, ko mi bo zastajala sapa, ko bo motno moje oko, ko se bo tresla moja roka, da mi ne bo moči ujeti muhe na puški; ko izpolnim, kar nameravam, potem pa, sv. Hubert, me pokličite na zadnji veseli pogon! Svojim lovskega prijateljem naročam pa že danes: prinesite mi s Čavna šopek, spleten iz rdečih planinskih

1 Kalarjeva dolina za Križno goro: na sredi opuščena domačija ...

Foto: Franc Černigoj

2 Preža v Snežni rupi za Križno goro

Foto: Franc Černigoj

*rožic, iz plavega pospančka in belih planink; a ne potrgajte preveč tega božjega cvetja! Zatakните ta zadnji pozdrav za trak mojega starega zelenega klobuka, da bo sv. Hubert takoj vedel in znal, kdo sem, in položite mi na srce zeleno smrekovo vejico, da jo poneseš v svojem in vašem imenu NJEMU v čast in hvalo!"*⁵

In še za konec:

*"Toplo mi je leglo okrog srca iz same hvaležnosti, da mi je dano biti lovec. /.../ Sem pridite k molitvi, v tihi nočni gozd stopite! Toda, mar ni že vse žitje v gozdu, šeleš listja v vejah kot tiha molitev, nema hvalnica Naravi?"*⁶ ○

Franc Černigoj je upokojeni učitelj materinščine, pesnik in pisatelj z Gore nad Vipavsko dolino, predvsem pa zapisovalec vsakršnih ljudskih spominjanj na tem območju; zapisano gradivo je izšlo v več knjigah in zbornikih.

⁵ Fr. Starovaški: Na Čavnu. *Lovec*, 1922. France Starovaški – psevdonim Franca Žnidaršiča, profesorja v Gorici in Idriji, tudi lovskega pisatelja.

⁶ France Avčin: Na jelena. *Kjer tišina šepeta*. MK, Ljubljana, 1965.

³ France Avčin: Moj edini. *Kjer tišina šepeta*. MK, Ljubljana, 1965.

⁴ Žal si pred leti nisem zapisal vira tega citata, zapisal sem le avtorjevo ime.

Delovati združevalno je zame zakon

Pogovor z Žarkom Trušnovcem

Žarko Rovšček

Lahko bi se pogovarjala le o alpinizmu, saj je na vrhuncu udejstvovanja v osemdesetih in devetdesetih letih preteklega stoletja skupaj s soplezalci odkrival zadnje skrivnosti primorskih sten; organiziral in vodil je tudi številne odprave v Ande. A Žarko Trušnovec, magister psiholoških znanosti in načelnik postaje Gorske reševalne službe (GRS) Tolmin, nam lahko danes o svojem z gorami povezanim življenjem pove še veliko več.

Ze vrsto let ga prepleta s poklicnim in humanim delom v GRS. Za dobrohotnim nasmeškom se skriva neizprosni borec v stresnih preizkušnjah življenja, tako v najožjem krogu kot širše. Je strokovnjak, ki znanje in izkušnje o teh manj srečnih platih življenja posreduje tudi drugim. Po navadi te borbeno pozdravi z značilnim "smrt fašizmu" in s tem izžareva brezmejni aktivizem, predanost prostovoljstvu in človekoljubju, ki ga nosi iz ene reševalne akcije v drugo. Ko mu enako borbeno odzdraviš, se misli in pogled srečajo. To je dovolj za začetek najinega pogovora v zgljedno urejenih prostorih postaje GRS Tolmin, kjer si je prizadeval posušiti premočeno opremo po reševalnih akcijah. Letošnje deževje in številne nesreče reševalcem ne prizanašajo. Ne gre za hobi, niti zgolj za obliko prostovoljne obveznosti; že dolgo časa gre predvsem za način življenja reševalcev in njihovih najbližjih.

Letos si prejel plaketo Občine Tolmin za dolgoletno delo na področju prostovoljstva

in humanitarnih dejavnosti. Kakšni so bili tvoji občutki ob podelitvi priznanja?

Nisem ga pričakoval in ga resnično jemljem kot priznanje dejavnosti in vsem, s katerimi sem sodeloval ali še sodelujem. Veliko jih je, ki so na tem področju skozi leta vložili najmanj toliko truda kot jaz. V GRS dejavnost posameznikov niha. Nekdo je nekaj let zelo aktiven, potem pa pridejo običajne družinske obveznosti. Po 5–10 letih se običajno spet vrne med nas. To, da nam nikoli ne zmanjka ljudi, je fenomen. V GRS smo na področju prepoznavnosti veliko storili, kar je gotovo tudi zasluga širšega pogleda vodstva občinske civilne zaščite, kjer štab res dobro

1 Žarko Trušnovec Foto: Miljko Lesjak
2 Na prvem mestu je skrb za ponesrečenca. Foto: Miljko Lesjak

deluje. Nismo toliko boljši od drugih, le razmere so nas izučile.

No, vendarle gre tudi za priznanje tebi osebno. Kot član AO Kranj in nato Soškega AO si svojo alpinistično dejavnost začel ob koncu sedemdesetih let preteklega stoletja. Si v hribe hodil že prej?

Začel sem hoditi kot četrtošolec, v gimnaziji pa sem s sošolcem, ki je že malo plezal, začel lesti popolnoma na divje, brez znanja in opreme. Te avanture se popolnoma zavedam šele sedaj. Peter

Markič iz Kranja, sošolec na fakulteti, mi je dal vedeti, da bi bilo dobro opraviti alpinistično šolo. Takrat so jo vodili še alpinisti, kakršni so bili Nejc Zaplotnik, brata Štremfelj, Tomo Česen idr. Imel sem srečo, ker se je leta 1979 pripravljala odprava AO Kranj Alpamayo 79, hkrati pa so bili štirje vrhunski kranjski alpinisti člani odprave na Everest. V andski odpravi je tako nastal prostor še za kakšnega *fazana*. Od doma smo šli isti dan, ko sta Andrej in Nejc priplezala na Everest.

Leta 1982 si vodil prvo primorsko alpinistično odpravo na Aconcagua. Zahtevna Jugoslovanska smer v njeni južni steni je še danes občudovanja vredno dejanje. Kaj je botrovalo zamisli o odpravi?

Aconcagua je bila od ideje do izvedbe projekt Pavla in Petra Podgornika, drugi smo pri tem pomagali. Odprava spada še v tiste stare čase, ko so bile osebne ambicije podrejene skupnemu cilju. Uspeh ni izostal: poleg prvenstvene Jugoslovanske (brata Podgornik, Rejc, Gantar) sta dve navezi preplezali še Francosko (Biščak, Škamperle, Svetičič, Černilogar) in Poljsko smer (Likarjeva, Slapernik, Felc, Olenik in Škapin), Aljančič pa je prišel po normalni smeri na vrh. Z zdravnikom, dr. Andlovicem, oba sposobna priti na vrh vsaj po normalni smeri, sva se na koncu popolnoma podredila skupnim ciljem. V bazi sva vzdrževala zvezo z delujočimi navezami. Šest noči sva prebila z njegovimi dogodivščinami iz druge svetovne vojne. Iz stene so se zadnji vrnili plezalci iz Jugoslovanske smeri. Poškodb ni bilo, zato sva z zdravnikom pomagala drugim odpravam, ki so se vračale z Aconcague. Spomini na ta doživetja imajo prav posebno mesto. Šele pozneje, v Buenos Airesu, smo spoznali vrednost našega dosežka, ko so nam argentinski rojaki ponosno rekli: "Slovenci smo preplezali smer v Aconcagui, ki je Francozi niso zmogli."

Kaj te je v Andih najbolj pritegnilo? Morda bi izpostavil vaše (svoje) največje dosežke.

Primerjal sem svoje vtise z vtisi udeležencev himalajskih odprav. Himalaja zahteva neprimerno več časa in denarja pa tudi uspeh se večkrat izmuzne. Andi so odprto področje, brez pristojbin za vrhove. Imajo sorazmerno bližje (lažje) dostope, stabilnejše vreme, možnost doseganja vrhov s plezanjem po različnih smereh je v celoti veliko bolj enostavna. Tam sem se počutil kot doma. Zame

najuspešnejša je bila odprava leta 1986, ko sva s Slavcem Svetičičem preplezala smeri v južni steni Kitaraja in južni steni Jirishanke, ki mi še danes veliko pomenita. Največji dosežek Tolmincev in Idriččanov v Boliviji leta 1983 je bil osrednji del zahodne stene Huayna Potosija, ki je bil eno leto brez padavin, zato je viseči ledenik miroval. Idejo zanjo nam je po uspehu v dveh smereh Illampuja in Tiquimanija zaupal Franz Laznik, v Boliviji živeči Slovenec.

in oblikovala zelo dobro podlago. Nekoč je veljalo, da smo pač gorski reševalci in naj za druge nesreče skrbijo drugi. V zadnjih trinajstih, štirinajstih letih se je stvar izrazito spremenila. V Jankovem zadnjem letu načelnštva smo imeli osemnajst intervencij, moje prvo leto petindvajset, nato je število naraščalo vse do predlanskih sto. Z nekdanjih petnajst akcij na deset let smo prišli na povprečje blizu sedemdeset. Dobro je imeti razmeroma samostojne reševalne

Delo GRS, kjer si že od leta 1981, zadnjih trinajst let tudi kot načelnik, te ob poklicnih obveznostih popolnoma prevzema. Do sredine avgusta ste se toliminski reševalci 63-krat odzvali klicu na pomoč, številke pa žal dnevno naraščajo. Kaj pomeni pri taki obremenjenosti biti načelnik postaje?

Vizije Janka Korena, mojega predhodnika, imeti skupine reševalcev po raznih krajih in veliko število reševalcev, dolgo časa nismo razumeli. Vzdrževal je vojaški red, obenem pa je bil dobričina, saj je dopuščal marsikaj in postavil pravilne prioritete. (Ko smo v vlogi reševalca, ne razpravljamo o politiki.) Z zdravnikom, dr. Andlovicem, sta postavila skrb za ponesrečenca na prvo mesto

skupine, ki odlično poznajo svoj teren. Socialno in geografsko različne skupine bogatijo psihološki značaj postaje: kobariško moštvo je npr. čisto posebna socialna skupina, sedemdeset kilometrov oddaljeni Ajdovci nam dajejo neko širino in prinašajo mediteranski duh. (*smeh*) Lahko bi delovali tudi samostojno, a o tem ne razmišljajo, saj bi bili z desetimi intervencijami na leto nekje na repu. Pripadnost naši postaji v slovenskem merilu šteje veliko več. Tudi pri nas nismo razmišljali o samostojnem društvu. Uspešneje delujemo znotraj PD Tolmin. To, da se v službenem času ne morejo vsi odzvati na poziv, počasi postaja vse večji problem. Še dobro, da ima večina reševalcev v podjetjih ugled

3 Žarko Trušnovec med poukom prve pomoči Foto: Miljko Lesjak

4 Pri mlajših je pomembno, da se navdušijo nad naravo. Foto: Miljko Lesjak

V takih primerih vedno nekdo ostane na postaji, bdi nad radijskimi in telefonskimi zvezami, ima stik z zdravstveno in po potrebi s komunalno službo, policijo, posadko helikopterja itd. Vedno, ko pokličemo na pomoč helikopter, sprožimo tudi klasično akcijo. V pol ure, kolikor helikopter potrebuje do mesta nesreče, se lahko ponesrečencu že precej približamo ali mu celo nudimo prvo pomoč. Včasih se za pomoč pri orientaciji helikopterski posadki z Brnika pridruži še naš reševalec. Zaključek akcije mine v pospravljanju in zamenjavi poškodovane opreme, razgovoru z novinarji, pisanju poročil in potrdil za izplačilo potnih stroškov itd. Ob hujših nesrečah opravimo pogovor z reševalci, še posebej, če so začetniki. Ljudje bi morali biti na prvem mestu, čeprav se v GRS velikokrat daje prednost opremi.

Poseben del tvojega dela so planinski tabori za mladino, zadnja leta pa tudi za družine gorskih reševalcev. Ali lahko slednje, skupaj z družabnimi srečanji, razumemo tudi kot posebno obliko tim bildinga? V čem je njihov smoter in kakšno je tvoje zadoščenje?

Letos bom imel skupaj petnajst taborov (vse dosedanje je obiskalo nad osem tisoč mladih) kot organizator in vodja programa ali kot predavatelj (predstavitev GRS, prva pomoč, vodenje tur ...). Namenjeni so nadarjeni mladini, študentom biologije, šoli v naravi, raznim športnim pripravam, kolesarstvu, družinam reševalcev ipd. Pri družinah reševalcev gre res za *tim bilding*. V osnovi je to še vedno predvsem planinski program (prva pomoč, orientacija, prehrana ...). Otroci se ne morejo učiti le v šoli, potrebujejo vzornike. Povabim uspešne in zanimive ljudi, da jim predstavijo svoj študij, delo, poglede itd. Tako se lažje odločijo za svojo življenjsko pot.

Kaj danes še predstavlja otrokom avtoriteto? Starši, politiki? Televizija žal širi predvsem negativne vzorce in se vse bolj amerikanizira. Pri mlajših je pomembno, da se navdušijo nad naravo, da so proči od računalnikov. V šoli je zelo malo praktičnega dela. Otroci ne znajo več nobene stvari prepoznati z vonjem. Smoter taborov je tudi usmerjanje v delo za druge ljudi. Nasilja med mladimi se ne da preprečiti le s prigovarjanjem.

4

in jim dovolijo odhod na akcijo – tudi zaradi tega, ker smo ostali znotraj planinskega društva. Za nami stoji trinajst planinskih društev in več občin na našem območju. Tako smo veliko lažje zbrali denar za nujno potrebno dodatno reševalno vozilo.

Moje vprašanje je mišljeno bolj osebno.

V osnovi sem šlampast glede reda, zapiskov na računalniku itd., v težkih in nejasnih preizkušnjah pa delujem urejeno in umirjeno. Verjetno to ne bo šlo v nedogled. Res pa je tudi, da so zadeve dobro organizirane. Včasih smo pri posamezni intervenciji uporabili najboljše ljudi in opremo, danes, ko imamo tudi več zaporednih ali celo istočasnih pozivov, je drugače. Ko se javi prvi inštruktor, gre v akcijo, drugega pa zadržimo (lahko tudi doma) do naslednjega poziva. Včeraj sem npr. posredoval klic preko pozivnikov. Oglasilo se je deset

reševalcev, v akcijo so šli trije; torej gre za skrajno racionalnost. Za konkretno delo je vedno treba izbrati pravega človeka in ne početi vsega sam. Imamo štabni način vodenja, čeprav končno odločitev nazadnje sprejme eden.

Kako v poletni gostoti nesreč mine vaš običajen dan ali teden?

Tisti, ki večino stvari vodimo, usklajujemo svoje dopuste, da je vedno vsaj eden dosegljiv. Temu po možnosti podredimo tudi ritem dela v službi. Večina pozivov je v drugi polovici dneva. Svojo osebno opremo imamo vedno pri sebi, v avtu. Do ponesrečenca gredo vedno tisti, ki so najbližji, na začetku eden do trije. Velikokrat vključimo lokalne poznavalce, oskrbnike koč, lovce, domačine. Avgusta letos je bilo šestnajst intervencij, tudi do štiri na dan, kar organiziranje dodatno zaplete. Letos se je že 16-krat zgodilo, da smo imeli vsaj po dve intervenciji na dan.

Potegniti jih je treba iz sveta, ki jih je do tega privedel. Pri prvi pomoči otrok izve, da poškodbe bolijo. Največje zadoščenje pri delu mi dajejo ugodni odzivi mladih, npr., ko nekdo tudi po zaslugi take vzgoje postane zdravnik. Zadoščenje je tudi to, da nekdanji udeleženci želijo podobne tabore za svoje otroke. S poukom prve pomoči v šoli je možno dobro obvladovati primere patološke agresivnosti. Vodilni v razredih so žal pogosto tisti, ki delujejo negativno. Letos sem imel v programu prve pomoči 36 otrok. Ob učenju večšin se otroci humanizirajo in socializirajo, naravni vodje se lahko uveljavljajo v pozitivnih stvareh, v pomoči drugim. Gre za pozitivno spodbudo.

Tvoji stiki z gorskimi reševalci v Bosni trajajo že nekaj let. Kaj lahko poveš o njih?

Anes Voloder s postaje GRS v Mostarju je hotel na vsak način nakazati nekaj denarja za naš reševalni avtomobil in imel je velike težave. Nam so po informaciji na Facebooku nakazali denar iz Avstralije in Kanade, iz Bosne pa Anes. Po njegovi udeležbi na gorskem maratonu v Podbrdu smo vzpostavili tesnejše stike. Ob slabem delovanju njihove države ima tudi njihova GRS veliko težav. Tam je žal preveč pomemben podatek, katere narodnosti je ponesrečenec. Spremembe je mogoče pričakovati samo na ravni civilne družbe, na politike ne morejo računati. Naši stiki so družabni in tudi strokovni. Letos so se skupne vaje udeležili reševalci s postaj GRS Mostar, Konjic, Sarajevo in Zenica. Anes deluje združevalno, ne drži samo za svoje, kar je tudi zame zakon.

Svoje izkušnje prenašaš tudi na pripadnike različnih enot civilne zaščite.

Kot predavatelj sodelujem v poklicni gasilski šoli na področju dolgoročnega upravljanja s stresom. S krajšimi, enodnevnimi predavanji sodelujem tudi v preventivnih programih za druge reševalce: kinologe, potapljače, gorske reševalce idr. V sklopu sil za podporo civilni zaščiti sem član

in vodja skupine štirih psihologov službe za psihosocialno pomoč. Izobražujemo in pomagamo reševalcem v primeru večjih nesreč. Tam, kjer so imeli šefi razumevanje (poklicne gasilske enote, operativne enote na centrih CZ), so usposobili ljudi, ki kot zaupniki skrbijo za obvladovanje post-travmatskih stresnih sindromov med reševalci. Ponekod v svetu imajo v kulturi reševanja vgrajen pogovor takoj po akciji, pri nas pa je še veliko mačizma. Včasih je bila smrt del življenja, današnji mladi ljudje pa se z njo doma ne soočajo, zato včasih potrebujejo strokovno pomoč.

Zadnja leta veliko ur preživiš tudi na gorskem kolesu. Je to zgolj način krepiteve telesne vzdržljivosti ali še kaj več?

S kolesom sem spoznal kraje, ki jih sicer ne bi nikoli. Pred tem sem poznal tretjino našega reševalnega območja, sedaj pa tudi reševalno območje sosedov, kolegov iz Gemone (Italija). Včasih me celo pokličejo za nujne informacije o Benečiji, Reziji in Terskih dolinah. S kolesom si hitrejši in greš tja, kamor bi bilo peš predaletč, z avtom pa je nedostopno. Dobrodošlo je tudi prizanašanje sklepom, še posebej ob sestopu. Kolesarjenje se dobro ujema z reševalskim načinom življenja: jutraj opraviš turo, do dvanajste ure si največkrat že nazaj, ob enih pa so že prvi klici na pomoč. To velja predvsem za padalce, v veliki meri pa tudi za gorske nesreče. Planinci po navadi takrat sestopajo in zaradi utrujenosti so nesreče pogostejše. Na kolesarskih taborih, ki jih organiziram za družine reševalcev, je dobro poskrbljeno tudi za družabnost. Za kolesarsko turo potrebuješ manj vodnikov, potek laže prilagajaš vremenu in zmogljivostim posameznikov. Nekateri prihajajo na naše tabore pri Mostu na Nadiži že deset let, pa ne zmanjka poti. Vedno doživimo kaj novega. ○

Čez nekaj minut je telefonski poziv sprožil novo reševalno akcijo, eno izmed številnih letos. Naj še vrtam vanj, kako mu mine običajen dan, teden? Gre za način življenja ...

230
fotografij
.....
240
strani

MONOGRAFIJA, KI NAŠ ALPINIZEM IN SLOVENCE PRVA POSTAVLJA NA MEDNARODNI GORNIŠKO-KNJIŽNI ODER

REDNA CENA: 27,00 €

ZNIŽANA CENA: 22,90 €

Znižana cena velja od 1. 11. do 31. 12. 2014.

✉ info@friko.si ☎ 041 393 763
🌐 www.friko.si

MANJ ZNANI DOLOMITI >>>

Gora s podorom

Cima Una, 2698 m

Matija Turk

Nad Sextenom v Pustriški dolini/Val Pusteria/Pustertal se od leve proti desni zvrstijo vrhovi, ki so jih nemško govoreči prebivalci Južne Tirolske poimenovali glede na čas, ko se nad njimi pojavi sonce. Od leve si v nemškem jeziku sledijo Neuner/Pala di Popera, 2582 m, Zehner/Croda Rossa di Sesto, 2965 m, Elfer/Cima Undici, 3092 m, Zwölferkofel/Croda dei Toni, 3094 m, in Einser/Cima Una, 2698 m. To je znamenita sextenska ura, naravna sončna ura z najdaljšo "številčnico" v Alpah. Pogled na te sijoče vrhove je iz zelene in bogato kultivirane Sextenske doline tako čudovit, da me vedno znova prevzame. S tem pa je neločljivo povezana želja, da bi se nanje tudi povzpeli.

Ko po deževni noči zgodaj zjutraj z Janezom stopava po prazni makadamski cesti po dolini Val

Fiscalina navzgor, so najini koraki usmerjeni proti Cimi Uni. Sivi cunjasti oblaki se počasi trgajo in pred nama se začnejo kazati obrisi najine gore, priostrenega vrha z mogočno severno steno. Cima Una je samotna gora v neposredni bližini ene najbolj obiskanih gora Sextenskih Dolomitov, Crode Fiscaline. Vrhova, ki ju med seboj loči ozka in globoko zarezana škrbina, sta med seboj oddaljena le dvesto metrov zračne razdalje, pa vendar se na Cimo Uno na leto povzpne manj ljudi, kot se jih lahko na Crodo Fiscalino v lepem poletnem vremenu v eni sami uri.

Vsaka gora ima več plati in tudi midva se bova nanjo povzpela z jugovzhodne strani, ki velja za najlažji pristop. Med obiski Sextenskih Dolomitov sem si imel priložnost ogledati Cimo Uno z različnih strani in od nikoder ni bila videti lahka. Pravzaprav se je od povsod kazala kot gora, dostopna le alpinistom. Med iskanjem podatkov o gori sva

z bratom našla opis vzpona in skico normalnega pristopa, ki je v vodniku Richarda Goedekeja ocenjen s III-/II. Hkrati pa so mi v roke prišli opisi vzponov alpinističnih pionirjev, njihove zgodbe in življenjske usode, med katerimi me je posebej pritegnila alpinistična pot mladega Roberta Hansa Schmitta.

Prvi pristopi

Alpinistična zgodba Cime Une se je začela pisati julija 1879, ko so se nanjo čez jugovzhodno steno prvič povzpeli Michael Innerkofler, Franz Happacher in madžarski baron Roland von Eötvös. Adolfu Witzenmannu, enemu prvih kronistov dolomitskih vzponov, ki je leta 1907 opisal vse do tedaj preplezane smeri na Cimo Uno, ni uspelo ugotoviti, kje točno so plezali prvopristopniki, saj ti niso podali nobenega opisa. Jugovzhodna stena je močno razčlenjena, sekajo jo police, številne grape in kamini, tako da ponuja več možnosti

Jugovzhodna stena Cime Une, kjer poteka normalni pristop. Levo Croda Fiscalina.

Foto: Matija Turk

vzponov. Kljub nejasnostim glede smeri prvopristopnikov je nekako obveljalo, da je današnja *Via normale* smer, po kateri sta drzna gorska vodnika iz Sextena vodila madžarskega barona na vrh. Kar devet let je gora zatem čakala na ponoven obisk, dokler ni vzbudila pozornosti do tedaj povsem neznanega mladeniča. Robert Hans Schmitt (1870–1899) iz ugledne dunajske družine se je kot zvezdni utrinek pojavil na plezalnem odru Dolomitov, zasijal in požel vsesplošno občudovanje, nato pa ravno tako iznenada ugasnil in izginil v pozabo. Nemirni raziskovalni duh in želja po novih pustolovščinah sta ga kasneje gnala v Afriko, kjer je v Tanzaniji podlegel tropski bolezni.

Robert Hans Schmitt, avantgarda alpinizma

Že ob prvem obisku Dolomitov se je Schmitt povsem sam, komaj 17-leten, povzpел na Monte Cristallo po novi smeri preko južnega raza. Na vrhu je preždel noč in naslednji dan sestopil na Passo del Cristallo, od koder je nadaljeval vzpon naravnost na Piz Popeno po smeri, ki sta jo tri leta poprej preplezala Michael Innerkofler in Louis Friedmann, dotlej pa zaradi svoje težavnosti še ni

bila ponovljena. Ob vrnitvi v Cortino d'Ampezzo je v hotelu Croce Bianca srečal sebi enakega v podobi 18-letnega samohodca Georga Winklerja, ki se je, kakšno naključje, ravnokar vrnil z vzpona na Monte Cristallo. To je bil začetek njunega prijateljstva, ki je trajalo dve leti, to je do Winklerjeve smrti, in začetek njune skupne in uspešne plezalne poti po Dolomitih, ki ni trajala več kot deset dni. Združila sta moči in sledili so skupni vzponi, najprej ponovno Piz Popena po smeri Innerkofler-Friedmann (s sestopom po isti smeri!), prvenstveni vzpon čez vzhodno steno na Crodo Antonio Berti (tedaj imenovano Cima di Mezzo), nova smer na Crodo Rosso di Sesto in naposled še zadnji skupni vzpon na Crodo Rosso d'Ampezzo po novi smeri čez vzhodno steno. Med tveganim vzponom po lednem ozebniku je Schmitt zdrsnil, a ga je Winkler uspel zadržati.

Ko je Schmitt spoznal, da je njuno početje preveč tvegano, je tovarišu predlagal umik, vendar ta ni hotel popustiti in je trmoglavo nadaljeval sam, medtem ko ga je Schmitt počakal v ozebniku pod previsom, kjer je bil varen pred kamnitimi izstrelki. Čakajoč na prijatelja je premišljeval o njem in

prišel do zaključka, da je preveč zaletav in da je prenevarno plezati z njim. Od takrat dalje se nista več navezala na skupno vrh. Winkler, ki je, prezirajoč smrt in nevarnosti, šel neomajno dalje po svoji poti, je čez dve leti izginil med vzponom na Weisshorn, 4506 m, v Švici. Njegovo mumificirano truplo so na ledeniku našli šele leta 1955.

Schmitt, avantgarda avstrijskega alpinizma, ki je med svojimi, dih jemajočimi dolomitskimi vzponi marsikje trideset let pred drugimi preplezal mesta V. težavnostne stopnje, je bil prvi, ki je objavil opis vzpona na Cimo Uno. Istega dne se je povzpел že na Cimo Undici, nato pa po kratkem postanku v Zsigmondyjevi koči (današnja koča Zsigmondy-Comici) ob dveh popoldne krenil še na Cimo Uno. Podatkov o smeri prvopristopnikov ni imel, zato je v spodnjem delu plezal po

1 Severna stena Cime Une nad Val Fiscalino. Desno pod vrhom so vidni sledovi velikega podora. Levo Croda dei Toni.

Foto: Matija Turk

2 Veliki skalni podor v zahodni steni pod vrhom Cime Une, kot ga vidimo s Crode Fiscaline. Desno v ozadju Croda Rossa di Sesto in Cima Undici. Foto: Matija Turk

novi, težji varianti. Po strmih kaminih se je povzpел do zgornje police, kjer je svojo smer priključil normalnemu pristopu in od koder do vrha ni več težav. Za vzpon na vrh, kjer je v kamnitem možicu našel listek s podpisu prvopristopnikov, je od vstopa v steno porabil 45 minut.

Severna stena, izziv za novo stoletje

Prišlo je novo stoletje in z njim novi izzivi. Preden so se alpinisti končno uspešno spoprijeli z neizprosno vertikalno severne stene, je bila v desnem delu jugovzhodne stene preplezana še ena smer, pod katero sta se podpisala Viktor Wolf von Glanvell in Karel Domenigg. Prvi, ki je poskušal preplezati severno steno, je bil Sepp Innerkofler, gorski vodnik iz Sextena, izredno močan in pogumen plezalec. Ker mu to kljub več poskusom ni uspelo, se je razširil glas, da te stene ni mogoče preplezati. Ostala je nepreplezljiva, vse dokler je ni vzel na muho veliki Angelo Dibona s svojo plezalno družino v sestavi Luigi Rizzi, Max in Guido Mayer.

Žal te smeri, ki je v času nastanka v letu 1910 celo veljala za najtežjo smer v Dolomitih, danes praktično ni več. V zgornjem delu jo je pred leti v celoti odnesel ogromen skalni podor, ki je

dodobra zaznamoval zahodno in severno obliče gore. Leta 1928 je bila v severni steni preplezana še ena smer, ki je dvignila meje tedaj mogočega. Hans Steger in Paula Wiesinger, takrat le plezalna, kasneje pa življenjska sopotnika, sta preplezala smer VI. stopnje, ki sta jo v svoji mladostni zagnanosti pomenljivo poimenovala Weg der Jugend (Smer mladosti).

Vzpon v duhu pionirskih časov

Pod vtisom vseh teh znanih in nezanih velikih alpinističnih zgodb sva se na travnati kopi Pulpito Basso, 2357 m, z Janezom ustavila pred razdrapanim obličjem jugovzhodne stene. Ni mi bilo povsem jasno, kje in kako se bova preko nje povzpela na vrh, saj je bila stena videti visoka, strma in divja. Če ne bi imela že nekaj izkušenj s podobnimi vzponi, bi se verjetno gladko obrnila. Toda, kot je rekel Emilio Comici, skalo je treba potipati od blizu!

Prečila sva levo preko snežišč in dalje po stezici, ki seka melišča točno v smeri vstopa na začetku grape med Crodo Fiscalino in Cimo Uno. Bolj ko sva se bližala steni, bolj se je ta pogrezala sama vase in nenadoma ni bila več videti tako strašljiva. Pri velikih, že od

daleč vidnih balvanih na dnu grape sva se opremila za vzpon. Vrv sem pritrdil pod kapo nahrbtnika, da bo pri roki, če bo treba. Po ozki, navzdol viseči in z neprijetnim gruščem posuti polici sva se povzpela daleč proti desni. Ko sva prišla do ključnega mesta smeri, globoko v steno zarezanega kamina z zagozdenimi skalami, se je pod nogami nabrala že spoštljiva globina. Nad kaminom sva splezala levo v lažji, a še vedno precej strm svet. Stena je bila močno zagruščena, skala in oprimki pa presenetljivo solidni. V škrbini na desni so bili vidni ostanki starega vojnega položaja z razmetano bodečo žico. Po policah in preko krajših skokov sva napredovala proti levi, kjer so se možiči končali pod strmim žlebom. Zračno, a ne težavno plezanje po žlebu naju je privedlo na široko in udobno zgornjo polico. Po njej sva se po stezici napotila proti levi, dokler naju niso sledovi usmerili desno in nato v gruščnat žleb, po katerem sva se povzpela naravnost pod vrh. Čakal pa naju je še najboljši del, pogled iz neposredne bližine na veliki skalni odlom tik pod vrhom. Iz žleba sva izplezala na greben levo od vrha, kjer je videti še nekaj ostankov vojaških položajev. Dobršen del pa jih je

skupaj s podorom zgrmel v globino. Vrh so med prvo svetovno vojno vsaj v polletnih mesecih zasedali alpinci. Z njega so imeli direkten pogled na avstrijske položaje v Val Fiscalini, verjetno pa so se bali tudi avstrijske zasedbe vrha. Dobro so namreč vedeli, da sta bila v zmagovalni navezi, ki je preplezala severno steno, odlična plezalca Angelo Dibona in Guido Mayer, ki sta se tedaj bojevala na nasprotni strani.

Na robu podora

12. oktobra 2007 se je na zahodni strani vrha Cime Une pod robom severne stene sprožil skalni podor, ki je v dolino odnesel za 60.000 m³ skalovja, s katerim bi lahko napolnili šest tisoč velikih tovornjakov. Zdrobljene skalne mase so se zaustavile na melišču pod steno in k sreči planinskih poti ob vznožju niso zasule. Med podorom se je dvignil gost oblak prahu, ki je pobelil velik del doline. Zadnjih nekaj deset metrov vzpona poteka prav po robu podora, kjer sva opazila v skale zavrtane seizmološke senzorje. Pod vrhom preseneti napeta vrv, ki služi za varovanje tistim, ki nameščajo in kontrolirajo senzorje. Vrv, ki je v loku napeta tik ob odlomu, sva raje pustila pri miru in se na varni razdalji od grozečega žrela povzpela na vrh. Megla, ki naju je spremljala zadnji del vzpona, se je na vrhu občasno

razkadila in prikazovali so se ter se spet zakrivali vrhovi Cima Undici, Croda dei Toni, Croda Fiscalina, Tri Cine in Punta dei Tre Scarperi. Globoko pod nama se je odpirala živo zelena Sextenska dolina, daleč na severu pa zasnežene Zillertalske Alpe. Razgled s Cime Une velja za enega najlepših v Sextenskih Dolomitih in ob slikoviti igri sonca z oblaki sva ga za kratek čas užila tudi midva.

Na vrhu žleba, ki privede na zgornjo polico.

Foto: Matija Turk

Ko ob vrnitvi v sončnem popoldnevu ubirava korake po makadamski cesti po dolini Val Fiscalina nazaj proti parkirišču, je podoba povsem drugačna od jutranje. Kolone sprehajalcev občudujejo prelestne gore in jim na zemljevidih iščejo imena, otroci vriskajo in se podijo po travnikih, mimo drviyo gorski kolesarji, po cesti kočija prevažata turiste kot v časih Franca Jožefa. Ko pred hotelom Dolomitenhof zagledam v bele halje zavite goste, ki na angleški travici z dolgočasno poležavajo na ležalnikih, se nenadoma počutim, kot da prihajam iz drugega sveta. ●

informacije

Cima Una, 2698 m, normalni pristop (Via Innerkofler)

Sextenski Dolomiti

Vzpon na Cimo Uno po normalni smeri poteka v duhu pionirskih časov, brez klinov in urejenih sidrišč. Smer sledi naravnim prehodom in kljub maloštevilnim možicem ob ustreznem opisu in skici ni orientacijsko zahtevna. Vzpon je primeren le za gornike z alpinističnimi izkušnjami!

Zahtevnost: Alpinistični vzpon, 350 m, III–/II.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, plezalni pas, vrvene zanke in 30 metrov vrvi za morebitno varovanje.

Nadmorska višina: 2698 m

Višina izhodišča: 1454 m

Višinska razlika: 1244 m

Izhodišče: Dolina Val Fiscalina/Fischleintal južno od Sextena. Avtomobil pustimo na velikem plačljivem parkirišču ob koncu asfaltne ceste pri koči oz. gostišču Fischleinboden Hütte.

Koči: Koča Talschlusshütte/Rifugio al Fondovale, 1548 m, zasebna last, telefon +39 047 471 06 06; Koča Zsigmondy-Comici, 2224 m, v lasti CAI Padova, telefon +39 047 471 03 58.

Časi: Parkirišče v Val Fiscalina/Fischleintal—odcep pod kočjo Zsigmondy-Comici 2.30 h

Odcep pod kočjo Zsigmondy-Comici—vstop v steno 1 h

Vstop—vrh 1.30 h

Sestop 4 h

Skupaj 9 h

Sezona: Kopna sezona, od julija do oktobra.

Zemljevid: Dolomiti di Auronzo e del Comelico, Tabacco 017, 1 : 25.000.

Vodnika: Fabio Cammelli in Paolo Beltrame: *Dolomiti di Sesto, Auronzo e del Comelico, Volume I*. Michele Beltrame Editore, 2011; Richard Goedeke: *Sextener Dolomiten*. Bergverlag Rother, 2003.

Vzpon: Od parkirišča nadaljujemo po za promet zaprti makadamski cesti do kočje Talschlusshütte/Rifugio al Fondovale. Od tu dalje gremo po poti št. 103 v smeri kočje Zsigmondy-Comici. Na desni serpentinah na višini 2105 m pod kočjo Zsigmondy-Comici se odcepi slabo vidna stezica (možic), ki se vzpenja po travnato rušnatem pobočju do stika s stezo, ki pripelje od kočje Zsigmondy-Comici. Mestoma izpostavljena steza nas vodi proti severozahodu na sedlo pod vrh razgledne travnate kope Pulpito Basso, 2357 m, z ostanki vojaških položajev. Nadaljujemo po lepo vidni stezi levo preko melišča do začetka grape med Croda Fiscalino in Cimo Uno. Vstop v steno je pri velikih balvanih na začetku grape.

Od balvanov po strmih skrotju prečimo desno do police, ki poševno navzgor preči jugovzhodno steno. Vzpon poteka najprej po polici (I–II, krušljivo in izpostavljeno), ki se na začetku celo nekoliko prevesi navzdol. Po približno 20 minutah hoje po polici se po skalovju na levi (možic, puščica iz kamnov) povzpemo do vstopa v izrazit kamin z zagozdeno skalo (II+). Čeznjo vstopimo v kamin in po njem plezamo naslednjih 30 višinskih metrov. Kamin je ključni del vzpona. V njem preplezamo več kratkih skokov (II), najbolj strm je zadnji, ki se ga najlažje lotimo z desne strani in nato prečimo levo (III). Ko izplezamo iz kamina, se nam na levi odpre zagruščena stena, po kateri plezamo proti levi v smeri stolpa z rumeno steno. Pod rumeno steno po polici prečimo desno in po žlebu do škrbinice, nad katero se dviga vrh omenjenega stolpa. Vzpenjamo se rahlo levo do vznožja strmega žleba, po katerem splezamo do udobne zgornje police (II). Po polici sledimo stezici levo, dokler nas sledovi ne usmerijo desno do zagruščene grape, ki vodi naravnost proti vrhu (I–II). Glavni greben dosežemo levo od vrha, na robu podora. Desno ob podoru preplezamo krajšo steno (II), obidemo nizek skalni stolp in po kratki grapi dosežemo vrh s križem in vpisno knjigo.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona.

Poslanstvo

Pozna novembrska himalajska jesen je bila tistega leta 2002 še posebej mrzla, vsaj tako so pripovedovali domačini.

Z nosačem hitiva po dolini Marsiandija, da bi ujela tečaj za nepalske vodnike. Hkrati sem še ljubezenski sel, torej s poslanstvom znanega angelčka z lokom. Nosim pismo, zalepljeno v ovojnici, a tudi zunaj okrašeno s simboli in kratkimi stavki. Enega se še sedaj spomnim: "Pravi sil!" Že v mraku, malo od Hongdeja naprej, prideta naproti Bojan Pollak -

Bojč in Matjaž Šerkezi, naša inštruktorja v Manangu, v Aleševi šoli, kot smo ji neuradno rekli. Slučajno, na večernem sprehodu, saj nista vedela zame. "Ravno prav," pravi Bojč, "nocoj je zaključek, pa boš ti podelili diplome, ker se jim bo dobro zdelo, da je nekdo prav zato prišel iz Slovenije." In res, po večerji s tečajniki in inštruktorji sem kot politik, ki pride po končanih delih in prereže trak ali kako drugače odpre, spravi v obratovanje ali odlikuje, čeprav s tem ni imel skoraj nič. Malo mi je nerodno, a bi se sčasoma najbrž navadil tudi tega. Človek je prilagodljivo bitje.

Sem pa jutraj, ko smo zagazili v pravkar zapadli sneg, oni po dolini navzdol, midva gor proti sedlu Torong, premišljeval o ljudeh, ki so skozi desetletja držali šolo pri življenju, čeprav od tega v nekem smislu niso imeli nič, še najmanj slavo. Če je v prvem obdobju stara država še plačevala stroške inštruktorjev, je bilo v dobi Petra Markiča že precej slabše. Ob skromnem prispevku slovenske veje zavoda za sodelovanje s tretjim, nevrščanim svetom je bilo že treba iskati pomoč pri gospodarstvu. In videli smo, kako malo pomembno se jim zdi vzgojno delo oziroma izobraževanje, čeprav prinaša ugled državi, v primerjavi z bolj atraktivnimi alpinističnimi odpravami. Še pozneje, v Bojčevem četrtoletja dolgem delu pa so viri takrat iz že samostojne Slovenije povsem presahnil.

Inštruktorji tečaja Manang 2002. Od leve: Om Bahadur Basnet, Lakpa Norbu, Lakpa Šerpa, Bojan Pollak, Matjaž Šerkezi, Da Gombu, spredaj Kilu Temba. Foto: Tone Škarja

Morali smo "goljufati", tako da smo del denarja za himalajske odprave preusmerili v vzgojo Nepalcev.

Zakaj taka krčevita borba za vzdrževanje vzgoje v oddaljenem in po svoje nepomembnem Nepalju? Spomnimo se začetkov. Aleš Kunaver je tedaj s pomočjo Jugoslavije in s sodelovanjem Nepalcev zgradil šolo in postavil osnovne smernice vzgoje zato, da bi Nepalci, predvsem Šerpe, znali varno hoditi in plezati v ledu in snegu Himalaje, da bi bilo med njimi manj žrtev. Ker se rojevajo v krajih med tri in štiri tisoč metri nad morjem, jim višina dela manj težav, so pa tam še vedno samo pašniki za jake, torej navaden planinski teren. Začelo se je leta 1979, ko je šola v Manangu, imenovana Manang School, postala znana. Vsi so vedeli, da jo je postavila Jugoslavija in da jo vodijo Slovenci. Tudi nekateri višji nepalski gospodje so svoje sinove pošiljali tja na usposabljanje. Šola se lahko pohvali tudi s tem, da noben alpinistični vzgojni proces v Nepalju nima za seboj tako dolgega in neprekinjenega staža. Počasi se je vodstvo preselilo v roke Šerp, skozi desetletja se je izobrazilo dovolj Nepalcev (preko 600), vse več je bilo njihovih inštruktorjev, in že to je dokaz o pravilni usmeritvi, tj. v vzgojo

in strokovno samostojne osebnosti. Zdaj vsakokrat potrebujejo le še enega našega inštruktorja kot oporo avtoriteti svojih, in zdravnika, da se seznanijo z novimi dognanji v tehniki in fiziologiji. S kakšno besedo lahko označimo tak način dela? Še najbolj ustreza beseda poslanstvo. Plezanje na Everest, po težkih stenah na osemtisočake je šport, ne poslanstvo. Športniki strežejo sebi, svojim ciljem, njihovi vrhunski rezultati prispevajo k slavi njihove države. Iz športa izhajajo idoli, od množic oboževane osebe. Kaj pa iz poslanstva? Kot pri kakih misijonih so to samo dobri zgledi. Zanimivo, kako nas očarajo ljudje zvezdniki, ki pravzaprav služijo le svojim ciljem. Iz idolov delamo ideale, čeprav je med tema pojmovoma kljub skoraj enakim črkam velika razlika. Zakaj je zgled manj privlačen? Dosežek idola je skoraj ideal, praktično nedosegljiv in zato tako oboževan, dovolj je, da mu ploskamo ali se gnetemo okrog njega. Zgled pa vabi k posnemanju, vsak se ga lahko loti, vsak lahko stopi na pot pomagati drugemu brez otipljivega plačila, nagrade, slave. Je pa naporno, tako da večina te poti ne zmore. Zdaj nazaj k vprašanju, zakaj tako krčevito prizadevanje za nekaj, kar je lahko zgled, ne rojeva pa idolov. Najprej

zaradi same dejavnosti, zaradi dobrega dela, kar vzgoja nedvomno je. Drugič pa zaradi ugleda Slovenije. Ne moremo si privoščiti, da Slovenci nenadoma izginemo in prepustimo prazen prostor, ki bi ga v trenutku zapolnili drugi. Hodimo v Himalajo, skoraj simbolične, bolj duhovne prisotnosti pri naši stvaritvi pa naj ne bi zmogli? In tretjič, pa ne nazadnje, zaradi ohranitve ugleda imena Aleša Kunaverja kot ustanovitelja, katerega reliefna upodobitev je vzdana na pročelju šole.

Nekaj dni pozneje sem v Pokri zgroženo gledal veliko, čeprav še prazno stavbo mednarodnega gorskega muzeja ter si rekel: Zdaj bo pa res treba nekaj narediti! Priznam, nisem verjel, da bo nepalska planinska zveza (NMA) kdaj končala ta res megalomanski načrt. Pa ga je. Veličastno delo. In mi?

Le dobro leto za tem, februarja 2004, sem polnil muzej s Slovenijo. Namesto funkcionarskih večerij sem, zamudnik, skupaj z delavci dva dni in dve noči obešal, lepil, vrtal in postavljaj, kar se mi je zdelo pomembno. Najprej kotiček Alešu z življenjepisom in nekaj slikami iz njegove Himalaje. Potem tablo s posnetki in opremo s tečajev manangške šole. Nato panó s slikami z naših odprav. Pa lutko himalajca z opremo iz obdobja Makaluja '75, Everesta '79 in Lotseja '81. Nazadnje, a na najbolj opazno mesto, ki ga zagledaš ob vstopu, sem namestil lutki slovenskega para v narodnih nošah s posnetki slovenskih gora in pokrajine. Knjižnico muzeja sem dopolnil s takrat sveže natisnjeno knjižico *Slovenci v Himalaji* (1954–2003), edino, ki je vsebovala tudi angleški tekst. To se mi je zdelo vredno zapisati, saj je vedno bolj očitno, da sebe in svoje poslanstvo vse manj cenimo, premalo razumemo in se vse bolj klanjamo mamonu – denarju. V Nepalju nas poznajo zaradi Himalaje, cenijo pa zaradi velikega dobrega dela. Poslanstvo je v bistvu neke vrste ljubezen. ◉

Odličen zgled in vzornik

Mirko Dermelj – stoletnik

Tone Škarja

Srečati stoletnika ostrega spomina, bistrega uma, gladkega, radijskega izgovora, pianista, kemijskega in metalurškega razvijalca, ustanovitelja jeseniškega hokeja, poveljnega načelnika Centrale GRS (kot se je takrat GRZS imenovala), predvsem pa skalaša in reševalca je bilo presenečenje, ki me je čakalo v ljubljanskem hotelu. Tja sem odšel takoj potem, ko so me prosili, naj ga predstavim planinski javnosti, ter me obenem opozorili, da se že naslednji dan vrača v Švico. Gospod Mirko Dermelj je bil sicer na invalidskem vozičku, saj si je pred nekaj leti pri cestni nesreči najprej zlomil en kolk, kmalu potem pa še drugega. Vendar z žarečega obraza ni bilo mogoče razbrati, da bi ga to potrla. No, potrla ga še marsikaj drugega ni, kar ga je doletelo v dolgem in bogatem življenju. Sama svetloba ga je, zavidanja ali bolje posnemanja vredna. Rojen v Ljubljani, 2. decembra 1914, sicer doma iz Višnje Gore, kjer je bil oče šolski upravitelj, rodbinsko pa iz notranjske učiteljske rodbine. Po selitvi v Ljubljano (v Avstro-Ogrski in v Kraljevini Jugoslaviji so učitelje in profesorje pogosto premeščali) je hodil v šolo Na Ledini, maturiral leta 1933 na gimnaziji Poljane in študiral na Univerzi Ljubljana. Oče je postal zelo zaslužen ravnatelj zavoda za gluhonemo mladino, sicer pa je bil vnet planinec, tako da je družina vsak konec tedna prebivala v Kamniških planinah, kjer so prenočevali na senu pri Uršiču v Kamniški Bistrici. Dve leti starejši brat Ali je postal znan violinist. Mirko Dermelj si je želel postati zdravnik, a se je zaradi takrat nepopolne medicinske fakultete vpisal na kemijski oddelek, kjer je leta 1938 diplomiral. Za izpopolnjevanje v Heidelbergu je od jeseni leta 1938 do oktobra leta 1939 dobil nemško štipendijo. Izbruh vojne ga je našel na ladijskem študijskem potovanju proti norveškemu Narviku, ob vračanju so ga kot vohuna na ladji priprli, za kar se mu je nacistična ova-duhinja kasneje opravičila. Ko je moral Heidelberg, tako kot vsi tujci, zaradi bližine francoske meje (Siegfriedova linija) zapustiti, se je vrnil domov. Vojaški rok je služil kot razvijalec

eksploziva v Kruševcu (Obilicevo, 9 mesecev in 5 mesecev podaljška), kjer je postal rezervni oficir, konec leta 1940 pa se je vrnil v Ljubljano. Z novim letom 1941 se je kot šef laboratorija zaposlil v jeseniški železarni (takrat Kranjski industrijski družbi). Takoj je našel družbo skalašev in po njegovih besedah potem ni bilo nedelje, da ne bi plezali, če je deževalo, pa so hodili v Karavanke. To se je nemoteno nadaljevalo tudi med nemško okupacijo. Za obiske domačih v Ljubljani je imel dovolilnico, ker je bila do septembra 1943 meja med Nemci in Italijani v Šentvidu. Za razliko od ostalega zasedenega območja, kjer so Nemci neusmiljeno izvajali teror, deportacije, streljali talce, "je bila jeseniška železarna zaradi potreb vojaške industrije področje svobode. Kot pred vojno se nas je vsako soboto dvajset ali trideset podajalo v gore. Še partizanom smo pogosto in mimogrede nesli hrano." Preskrba s hrano je bila med vojno in prva povojna leta racionalizirana, na karte, a železarji so je bili deležni vsaj enkrat več kot drugi. Alpinizmu je neizbežno sledilo tudi gorsko reševanje. Najbolj pretresljiva nesreča se je leta 1942 zgodila v Rigljici, ko sta se ubila dva plezalca, podor starega snega v grapi pa je pokopal še dva reševalca. Med vojno so Nemci organizirali tudi reševalne vaje in takrat so slovenski gorski reševalci prvič

videli Gramingerjev sedež za spuščanje ponesrečenca skupaj z reševalcem iz stene. Ob tem je povedal, kako je šel v Dachau obiskat prijatelja Borisa Krajnca. "Vratarju sem preprosto rekel, koga bi rad, šel ga je iskat in ga pripeljal pa še prenočila sva lahko v mestu. Uganka, kako lahko policijski stroj deluje tudi drugače." To je ponovil še enkrat.

Krajnc je končal leta 1948, ko so večino kemijskih inženirjev, ki so bili med vojno zaprti v Dachau, na znamenitih dahlavskih procesih obsodili na smrt. Tudi ta skrivnost se počasi razjasnjuje. Takoj po vojni sta z Dragom Koreninijem vzela zastavo in dolg drog, s tem

tudi hokejski klub, do nedavnega najboljši hokejski klub v Sloveniji. Konec leta 1945 je bil aretiran, bil nekaj mesecev v priporu, sicer brez fizičnega mučenja, a s stalnim zasliševanjem, nato pa izpuščen: "Ne da bi mi kdo povedal vzrok, kaj šele, da bi se opravičil."

Nič manjše presenečenje od vseh teh zgodb sta bili zame knjižici – dva dela dnevnika, popisana z izredno lepo in drobno pisavo. Vse ture, tudi kolesarske, vsi časi, udeleženci, samega sebe je imenoval Dolga kost. Res je moral biti visok in suh. Množica imen, predvsem z

3

4

5

preplezala Slovensko smer in na Triglavu izobesila zastavo. Poseben dogodek je bil tudi padec smučarja Toneta Pogačnika, ki je v megli zapeljal čez Severne stene in nepoškodovan pristal v snegu po stometrskem padcu. Dermelj je bil nekaj časa tudi načelnik Centrale GRS (takrat je bilo vodstvo na Jesenicah), vodil je prvi reševalni tečaj v Krnici, ustanovil pa je

Leta 1948 se je poročil ("potem je bilo pa vse drugače") in se preselil v Ljubljano. Tudi tu je bil član GRS in planinski organizator. Na poklicnem področju se je po takratni liniji posvetil železarnam. Žal dovolj dobrega premoga za predelavo v koks Jugoslavija ni imela, tudi črni premog iz Raše je vseboval veliko organskega žvepla, ki se ga ni bilo mogoče znebiti. Leta 1952 je šel v Švico prav zaradi tega. "Jaz sem delal v švicarskem laboratoriju, na dvorišču ljubljanskega kemijskega inštituta so zgradili poskusni plavž, a ven je namesto surovega železa pritekla le nekakšna lava." Koks je bilo treba uvažati. Dovoljenje za obisk v Švici je družina dobila šele 1960, potem pa je tam tudi ostala.

jeseniškega konca, kot so: Drago Korenini, Uroš Župančič, Maks Medja, Stane Koblar, Andrej More - Gandi, Joža in Jaka Čop ter drugi. Knjižici, za kateri ve, da ju bo treba dati iz rok, a za zdaj še ne, saj, kot pravi, knjige nimajo nog, da bi se same vrnile. Dnevnik po obliki in podatkih vsekakor spada v muzej, hkrati pa bi moral biti presnet in digitalno dostopen. In po kakšnem slučaju sem prišel do Mirka oziroma Mireta Dermelja? Naravnost preko telefonskega klica njegove hčerke Miriam Stoppa Dermelj, ki ga je pripeljala v Slovenijo. Potem preko Jožeta Blažaja, ki mu je bil Dermelj mentor, brata pokojnega alpinista Janka Blažaja in Petra Blažaja, organizatorja mnogih alpinističnih predavanj in razstav v Kanalu. Pa preko Mojce Blažej Cirej, Jankove hčerke, ki ima nedvomno zaslugo za Mirkov nastop na Prvem programu Radia Slovenija pod odličnim vodstvom Janka Petrovca. Pri tem je bila odločilna še Mirkova nečakinja Tanja Peterlin Neumaier, zaslužna za slavo Valentina Staniča leta 2000, ob dvestoletnici prvega vzpona na Watzmann. In prišel sem do njega tudi preko Franceta Malešiča, ki je pred desetletjem že objavil Dermeljeve dragocene podatke o nesreči iz leta 1942 in mi dodal še nekaj novih. Nedavno sem pisal o idolah in zgledih. Mirko Dermelj je odlični vzornik, a poznamo predvsem idole. Očitno še nismo nacija! ●

6

- 1 Mirko Dermelj Foto: Katja Snozji
- 2 Reševanje v Rigljici, 19. avgusta 1942, prelomljena gmeta snega v grapi Arhiv Mirka Dermelja
- 3 Mirko Dermelj, vodja prvega povojnega reševalnega tečaja aprila 1946 v Krnici Foto: Jaka Čop; arhiv Slovenskega planinskega muzeja (dalje SPM)
- 4 Spušcanje po vrvi na tečaju v Krnici 1946 Foto: Jaka Čop; arhiv SPM
- 5 Napredovanje po napeti vrvi, Krnica 1946 Foto: Jaka Čop; arhiv SPM
- 6 Priznanje Centrale GRS Mirku Dermelju 7. februarja 1952 Arhiv SPM

Eno pleme

Začelo se je z izpitom. "Hja, poglej: kladivo primeš tako. In udariš. Udariš!"

Namesto *plink plink plink* se je kar naenkrat slišalo *boing boing boing*. Potem sem zbirala nasvete in glavni je bil, naj si nabavim eno "ornk" kladivo. Ne kak ženski model, ampak táko, ki je konkretno težko. Omenjeni modeli so sicer lepi, ampak neuporabni, saj so enostavno prekratki in prelahki. Da s takim še dedec ne more dobro zabit' klina, kaj šele jaz.

In sem tolkla, da se je kresalo in tako, da potem svojih klinov nisem mogla več izbiti. Tolkla iz ramena, ne iz zapestja, tudi če je šlo kdaj mimo, ni važno. In razmišljala.

V plezarijo se podajam po navadi v paru – z moškim. Ki je težji in močnejši. Gotovo bolje zabija kline kakor jaz. Ženske smo v povprečju šibkejše, taka je naša telesna konstitucija, tu ni kaj, številke govorijo svoje. Manj mišične mase, več maščevja ... Da

sem šibkejša in da moram v hribe nositi težje kladivo, da bom sploh lahko dobro zabijala, kaj dobro, super moram zabijati, ker mora moje sidrišče držati težjega, moškega – ni pravično.

Leto 1997, prvi Ljubljanski maraton. Organizator razpiše nagrade za prvih pet uvrščenih žensk, s pogojem, da je vseh tekmovalk vsaj trideset. Četrto- in petouvrščena, Nada Rotovnik Kozjek in Olga Grm, potem, ko ju pokličejo na zmagovalni oder, a nagrade kljub temu ne dobita, ker je bilo vseh uvrščenih tekmovalk samo osem, protestno pišeta takratnemu županu Dimitriju Ruplu, da mu pojasnita, kaj mora ženska narediti za to, da lahko odteče maraton. Ni jima šlo za nagrado, temveč za načelo: opozoriti, spomniti, za kaj vse mora ženska, za razliko od moškega, poskrbeti vsak dan posebej. Služba. Otroci. Gospodinjstvo. In med vse to vključiti prav zares veliko volje za napore in neobhodno dolge treninge. Župan odgovori, da nagrad za ženske

ne bo in pika, da pa imata drugo leto plačano startnino. Ne samo, da ni bilo pravično, bilo je tudi diskriminatorno. Razmišljam, kaj vse moram narediti sama, da lahko, na primer, popoldan plezam. Najprej moram priti iz službe ob pravem času, kar ni vedno samo-umevno. Poskrbeti, da imata otroka večerjo na štedilniku ali vsaj v hladilniku. Če imata dodatne aktivnosti, poskrbeti za nekoga, ki ju tja pelje in pride iskat. V trenutku spremeniti načrte, če se pojavi nova otroška obveznost. Potem sta tu še menstrualni cikel in kronična slaba vest zaradi odsotnosti. A nekako mi uspeva. Vendar pa ta "nekako" včasih kljuje v glavi in se sprašuje, če ni mogoče postal že "nikakor" ...

Potem pa mi pride v roke knjiga treh mušketirjev, ki so se podali na stokilometrski tek – *Ultrablues*. Prvi (proti) vojni poročevalec in avtor dveh knjig o razmerah po svetu, po strukturi rojen plezalec; drugi publicist, urednik,

založnik, podjetnik in aktiven hribolazec; tretji mladinski pisatelj, medijski multipraktik in tekaški stroj. Tri naporene službe, milijon postranskih dejavnosti, tri partnerke, pet otrok. Pri pripravi na stokilometrsko preizkušnjo se odločijo, da jim ta ne bo porušila dosedanjih aktivnosti. Prvi še vedno briljantno poroča s kriznih žarišč, promovira svojo knjigo, se bori s poškodbami in trenira; drugi po službeni dolžnosti bere tone knjig, vozi slalom med težavami podjetništva, skrbi za tri otroke in trenira; tretji potuje, nastopa, ima dva otroka in trenira.

Jim je uspelo oboje, ohraniti dosedanje in dodati noro težak trening? Delajo podnevi, trenirajo ponoči. In obratno. Eden celo izpusti skupni tek zaradi sinove obveznosti. Tu in tam me knjiga prebode in sesede. Uspelo jim je. Moški, ženske, eno pleme smo. Čeprav bi mogoče morale knjigo o tistih pripravah napisati še njihove partnerke, da bi se prepričala ... ●

*PREGOVORNA DEFINICIJA ALPINISTA: ALPINIST JE ČLOVEK, KI IŠČE TEŽAVE IN JE VESEL, ČE JIH NE NAJDE.

Na sonce

med trte in burjo

Vipavski griči

Marjan Bradeško

Vinogradi pri Ložah in rob Gore (nad Deželo)
Foto: Marjan Bradeško

"Na desni pod tvojimi nogami se ti odpre struga Ipavske, vrtu enako obdelane in smejejoče doline doli, dol do Gorice, zavoljo nje žlahtnih prideljkov in drage kaplice imenovana večkrat od vunanjih: raj Krajske dežele." Tako je v svoji pridigi pri sv. Hieronimu na Nanosu o Vipavski dolini davnega leta 1820 govoril Matija Vertovec. In ta dolina, "raj Kranjske dežele", od domačinov tudi Dežela imenovana, je naš tokratni cilj. Brž ko se pri Razdrtem cesta začne ob strmih Nanosovih pobočjih spuščati v Vipavsko dolino, na levi pred seboj opazimo gozdnato sleme, ki se na južni strani doline v loku potegne vse tja proti Novi Gorici. To so Vipavski griči, včasih zapisani tudi kot Vipavska Brda. Gričevnata pokrajina zaradi sončne lege, zgodnjih pomladi in nenapornih vzponov kar vabi na planinske sprehode, saj nobena od tur ni zares prav hudo dolga. Seveda pa ni nihče rekel, da posameznih tur ne smemo povezati med seboj v imenitne, celodnevne pohode.

Na udaru burje

Iz Trnovskega gozda in z Nanosa kar pljuskne v dolino in naprej proti Krasu. Burja, tista, o kateri je pisal že Janez Vajkard Valvazor in omenil, da po zraku nosi kočije. Če še težke tovornjake prekucne, bo že res. Zato so Vipavci hiše prekrili s težkimi rdečimi strešniki in

jih dodatno obtežili še s kamni. Čež take strehe se iz stisnjenih vipavskih vasic še danes oziramo čez dolino v pobočja Nanosa, Gore, Čavna ... Res, brez burje Vipavske doline – Dežele – ni. Burja ravno prav osuši zemljo, da dobro rodi, ravno prav ohladi pokrajino, ravno prav prepriha na zraku zoren pršut, da

se rezine tope v ustih – in piha ravno toliko, da Vipavci brez nje ne znajo živeti. Povsem drugače je, če vas zaloti na planem, sredi zime, ko je že tako mrzlo. Zato se v Vipavsko dolino odpravite tedaj, ko burje ni – če le niste posebej zaljubljeni vanjo. Sam sem dvakrat doživel burjo v Vipavi in okolici v "vsem njenem sijaju" in, ker sem bil mlad, mi je bila všeč. Tulilo in žvižgalo je okoli vogalov, suhe borove veje so letele po zraku, zeblo je do kosti, naslanjal sem se na sunke vetra, čakal, od kod se bo pripodilo in kako bo pihnilo izza vogala ... Kdor se bo podal skozi katerokoli od vasic v vznožju Vipavskih gričev (Podraga, Manče, Lože, Slap ...) ali se vzel nekoliko nad dolino (Goče, Planina, Vrtovče ...), bo spoznal, zakaj so hiše tako skupaj, kot piščeta pod kokljo. Ulice so ozke, severne strani hiš bolj zazidane, z malo okni, vse pa s *portoni*¹ odprte proti jugu, proti topli strani neba.

¹ Vhod na kraško dvorišče, navadno kamnit.

Poti in imena velikih mož

Kar nekaj poti in pohodov po Vipavski dolini nosi ime po velikih možeh preteklosti. Nujno moramo omeniti vsaj dva – Matijo Vertovca in Otmarja Črnilogarja. Matija Vertovec je dal "navdih" za kar dve pohodni poti, Po Vertovčevih poteh (opisana tudi v naših izletih) in Z Vertovcem v rojstni kraj slovenske himne (Iz Šmarij do Podnanosa). Otmar Črnilogar pa je dal idejo za Otmarjevo pot (ki so jo vzpostavili po njegovi smrti, jo pa deloma opisujemo tudi v naših izletih).

Med trtami

Najlepše pa je v Vipavski dolini med trtami. Posebej tedaj, ko burje ni, tedaj, ko trte ne počivajo. In vsi tokratni izleti se motajo skozi vinograde, po starih kolovozih, po katerih so tvorili jesenski pridelek. Vinska trta je lepa ves čas – od

- 1 Jakulini, pred hišo, kjer se je rodil Matija Vertovec. Foto: Marjan Bradeško
- 2 Klopca na sv. Socerbu z Vipavskimi griči in Čavnom na severu Foto: Marjan Bradeško
- 3 Vertovčeva pot vodi proti Jakulinom, rojstnemu kraju M. Vertovca. Foto: Marjan Bradeško
- 4 Šmarje v dolini Branice v vzhodni Školja Foto: Marjan Bradeško
- 5 Spomenik Matiji Vertovcu Foto: Marjan Bradeško
- 6 Spomenik Otmarju Črnilogarju Foto: Marjan Bradeško

Matija Vertovec (1784–1851) je bil rojen na Jakulinih pri Šmarjah in je bil po poklicu duhovnik. Bil je vsestranski, silno razgledan, pravi polihistor, sodobnik Franceta Prešerna in Valentina Staniča. Med drugim je spodbujal kmetijstvo in vinogradništvo (napisal je *Vinorejo za Slovence*, prvi učbenik vinogradništva pri nas). Večji del življenja je služboval v Podnanosu oziroma Šentvidu (po domače Šembid), kot se je kraj imenoval nekoč. Kraj štejemo za rojstni kraj slovenske himne, saj naj bi Matija Vertovec Franceta Prešerna, ki je večkrat prihajal k njemu, spodbudil k pesnjenju o vinski trti. Tudi avtor melodije sedanje slovenske himne Stanko Premrl (brat narodnega heroja Janka Premrla - Vojka) je rojen v bližnjih Lozicah. Matija Vertovec je izredno skrbel za ljudi, jih šolal in poučeval; ko je bila v Vipavski dolini epidemija črnih koz, je s svojim odločnim nastopom prepričal starše, da so dali otroke cepiti in preprečili najhujše. Njegova pridiga pri svetem Hieronimu na Nanosu (na binškoštni ponedeljek leta 1820) pa velja za prvo v slovenščini napisano hvalnico goram. Med drugim je Vertovec tam gori dejal: "Kakor otroka že mika se splaziti na bližnjo goro domačije, vleče tudi umniga neizrekljiva moč gor na visoko, truden velikih skrbi, sit, nejevoljin pretežkih butar, iše miru in pokoja in ker ga spodej na svetu ne najde, beži gor na visoko goro v svojo sladko tolažbo." (Iz *Shodnih ogovorov*, ki so izšli leta 1850.)

dne, ko po preprihani zimi požene prvo popje, ko postane "muževna", sočna, ko vzbrsti v življenje, preko bujnega zelenja, ko vinogradi postanejo kar gosti, do prvih znakov bogate jeseni ... Od cvetenja do jesenskega rdečila. Trgatev je višek vinogradnikovega truda preko leta in na poteh po Vipavskih gričih se bomo tega dobro zavedali, velikokrat pa tudi videli ta trud – in v zraku začutili tisti kiselkast vonj stisnjene grozdja, ki se počasi spreminja v vino. Hodili bomo po poteh, po katerih vozijo obrano grozdje iz vinogradov, videli bomo nove površine s trto, v kakšnem grmu ali na osamelih jasi pa naleteli na pozabljene, že davno zapuščene in podivjane trte. Prav trta poleg blagih gričev daje pokrajini tisto milino, mehko, ki je še ostra burja ne more pregnati. Kako so kraji povezani z vinogradništvom, kaže tudi

Otmar Črnilogar (1931–1999) je bil rojen v Šebreljah na Idrijskem. Najbolje ga opisuje publikacija o njem iz leta 2006, v kateri piše takole: "Duhovnik, profesor latinščine in grščine ter filozofije, prevajalec Svetega pisma, ljubitelj gora in vsega stvarstva." Kot duhovnik, ki je večino življenja služboval v Podragi, je bil izjemno dejaven tudi na planinskem področju. V Vipavi je po letu 1960 oživil planinsko društvo in bil nekaj let tudi njegov predsednik. Je tudi tvorec slovite plezalne poti čez Gradiško Turo. Sicer pa je bil vsestranski, veliko je tudi pisal in prevajal. Na prevajanje *Svetega pisma* (Knjige modrosti) je bil še posebej ponosen. Za izboljšanje in bogatenje jezika je verjel, da je treba iti "... v kuhinjo in hlev, v vinograd in kamnolom ...". To piše tudi na njegovem spomeniku pred podraško cerkvijo.

podružnična cerkva na polju pred Podrago, ki je posvečena sv. Urbanu, zavetniku vinogradnikov. Da je vino tudi danes pomemben del življenja doline in gričev, kažejo tudi novi vinogradi pa oživljanje starih avtohtonih trt, kot sta zelen in pinela. Kako skrbno ravnaajo s trto, mi je povedal domačin, ki sem ga srečal v Podragi: "Prejle je bil lastnik tamle v vinogradu, si mislite, vsak drugi grozd je odtrgal. Da ne bo trta preobremenjena in da bo pridelek res žlahten."

Vzpetine

Četudi je dno Vipavske doline ravno, pa je svet dovolj razgiban za čudovite sprehode. Že dvorec Zemono na vzpetini med Vipavo in Ajdovščino stoji na gričku, ravno dovolj vzpetem, da ponuja razkošen razgled na vse, kar iz doline kipi kvišku. Na severu in vzhodu doline so pobočja strma, kamnita in se vzpenjajo visoko, sleme Golakov je kar pol drugi kilometer nad morjem. Ni čudno, da potem burja dobi tak silen zalet. Tudi Nanos se požene kakšen kilometer nad dolino. Ko pa se oziramo proti jugozahodu, vidimo le "Vipavske griče", blago nametane vzpetine, slemena, ki pa so zaradi številnih poti in kolovozov

prijazno povabilo na prijetne planinske pohode.

Prav je, da hodimo po teh poteh, saj bodo na ta način kolovozi, ki jih prerašča zelenje, ostali, stare stezice, ki izginjajo v travi, bodo še naprej vabile, z bršljanom obraščeni hrasti še naprej dajali zavetje pred soncem in burjo, predvsem pa bodo Vipavski griči postali in ostali "planinski svet" za umirjene, nezahtevne, a zaradi lepote nepozabne pohode v svet narave, ki je – preprosto drugačen.

Izbrani izleti

Vsak od predlaganih izletov v Vipavske griče ima drugo izhodišče, ki pa so vsa blizu skupaj. Dva izleta sta zelo kratka, vsak od njiju vam vzame le dobri dve uri, najdaljši – tematska pohodna pot Po Vertovčevih poteh – pa zahteva dobrih pet ur. Vsi izleti so po hoji nezahtevni in primerni tudi za otroke, zaradi neoznačenosti določenih poti ali delov poti pa zahtevajo nekaj več smisla za orientacijo. ●

Vasica Slap, zadaj pogorje Nanosa
Foto: Marjan Bradeško

informacije

Dostop: Do izhodišč pridemo najlaže iz Vipave in iz Ajdovščine (izvoza z avtoceste Ljubljana–Nova Gorica), od avtoceste pa nobeno ni oddaljeno več kot deset minut. Podrobna pot do izhodišč je opisana pri posameznih izletih.

Planinske kočice in zavetišča: Planinskih kočic na opisanem območju ni, obstaja pa več gostiln. Prenočite lahko v Vipavi ali Ajdovščini pa tudi v nekaterih zasebnih sobah in gostilnah s prenočišči v bližini izhodišč. Več informacij dobite na Zavodu za turizem TRG Vipava (<http://www.izvirna-vipavska.si>) in pri Turistično informacijskem centru (TIC) Ajdovščina (<http://www.tic-ajdovscina.si/>).

Vodniki: Planinskih vodnikov za to območje ni. Kako se odpraviti na tematsko pohodno pot Po Vertovčevih poteh, lepo opiše prenovljena zgi-banka (stara je na voljo na spletni strani TIC-a Ajdovščina http://www.tic-ajdovscina.si/mma_bin.php?id=2005111511544270), vodniček za Otmarjevo pot pa je izdalo PD Vipava leta 2007 in je dostopen na spletnih straneh društva <http://www.planinsko-drustvo-vipava.si/otmarjeva-pot/vodnik-po-otmarjevi-poti>. Nekaj zanimivosti si lahko preberete v knjižici *Hoja za besedo* (uredil Franc Černigoj, Občina Ajdovščina, 2012).

Zemljevidi: Ajdovščina - Vipava, Občina Ajdovščina in Občina Vipava, 1 : 50.000; Nanos, Trnovski gozd, Idrijsko in Cerkljansko hribovje, PZS, 1 : 50.000; *Veliki atlas Slovenije*, lista 155 in 156, Mladinska knjiga, 1 : 50.000.

Rob Komenskega Krasa z vrha Školja Foto: Marjan Bradeško

Vrtovče so vasica v sedlu med Vipavsko dolino in dolino Branice, zaradi pomaknjenosti na zahod pa ponujajo odličen pogled na južne obronke Trnovskega gozda. Pravzaprav je iz vasi, še bolj pa iznad nje, vidna tako rekoč vsa Vipavska dolina. Pot na vrh Školja (na nekaterih zemljevidih je označen kot Veliki Školj) je lahka, skozi vinograde vodi v gozd, razgled z vrha pa je posebej lep na vasico Šmarje in v dolino Branice ter na gola severna slemena Krasa. Najlažje sestopimo po poti vzpona, posebej to priporočamo v mokrih razmerah. Mi pa bomo sestopili nekoliko strmeje in se v vas vrnili po cesti.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznačena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 418 m

Višina izhodišča: 285 m

Višinska razlika: 150 m

Izhodišče: Vrtovče. WGS84:

N 45,855757, E 13,859440

Z izvoza avtoceste Ljubljana–Nova

Po Vertovčevih poteh čez Ostri vrh, 422 m

Ta izlet nas vodi iz Vipavske doline na drugo stran, v območje Šmarskih gričev, v tisti bolj skriti del Vipavske. Pot vodi skozi v bršljan ovešene gozdove,

med vinogradi in preko goličav, večkrat pa se pretisne skozi ozke vasiče, med kamnom in umetelnimi oboki . . . Pravo zlitje narave, razgledov, kmečke

dediščine in spomina na velike može preteklosti, kot je bil Matija Vertovec, "duhovnik in poljudni strokovni pisatelj", kot piše na spominski plošči. Prvo

nedeljo po Martinovi nedelji po poti poteka organiziran pohod.

Pozor: Pot je nekoliko spremenjena, zato uporabljajte naš opis (v spletni zglobanki je še star, enako velja za oba zemljevida; pravilno je pot označena na obvestilnih tablah in v novi zglobanki).

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot (tablice "Po Vertovčevih poteh" in večinoma tudi Knafelčeva markacija).

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 422 m (najvišja točka krožne poti Ostri vrh)

Višina izhodišča: 100 m

Višinska razlika: 550 m

Izhodišče: Ustje, velik hrast pred mostom. WGS84: N 45,873059, E 13,896131

Z izvoza avtoceste Ljubljana–Nova Gorica v Ajdovščini sledimo smeri Planina in takoj na naslednjem križišču zavijemo desno proti vasi Ustje do mostu.

Koče: Ob poti ni planinskih postojank.

Časi: Ustje–Ostri vrh 2.15 h

Ostri vrh–Šmarje 1 h

Šmarje–Ustje 2.15 h

Vipavski Križ s travnikov pod Vrtovčami Foto: Marjan Bradeško

Gorica v Ajdovščini sledimo smeri Planina, na koncu ravnine pred vasjo Dolenje zavijemo desno in nadaljujemo navzgor do Vrtovč. Avto lahko pustimo ob razširjenem delu ceste malo pod vasjo v smeri proti Ajdovščini.

Koče: Ob poti ni planinskih postojank.

Časi: Vrtovče–Školj 45 min

Školj–Vrtovče 30 min

Skupaj 1.30 h

Sezona: Vsi letni časi.

Zemljevidi: Ajdovščina - Vipava, Občina Ajdovščina in Občina Vipava, 1 : 50.000; Nanos, Trnovski gozd, Idrijsko in Cerkljansko hribovje, PZS, 1 : 50.000; *Veliki atlas Slovenije*, list 155, Mladinska knjiga, 1 : 50.000.

Vzpon: V središču Vrtovč se mimo hiše s številko 6 odpravimo proti zahodu na kolovozno pot (ki vodi v Zavino) po nekakšnem slemenu med vinogradi. V 15 minutah smo pri kapelici ob vinogradu. Tam gremo ostro levo nad vinogradom nazaj proti vzhodu in po 50 metrih zavijemo desno v gozd navzgor. Po stezi

nadaljujemo do slemena, tam gremo levo in po slemenu do vrha, ki ponuja lep razgled predvsem na jugozahod.

Sestop: Po grebenu nadaljujemo proti vzhodu po zaraščeni neoznačeni stezi, ki se strmo spušča navzdol. Ves čas sledimo najbolj shojeni potki,

saj je sicer kar nekaj odcefov levo ali desno. Zaradi flišnega terena je v mokrem spustu lahko neroden. Po nekakšnem jarku (od vode) se spustimo na cesto Šmarje–Vrtovče. Po njej se mimo korita vrtno navzgor do vasi.

Namig: Iz vasi proti vzhodu skozi zaselek Lisjaki se lahko v 15 minutah vzpnemo še na vrh Tibot, kjer je nekoč stala cerkva sv. Teobalda.

Marjan Bradeško

Po Vertovčevih poteh čez Ostri vrh, 422 m

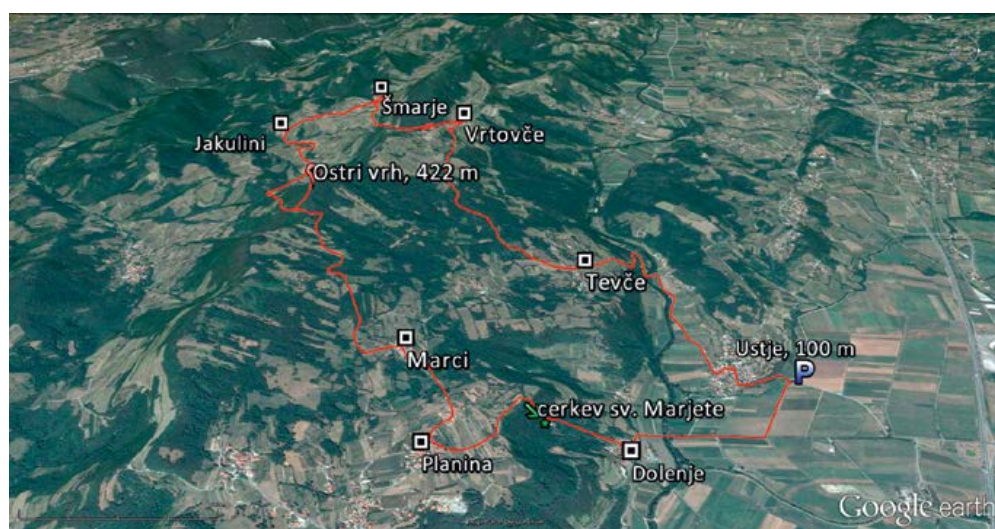
Skupaj 5 h

Sezona: Vsi letni časi.

Vodnik (zhibanka): *Po Vertovčevih poteh*. Občina Ajdovščina, 2013. Stara zhibanka iz leta 2005 je dostopna na http://www.tic-ajdovscina.si/mma_bin.php?id=2005111511544270.

Zemljevidi: Ajdovščina - Vipava, Občina Ajdovščina in Občina Vipava, 1 : 50.000; Nanos, Trnovski gozd, Idrijsko in Cerkljansko hribovje, PZS, 1 : 50.000; *Veliki atlas Slovenije*, list 155, Mladinska knjiga, 1 : 50.000.

Opis: Od hrasta gremo proti vzhodu do asfaltne ceste in na koncu ravnine levo v Dolenje. V vasi zavijemo desno (oznaka Sv. Marjete) in gremo navzgor, v klancu pa levo na kolovoz do cerkvice sv. Marjete. Nato se pot položi in nas v loku privede na planoto pred Planino (45 minut). Gremo nekoliko levo skozi vinograde do cerkve v središču vasi (15 minut). Pri cerkvi zavijemo desno (ni oznak) in se spustimo na cesto, ki mimo kapelice vodi skozi Dolenjo vas do zaselka Marci, kjer zavijemo levo. Mimo hiš in skozi vinograde, gozdove in čistine se vzpnemo do sedla Trešnjak,

od tam pa smo v 10 minutah na Ostrem vrhu, 422 m.

Vrnemo se do sedla in gremo desno navzdol (mimo odcepa za Gaberjel) do kapelice. Pri njej zavijemo desno do vasi Potok (30 minut). Tam zavijemo levo na Jakuline do rojstne hiše Matije Vertovca (15 minut). Iz vasi gremo na zahod in pod zaselkom Hrastje desno

čez travnik ter levo v Šmarje (15 minut). Gremo do cerkve (pri vodnem koritu je spomenik M. Vertovcu) in se skozi obokane vaške ulice (zanimiva Grofova klet) vrnemo na asfaltno cesto. Po njej gremo navzgor in v slabe pol ure pridemo do Vrtovč, kjer zavijemo desno proti zaselku Lisjaki. Kmalu nato gremo levo na kolovoz, ki nas vodi proti

vzhodu in se polagoma spusti v Tevče. Skozi vas med hišami se spustimo v dno doline reke Vipave in gremo desno po cesti. Kmalu zavijemo levo čez most in takoj desno na Ustje. Levo skozi vas pridemo do izhodišča (iz Vrtovč dobra ura).

Marjan Bradeško

Obelunec (Marija Snežna nad Gočami), 409 m

Vipavski griči

To je pot med vinogradi in trtami – je mar čudno, da je v vznožju delovala prva vinarska in sadjarska šola v Sloveniji? Je pot med zelenimi gozdovi po razgibanih Vipavskih gričih. Samota nas spremlja skoraj na vsej poti, ki je neoznačena in

zato zahteva malce pozornosti, a je vendarle dovolj lahka, da se lahko posvetimo čudoviti okolici in izjemnim razgledom na Deželo (Vipavsko dolino) in na obronke Nanosa ter Trnovskega gozda. Cerkvica Marije Snežne kot kokoš

čepi na Obeluncu, griču nad izjemno vasico Goče spodaj v sedlu. Ob vrnitvi skoznjo se navdušimo nad ozkimi uličicami ("gasami") in kamnitimi portali, ki vodijo na pred burjo dobro zaščiten dvorišča starih hiš.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznačena pot.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 409 m

Višina izhodišča: 120 m

Višinska razlika: 300 m

Cerkev Marije Snežne na Obeluncu nad Gočami Foto: Marjan Bradeško

Po Otmarjevi poti na Vrhe, 600 m

Vipavski griči

Vrhe se imenuje sleme med Štjakom in Vrabčami, ki ločuje Vipavsko dolino (in Vipavske griče) od Krasa. Naša pot se večinoma pokriva s smerjo planinsko-romarske Otmarjeve poti, ki je posvečena pokojnemu

Otmarju Črnilogarju, duhovniku (32 let je služboval v Podragi, ki je naše izhodišče) in navdušenemu planincu. Za pot so v vodničku zapisali: "Uresničuje namreč prav njegovo lastno, neuresničeno zamisel. Poleg tega

združuje dve pomembni sestavini njegovega življenja – vero in ljubezen do planinstva." Naša pot na Vrhe je čudovita, saj vodi večinoma po gozdovih, odpira pa izjemne poglede na Vipavsko dolino in Kras.

Zahtevnost: Nezahtevna delno označena pot (na ključnih mestih je rumena črta ali puščica), ki zahteva nekaj več smisla za orientacijo.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 600 m (najvišja točka krožne poti vasica Gradišče pri Štjaku)

Višina izhodišča: 180 m

Višinska razlika: 450 m

Izhodišče: Podraga. WGS84:

N 45,805676, E 13,950989

Na izvozu avtoceste Ljubljana–Nova Gorica pri Vipavi gremo proti Podnanosu do odcepa desno za Podrago. Po cesti pridemo v vas in do cerkve sv. Mohorja in Fortunata, kjer je pod pokopališčem nekaj prostora za parkiranje. Še lažje pa je parkirati nekoliko pred vasio ob cesti na razširjenih delih.

Koče: Ob poti ni planinskih postojank.

Časi: Podraga–Sv. Socerb 1 h

Sv. Socerb–cesta Vrabče–Štjak 30 min

Cesta do odcepa pred Štjakom 30 min

Odcep pred Štjakom–Podraga 1.15 h

Skupaj 3.15 h

Cerkev sv. Socerba nad Podrago Foto: Marjan Bradeško

Obelunec (Marija Snežna nad Gočami), 409 m

Vipavski griči

Izhodišče: Lože. WGS84:

N 45,831012, E 13,93719

Na izvozu avtoceste Ljubljana–Nova Gorica pri Vipavi gremo v smer Slap/Lože proti vasi Lože. Z glavne ceste tik pred vasjo (zaselek Jamški) nadaljujemo naravnost do gradu Lože. Avto pustimo na primernem mestu pri razcepu, kjer asfaltna cesta zavije levo v vas, makadamska pa gre navzgor proti gradu.

Koče: Ob poti ni planinskih postojank.

Časi: Lože–Obelunec 1.15 h

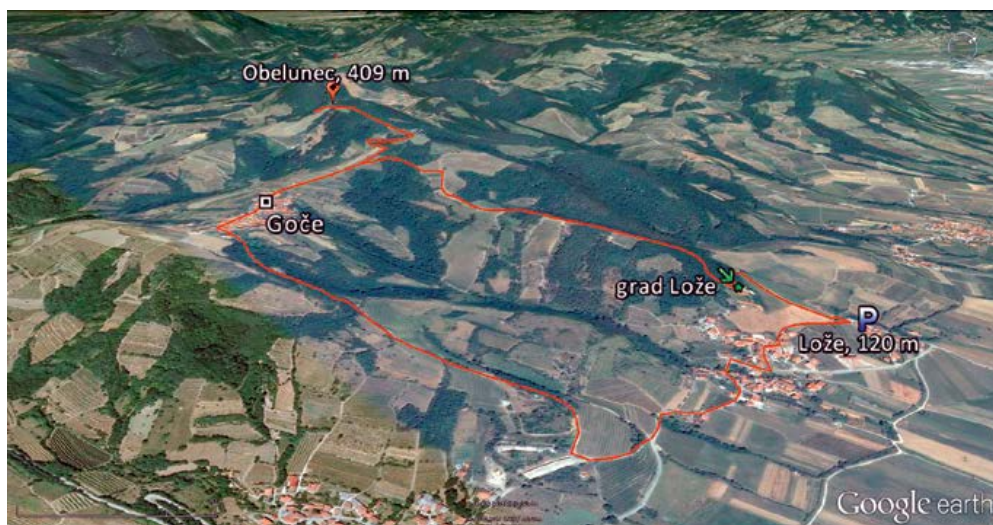
Obelunec–Lože 45 min

Skupaj 2 h

Sezona: Vsi letni časi.

Zemljevidi: Ajdovščina - Vipava, Občina Ajdovščina in Občina Vipava, 1 : 50.000; Nanos, Trnovski gozd, Idrijsko in Cerkljansko hribovje, PZS, 1 : 50.000; *Veliki atlas Slovenije*, list 156, Mladinska knjiga, 1 : 50.000.

Vzpon: Od razcepa gremo po makadamskem kolovozu in kmalu stopimo na levi kolovoz, ki nas v nekaj minutah v zavoju privede do obzidja gradu Lože. Pred obzidjem zavijemo desno skozi čudovit gozd, poln bršljana, na čistino z lepim razgledom po dolini. Tam

zavijemo takoj ostro levo spet v gozd in mimo več stranskih odcepih nadaljujemo ves čas naravnost po srednji poti navzgor do slemena z vinogradi, kjer prvič pred seboj zagledamo cerkev Marije Snežne, kmalu zatem pa na levi še vasico Goče. Med vinogradi gremo naprej in že v zgornjem delu zavijemo po kolovozu levo proti vasi do makadamske ceste Goče–Erzelj (slaba ura hoje).

Po cesti gremo desno v zavoju do Marijine kapelice, pri njej pa stopimo levo na kolovoz in smo v 15 minutah na vrhu s cerkvico Marije Snežne.

Sestop: Vrnemo se mimo kapelice in po cesti nadaljujemo navzdol v vas Goče. Po ozki glavni ulici (držimo se bolj desno) pridemo do šole na vzhodni strani vasi (z vrha 15 minut). Tam zavijemo levo navzdol mimo

balnišča, kjer asfalt preide v makadamski kolovoz. Ves čas se spuščamo navzdol in v 20 minutah pridemo na asfaltno cesto, kjer zavijemo levo po glavni cesti proti Ložam. Na prvem asfaltnem odcepu zavijemo levo v zgornji del vasi, skozi vas se do izhodišča ves čas držimo bolj levo.

Marjan Bradeško

PLANINSKI VESTNIK | NOVEMBER 2014

Po Otmarjevi poti na Vrhe, 600 m

Vipavski griči

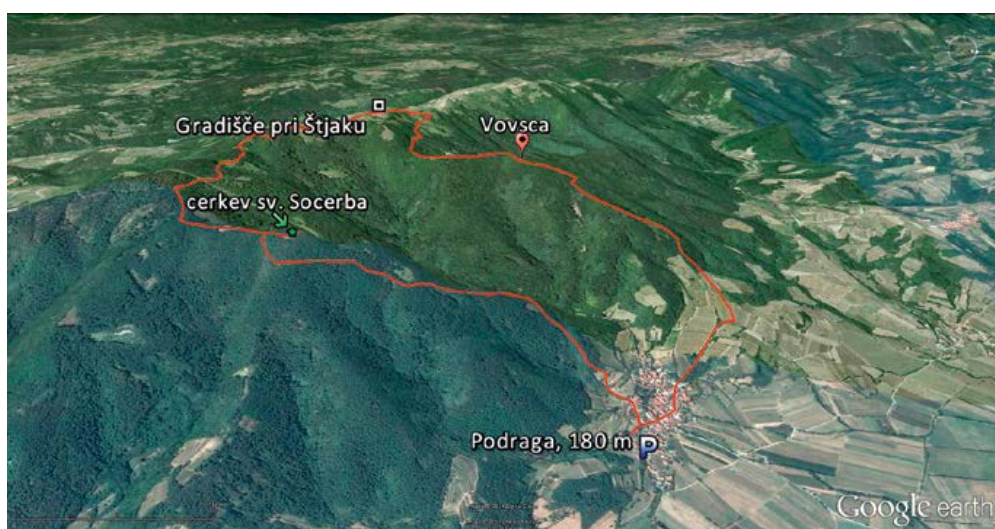
Sezona: Vsi letni časi.

Vodnik: *Otmarjeva pot*. PD Vipava, 2007 (<http://www.planinsko-društvo-vipava.si/otmarjeva-pot/vodnik-po-otmarjevi-poti>).

Zemljevidi: Ajdovščina - Vipava, Občina Ajdovščina in Občina Vipava, 1 : 50.000; Nanos, Trnovski gozd, Idrijsko in Cerkljansko hribovje, PZS, 1 : 50.000; *Veliki atlas Slovenije*, list 156, Mladinska knjiga, 1 : 50.000.

Opis: V bližini cerkve v Podragi pri hiši št. 79 gremo pred kapelico desno navzgor do droga električne razsvetljave, tam zavijemo levo (oznaka sv. Socerba) in po kolovozu navzgor v gozd. Na vseh odcepih se držimo levo navzgor, večkrat nam pomagajo blede rumene oznake na drevju.

Kolovoz nas končno privede na vršno sleme na makadamsko cesto. Po njej gremo desno in v nekaj minutah pridemo do cerkvice sv. Socerba. Od cerkvice se spustimo po isti cesti in nadaljujemo rahlo navzgor mimo lepe gozdne jase, dokler se cesta ne položi. Pri tabli ŠTJAK gremo naravnost v gozd in po levi stezici

smo v 10 minutah na kolovozu (napis ŠTJAK), z njega gremo spet levo na manjši kolovoz (napis!) in na odprt svet (desno jasa). Kolovoz pelje večinoma vodoravno in se združi z močnejšim kolovozom z desne. Po njem pridemo do asfaltno ceste Vrabče–Štjak (pri odcepu za Poljane). Po cesti hodimo slabe pol ure mimo

vasice Gradišče pri Štjaku in ko se malo spusti, je na desni električni betonski drog s transformatorsko postajo. Na sosednjem drogu nas rumena puščica pošilja desno na kolovoz po Otmarjevi poti v dolino. Po kolovozu pridemo do travne jase na levi, nad njo nekoliko navkreber in nato ves čas vodoravno, sem in tja sledeč

rumenim puščicam do slemena, kjer pred kamnitim mejnikom zavijemo desno na stezico, ki obkroži hrib Vovsca. Stezica privede na kolovoz, po katerem se spustimo do podraških vinogradov in se skozi njega po razgledni poti desno vrnemo do izhodišča.

Marjan Bradeško

Žrd/Monte Sart, 2324 m

Julijske Alpe

Portret tako pomembne gore, kot je Žrd, težko skiciramo v nekaj besedah. Njen grandiozni hrbet se oddaljuje od centralnega kaninskega pogorja proti severozahodu in skupaj z brezpotnim grebenom Ždrinice/Cresta Indrinizza tvori gromozansko naravno

pregrado med Rezijo in Reklanico/Val Raccolana. Severna stena, v kateri je plezal celo legendarni Comici, brez predaha pada naravnost v to dolino, pobočja na rezijski strani so milejša, še vedno strma, a bolj travnata in poleti prekrita z rožami. Solbačani

so jih nekoč kosili za seno, o čemer posredno priča tudi ime.¹ Na mestu današnjega zavetišča na sedlu Buja/Sella Buia je že konec 19. stoletja stala

¹ Žrd pomeni dolg drog, uporaben pri transportu sena.

vojaška postojanka Regina Margherita, ki jo bila med prvo svetovno vojno z mulatjero preko prevala Peravo/Sella di Grubia povezana z vojašnico na sedlu Bela peč/Sella Bila Pec. Drži, ta etapa prestižne Ta visoke Rosojanske poti ni čisto lahka, okolje je samotno, hoja kar dolga . . . , dan nepozaben!

Širne travnate strmine jugozahodnih pobočij Žrdi Foto: Janja Lipužič

Zahtevnost: Zahtevna označena pot. Primerna je za planince z dobro kondicijo. Pri slabi vidljivosti je vršni del poti težje sledljiv, greben je ponekod izpostavljen in marsikje sitno razčlenjenem. Zaradi lege je gora izpostavljena vremenskim preobratom, megli, strelam.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Nadmorska višina: 2324 m

Višina izhodišča: 600 m

Višinska razlika: Pribl. 1750 m

Izhodišče: Vas Ladina v neposredni bližini Solbice/Stolvizza. WGS84: N 46,361010, E 13,358229

Iz osrednje Slovenije se pripeljemo skozi Rateče, Trbiž/Tarvisio in Tabljo/Pontebba do kraja Na Bili/Resiutta, tam zavijemo levo v dolino Rezije ter

PLANINSKI VESTNIK | NOVEMBER 2014

Velika Baba/Baba Grande, 2160 m

Julijske Alpe

Planina Kot/Casera Còot je ena redkih še živih planšarij v Reziji in najvišje izhodišče planinskih izletov v zatrepu doline, ki je krona njene lepote. Naša cilja, Velika Baba in Skutnik, ne bi mogla biti bolj različna: prva sloka

ostrica iz belega apnenca, z izrazitim sedlom ločena od južnega kaninskega masiva, drugi malo večja grba razpotegnjenega travnatega grebena. Med njima leži Mala Baba/Baba Piccola, 1977 m, brezpotna in redko

obiskana, ki nekoliko ublaži kontrast. Poleg krasnih razgledov si oboje vrhova delita del trase Visoke Rezijanske poti, vendar ta prečka le Skutnik, Veliko Babo pa zapusti na sedlu Med Babam/Passo d'Infrababa grande.

Zahtevnost: Zahtevna označena pot.

Oprema: Običajna planinska oprema, priporočljiva čelada.

Nadmorska višina: 2160 m

Višina izhodišča: 1070 m

Višinska razlika: 1100 m

Pod Mulcem, zanimivim skalnim zobom, se skriva rdeči bivak Constantini. Nad njim se dviga Velika Baba, desno stoji travnata Mala Baba. Foto: Vladimir Habjan

PLANINSKI VESTNIK | NOVEMBER 2014 | 37 |

nadaljujemo skozi Solbico/Stolvizza in levo čez mostiče do parkirišča na začetku vasi nad stavbo Casa Alpina ali še nekaj ovinkov višje ob cesti. Iz bovške kotline v kraju Žaga zavijemo v dolino Učje, pri rezijski občinski tabli zavijemo desno skozi vas Učja, peljemo čez prelaz Karnica in skozi Liščace/Lischiazze do Rezije, kjer zavijemo desno po dolini navzgor do izhodišča.

Koče: Bivak Igor Crasso, 1654 m, pol ure stran s poti; bivak Marussich, 2040 m.

Časi: Izhodišče–bivak Crasso–vrh 5 h
Sestop 4 h
Skupaj 9 h

Sezona: Kopna sezona; izogibamo se visokemu poletju, ko je lahko zelo vroče.

Vodnik: Andrej Mašera: *Zahodne Julijske Alpe*. Sidarta, 1998.

Zemljevidi: Canin - Val Resia, Parco naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25 000

Vzpon: Če smo parkirali spodaj, gremo mimo hiš nekaj časa po asfaltni, nato nekaj ovinkov po makadamski

cesti, ki preide v kolovoz in nazadnje v prijetno gozdno pot z enakomernim naklonom (pot. št. 643). Spotoma prečimo širok travnik s kamnito hišo, kasneje še opuščeni planini Lomič in Lom. Kasneje vzpon postane strmejši, vodi mimo skalne votline z vodo (napis *aqua*). Bivak zagledamo tako rekoč pred nosom, še prej pa nas

v levo zvabi ozka stezica na bližnjo razgledno točko (izjemen pogled v Reklanico). Pot se kratko spusti na sedlo Buja, 1655 m, sledi dolgo panoramsko prečenje pod grebenom Ždrinice. Vojaško mulatjero zapustimo v vpadnici vrha, kamor nas v iskanju najudobnejših prehodov popelje strma steza.

Sestop: Sestopimo vzdolž razbitega jugovzhodnega grebena in predvrha, kjer nas čaka še nekaj plitkih skokov in strmin. Na Škrbini v Senožečah/Forchia di Terrarossa, 2131 m (levo sedlo Peravo, 2040 m), naredimo zavoj desno in se čez južna pobočja (Ta na Sarte) vrnemo na sedlo Buja ter nazaj v dolino.

Janja Lipužič

Velika Baba/Baba Grande, 2160 m

Izhodišče: Parkirišče pod planino Kot/Casera Còot v skrajnem vzhodnem kotu doline. WGS84: N 46,332278, E 13,420184 Iz osrednje Slovenije se pripeljemo skozi Rateče, Trbiž/Tarvisio in Tabljp/Pontebba do kraja Na Bili/Resiutta, tam zavijemo levo v dolino Rezije ter nadaljujemo skozi Solbico/Stolvizza in Korito/Coritis do konca javne ceste pod planino. Iz bovške kotline v kraju Žaga zavijemo v dolino Učje, pri rezijski občinski tabli zavijemo desno skozi vas Učja, peljemo čez prelaz Karnica in skozi Liščace/Lischiazze do Rezije, kjer zavijemo desno po dolini navzgor do izhodišča.

Koča in bivak: Planšarija Agriturismo Casera Còot, 1190 m; bivak Franco Costantini (Mazzano), 1679 m.

Časi: Izhodišče–bivak Constantini 1.45 h
bivak Constantini–vrh 1.30 h
Sestop 2.30 h
Skupaj 6 h

Sezona: Kopna sezona.

Zemljevid: Canin - Val Resia, Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Vzpon: Po cesti pridemo na planino Kot, 1190 m, za stavbo gremo levo skoraj vodoravno skozi gozd do opuščene planine Zgornje Brdo/Berdo di sopra, 1281 m (levo pot iz Korita, možnosti parkiranja so omejene). Po prehodu gozdčička smo kmalu na planem, kjer zagledamo prvi etapni cilj, rdeč kovinski bivak Constantini.

Prečkamo potok in se v njegovi vpadnici vzpenjamo po desnem robu grape. Na stiku s potjo proti Skutniku (desno) gremo levo (na skali napis *bivacco*). Po strmem vzponu pod previsno steno Mulca, 1804 m, prečkamo manjšo grapo in gladke skale z nasutim drobirjem. Pobočje je ves čas strmo, teren razgiban, a brez težjih mest. Na

sedlu Med Babam, 2030 m, zavijemo desno (levo Visoka Rosojanska pot) v bolj robato skalovje z nekaj lažjimi pragovi, kjer si v iskanju prehodov malo pomagamo z rokami, zadnji del pod vrhom pa je ponovno položnejši.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Janja Lipužič

Pogled na Skutnik z Velike Babe, desno v kotu leži planina Kot, v ozadju se dvigajo gore nad dolino Učja.
Foto: Janja Lipužič

Skutnik je zadnja (ali pač prva) travnata vzpetina valovitega grebena, ki v zatrep Rezije pripotuje daleč od zahoda, s prelaza Karnica/Sella Carnizza.

V soseščini izklesane Velike Babe/Baba Grande ne pride najbolj do veljave, zato primanjkljaj pozornosti nadoknadi na jugovzhodni strani. Tam se njegova več kot tisoč dvesto metrov visoka, salamensko strma pobočja ustavijo šele v soteski reke Učje, skozi katero pelje tudi cesta na izhodišče. Ker ta skopni prej kakor pot s planine Kot/Cassera Còot onstran grebena, lahko s Skutnika prebujajočo se Rezijo in Sočo, ki se daleč spodaj ovija okoli Polovnika, občudujemo že zgodaj spomladi ali pa počakamo na začetek poletja, ki je čas bujnega cvetenja neverjetno raznolikih in pisanih gorskih rož, pravi alpinetum.

Kdor ima možnost, naj se na izlet odpravi z dvema avtomobila, in ga podaljša s prečanjem približno devet kilometrov dolgega, a nezahtevnega grebena, ki se zaključí na cestnem prelazu Karnica (čas hoje podaljšamo za eno uro).

Kucer/Monte Cuzzer, 1462 m

Bodimo odkriti, po konstituciji je Kucer pač to, kar dobimo, če zadnjo črko njegovega imena zamenjamo z lj – poraščen sredogorski kuceľ sredi

Rezije, kjer gre vse občudovanje atraktivnim Muzcem za njegovim hrbtom. Le kako se je znašel v tej rubriki? Seveda niso odločali višinski metri,

ampak čisto drugi atributi. Največ simpatij požanje zaradi ekskluzivnih razgledov na dolino, njene vasi in celotno kaninsko pogorje skupaj

s plejado julijskih in karnijskih sosedov, od Montaža do Amariane ter vseh vmes. Priporočamo v zgodnjepomladni zeleno-beli kombinaciji.

Vse poti na Kucer so razgibane in zanimive, z možnostjo krožne povezave. Dve uri daljša od opisane, a zelo kratkočasna je tudi pot ob strugi razigranega Črnega potoka/Rio Nero, ki se z našo sreča na prevalu južno do vrha. Njen začetek je v miniaturnem zaselku Tigo ob glavni rezijski cesti, parkirišče pa je pred visečim mostom.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Nekaj kratkih strmejših prehodov je opremljenih z jeklenico.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Nadmorska višina: 1462 m

Višina izhodišča: 560 m

Višinska razlika: 900 m

Izhodišče: Parkirišče pribl. 1 kilometer nad vasjo Liščace/Lischiazze. WGS84: N 46,348504, E 13,292802

Iz osrednje Slovenije se pripeljemo skozi Rateče, Trbiž/Tarvisio in Tablja/Pontebba do kraja Na Bili/Resiutta, tam zavijemo levo v dolino Rezije mimo

Vrh Kucerja Foto: Janja Lipužič

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Vršna travnata pobočja so na obeh straneh zelo strma, v mokrem je potrebna previdnost.

Oprema: Običajna planinska oprema.

Nadmorska višina: 1720 m

Višina izhodišča: 700 m

Višinska razlika: 1050 m

Izhodišče: Vasica Učja/Uccea kmalu za nekdanjim mejnim prehodom.

WGS84: N 46,308258, E 13,395764

Iz bovške kotline v kraju Žaga zavijemo v dolino Učje, pri rezijski občinski tabli pa zopet desno skozi vas Učja, nato sredi vasi zavijemo ponovno desno navzgor mimo cerkve do kapelice, kjer je manjše parkirišče.

Koče: Ob poti ni planinskih postojank. Poleti sta na prelazu Karnica odprti dve gostišči.

Časi: Izhodišče–razpotje na grebenu 2.45 h

Razpotje–vrh 30 min

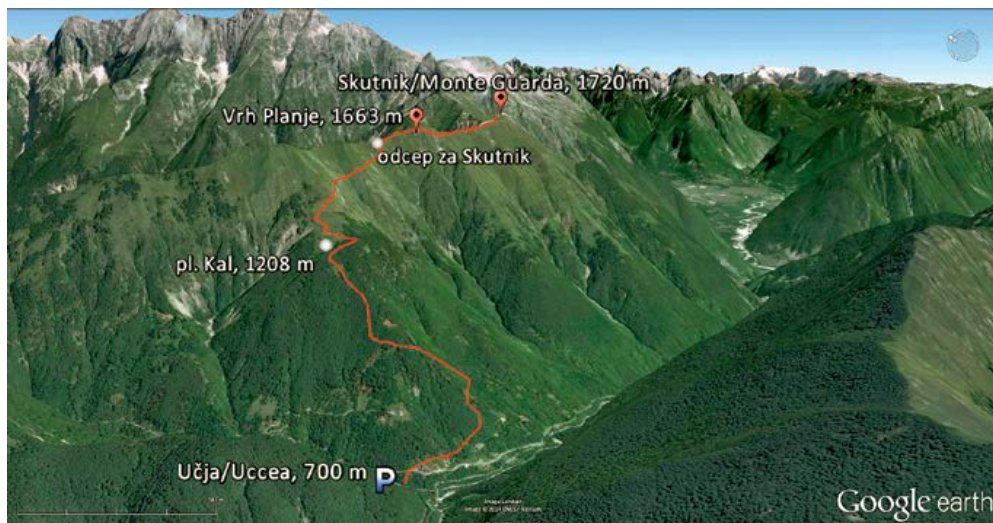
Sestop 2.30 h

Skupaj 5.30–6 h

Sezona: Kopna sezona.

Vodnik: Andrej Mašera: *Zahodne Julijske Alpe*. Sidarta, 1998.

Zemljevida: Canin - Val Resia, Parco

Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000; Julijske Alpe, zahodni del, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: Po cesti gremo čez mostiček in pri tabli levo navzgor po kolovozu do zadnje stanovanjske hiše. Za njo gre pot št. 733 v gozd in se v enakomernih serpentinah vzpenja mimo razpadajočih stavb, obide poseko za opuščeno hišo ter po približno uri in pol hoje pripelje do

planine Kal/Casera Caal, 1208 m. Od tu vidimo južna travnata pobočja dolgega grebena, kamor smo namenjeni. Steza pelje kratko levo, nato pa strma pobočja preči proti desni; ponekod je precej zaraščena in malo slabše sledljiva. Pri kažipotu na grebenu nadaljujemo desno (levo sedlo Karnica) in se čez Vrh Planje/Monte Plagne, 1663 m, vzpnemo na vrh.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona. Če prečimo celoten greben, na razpotju nadaljujemo naravnost (oznaka Mt. Nischi) po poti št. 731 čez Banero/Monte Banera, 1615 m, okoli Kile/Monte Chila, 1419 m, do sedla pod Monte Nische, 1454 m, kjer se spustimo levo (desno št. 734 v Osojane) na prelaz Karnica.

Janja Lipužič

Kucer/Monte Cuzzer, 1462 m

levega odcepa za Bilo/San Giorgio do prvega mostu in za njim desno do vasi Liščace. Iz bovške kotline v kraju Žaga zavijemo v dolino Učje, pri rezijski občinski tabli zavijemo desno skozi vas Učja in zapeljemo čez prelaz Karnica do vasi Liščace.

Koče: Na poti ni planinskih koč.

Časi: Izhodišče–preval Tam za Kucerjem/Forca Tasacuzzer 2 h

Preval Tam za Kucerjem/Tasacuzzer–vrh 1 h

Sestop 2.30 h

Skupaj 6 h

Sezona: Kopna sezona od začetka pomladi do pozne jeseni.

Vodniki: V slovenskem jeziku ni planinskega vodnika.

Zemljevid: Canin - Val Resia, Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000.

Vzpon: Nasproti parkirišču nas kažipot usmeri na gozdni kolovoz, ki se kasneje razcepi na tri poti: proti slapu potoka Rio Barman (1 h, 200 m), Monte Cjadinu in našemu cilju. Na vseh razpotjih se držimo desno. Kmalu prečkamo potok Rio Secco, nad njim se zlagoma

vzpenjamo po poti št. 703, potem pa zavijemo v strmejša pobočja po poti št. 707. Severno stran doline, nad katero hodimo, zapira razklan in težko prehodni greben Muzcev. Na neizrazitem prevalu Tam za Kucerjem, 1231 m, se z druge strani od zavetišča Ricovero Rionero nad Črnim potokom priključi še pot št. 707a. Desno se v enakomernih

gozdnih serpentinah najprej vzpnemo na travnati predvrh, kratko spustimo in kmalu zatem stopimo še na glavni vrh s križem in vpisno skrinjico.

Sestop: Ozka stezica se z golega grebena hitro spet vrne v gozd. Najprej je še razločna, kasneje polna odpadlega listja, zaradi katerega je nekoliko slabše vidna. Z orientacijo

ni težav, saj je pot ves čas lepo označena. Vztrajno vijuga čez dokaj strma pobočja, dokler že blizu doline ne prestopi potoka in se konča na robu vasice Gozd/Case Gost. Stopimo na cesto in po njej levo pridemo skozi Liščace na naše izhodišče.

Janja Lipužič

Starosvetna dolina na sončni strani Kanina

Rezija

Janja Lipužič

O očarljivosti in vse prežemajočem miru te alpske doline v severovzhodnem žepu Furlanije - Julijske krajine, ujete v možat objem kaninskega pogorja, bi lahko popisali nekajkrat več strani, kot nam jih je odmerjenih. Če svojih planinskih ciljev ne izbirate samo po kriterijih čim višje, čim hitreje, čim bližje in ste odprti tudi za bogastvo zgodb, spoznanj in srečanj ob vznožjih tako ljubih nam gora, potem se vas bo ta košček sveta na zahodnem robu slovenskega poselitvenega območja brez dvoma dotaknil. Strnjena gorska pregrada, ki je Rezijo od vekomaj fizično ločevala od matičnega naroda, in bila pred izgradnjo cest še bolj nepremostljiva kakor danes, je njen blagoslov in prekletstvo obenem. Pripomogla je k oblikovanju unikatnega jezikovnega narečja in bogate folklorne izraznosti, vendar (skoraj) pretrgala duhovno povezanost s kulturnim prostorom onkraj meje.

Rozajanski komün

V Rezijo se iz Buške – tako domačini pravijo Sloveniji in tako piše celo na prometnih tablah – cesta kar vleče. Standardna pelje *okoli riti v varžet*, mimo Trbiža skozi Kanalsko dolino do Tablja in po Železni dolini do kraja Na Bili/Resiutta, kjer je vhod v naš *Rozajanski kumün*. Obljubim, ob prizoru, ki se odpre na prvem ovinku

za občinsko tablo, bodo vsi kilometri in zgodnje vstajanje pozabljeni! Alternativa je sitna vaja v vozniški potrpežljivosti in previdnosti na ozki, nepregledno ovinkasti cesti proti sedlu Karnica/Sella Carnizza, 1086 m, ki Rezijo povezuje z bovško (buško) kotlino. Če prihajate od tam, v Žagi zavijte v slikovito dolinico Učje proti nekdanjemu mejnemu prehodu, potem

Rezija, kot jo vidimo s poti na Skutnik.
Foto: Vladimir Habjan

pa hrabro vztrajajte do izbranega izhodišča. Prva slovanska ljudstva so se v Reziji naselila med 6. in 7. stoletjem in skozi zgodovino zamenjala kar nekaj gospodarjev. V 11. stoletju so si jo lastili Oglejski patriarhi, iz tega časa izhajajo tudi najstarejši dokumenti z omembo posameznih krajev. Pod Beneško republiko od konca 15. do konca 18. stoletja so mnoge priimke slovanskega izvora že latinizirali in poitalijančili (iz Knez je nastal neposrečeno "kitajski" Chinesi). Preden je leta 1866 iz avstrijske oblasti prešla pod Italijo, je Reziji kratek čas vladal Napoleon, ki je ustanovil enotno občino, kakršno poznamo še danes. Ta upravno zajema dolino Rezije in dolino Učje/Uccea, kjer se je izoblikovalo pet glavnih krajev: Ravanca/Prato, Bila/San Giorgio, Njiva/Gniva, Osojane/Oseacco in Solbica/

S kolesom po svetu

Nekdanji prebivalci so se ukvarjali s kmetovanjem in gozdarstvom, bili so pastirji, lovci, redkeje obrtniki ali trgovci. V pomanjkanju možnosti za šolanje in delo so se mnogi, predvsem moški prebivalci Solbice, oprijeli brusaške obrti. Oprtani z okornimi lesenimi zaboji, tako imenovano kramo, kjer so imeli spravljeno orodje in nekaj osebnih reči, kasneje s samokolnicam podobnimi vozički, po vojni pa s prirejenimi kolesi, so brusači svoj kruh iskali v bližnjih in daljnih krajih Evrope. Vsakdanjik potujočih brusačev si skozi razstavo orodij, fotografij in drugega dokumentarnega gradiva oglejte v muzeju na Solbici; tam vsako drugo avgustovsko nedeljo organizirajo tudi posebno spominsko prireditev.

Stolvizza ter še nekaj manjših zaselkov, kot so Učja/Uccea, Liščace/Lischiazze in Gozd/Gost.

V Koritu/Coritis, zadnji vasi v zatrepu doline, ni več stalno naseljenih prebivalcev, v Učji bo kmalu enako. Število Rezijanov se je v zadnjem stoletju zmanjšalo za tri četrtine, na okoli tisoč duš. Razloga sta dva: izseljevanje v iskanju boljšega življenja in potres leta 1976. Oba sta močno spremenila podobo tamkajšnjih vasi tako demografsko kot arhitekturno. Večina starih zgradb je bila porušena, prizaneseno le bilo le Solbici, kjer med ozkimi, v strm klanec urezanimi uličicami vztraja še nekaj tipičnih stavb iz 18. stoletja. Hiše so bile zelo preproste, kamnite, z značilnim lesenim balkonom in zunanji stopnicami, hlev, senik in sobe z ognjiščem so bili razporejeni v treh nadstropjih. Mnoge so že davno ovdovele, druge se prerasle z grmovjem pogrezajo v podzemlje, takšen je pač krog življenja. Po vaseh je opaziti precej vikendašev – morda izseljeni potomci osivelih domačinov –, ki jih obnavljajo v bolj ali manj posrečenem spletu tradicije in sodobnih potreb.

V čem je Rezija tako posebna

Leta 1973 je izšla knjiga, ki je Rezijo postavila na zemljevid ljudskega pripovedništva (in, roko na srce, pri marsikaterem Slovcu razrešila tudi nekaj osnovnih pojmov glede geografije). Gozdne živali in domišljajska bitja s povsem človeškimi značajskimi potezami, lisica, *grdina*, zajček, medved, *rusica* in volk, so oživel v zbirki pravljic Zverinice iz Rezije, ki je postala pravi otroški *bestseller*. Uredil oziroma ujel in udomačil, kakor pravi sam, jih je etnolog dr. Milko Matičetov, ki je po Reziji sistematično iskal in zbiral njeno narodopisno in folklorno gradivo. Prve zapise rezijanskih *pravlic* je sicer celo stoletje prej opravil Poljak de Courteney, ki pa žal ni prepoznal njihove izvornosti in samoniklosti. Tako kot pripovedke so tudi rezijanske ljudske pesmi v motiviki tesno povezane z naravo. Veljajo za eno najstarejših oblik slovenske glasbene dediščine. Pred leti so navdihnile popularno skupino Katalena, ki je ustvarila sodobno refleksijo rezijanskega glasbenega izročila in jo z ljubiteljskih folklornih odrov z velikim uspehom prenesla širši publiki doma in v tujini. Avtohtona

1 Spomenik solbaškim brusačem na istoimenskem trgu, kje drugje kot na Solbici. Foto: Janja Lipužič

2 Muzej brusačev hrani zanimive eksponate. Foto: Janja Lipužič

3 Spomenik padlim vojakom prve svetovne vojne na Solbici Foto: Janja Lipužič

4 Solbica je ena zanimivejših vasi Rezije. Foto: Janja Lipužič

pesem, glasba in ples še danes spremljajo vse pomembne dogodke in praznike v Reziji, poroke, šmarno *mišo* (veliki šmaren), pustni karneval itd. Plesalci plešejo brez medsebojnega dotikanja, spremljajo jih godci na posebnih glasbilih *čitiri* in *būnkuli* (violini in violončelu), ritem pa si narekujejo z udarci nog.

Kaj pa tukaj piše?

To se boste pred številnimi informativnimi tablami, ki pripovedujejo o tej ali oni lokalni zanimivosti, večkrat vprašali. Brez škiljenja k italijanskemu prevodu na začetku nisem razumela skoraj nič, potem pa, khm, tudi ne kaj dosti več. Rezijani pišejo in govorijo čudne rumuninje, nenavadno narečje, ki ga lingvisti uvrščajo med slovenska primorska narečja. Skozi stoletja se je močno oddaljilo od knjižne slovenščine; te ne znajo brati ne pisati, prav tako ne čutijo pripadnosti slovenski narodni zavesti. Njihova identiteta se kljub dvojezičnosti javnega prostora, zaščitnim zakonom in prizadevanju lokalnih kulturnih društev izgublja in nepovratno staplja z italijansko. Poenotenja palete lokalnih govoric, pravopisa in slovarja se je leta *dän mijar*

Sprehodi za dušo

Občina Rezija in še pet sosednjih so leta 1996 z namenom proučevanja, zavarovanja in spoznavanja lokalnih ekosistemov ustanovile Naravni park Julijske Predalpe/Parco naturale Prealpi Giulie s sedežem na Ravanci, kjer sta informativno središče in prostor za priložnostne razstave. Med drugim organizira skupinske pohode na okoliške vrhove in izlete do zamolčanih koticov na obrobju doline, kamor vabijo štiri tematske poti: pot ledenikov, pot alpskih pašnikov, pot planin in pot glasbe.

In katera najlepša v deželi je tej? Brez obotavljanja glasujem za Ta lipo pot, čisto esenco Rezije v najbarvitejšem in najbolj dehtečem pomenu. Pot pohajkuje skozi romantičen ambient borovih gozdičev, prestopa razposajene studence in brvi, preči pozabljene nepokošene travnike, za katerimi se skrivajo zgrbljena pročelja stoletnih domačij in obrečne prodnate plaže, kot ustvarjene za (vstavite svoje najljubše opravilo: piknik, dremanje, osvežitev) ter vas na koncu odloži na koncu vasi pred muzejem solbaških brusarjev. Pet-ali desetkilometrski različica krožne poti z dvestometrsko višinsko razliko je vzdrževana in odprta od aprila do konca oktobra.

děvat čantanarjuw štirkrat dwisti nu štir-nijst (v prevodu: 1994) lotil nizozemski jezikoslovec Han Steenwijk. Od slovenščine se razlikuje po uporabi dodatnih črk in neobičajnem načinu štetja – česar v prejšnji povedi niste mogli spregledati – in po tem, da jo za sporazumevanje uporablja čedalje manj ljudi. Ko govorimo o odkrivanju Rezije, ne moremo mimo etnomuzikologa in

etimologa dr. Pavla Merkúja, ki se je ukvarjal s preučevanjem glasbe in jezika zamejskih Slovencev v Italiji in raziskovanjem izvora osebnih ter zemljepisnih imen tega območja, ter jezikoslovca Frana Ramovša, ki je prepoznal sorodnosti rezijskega in koroškega narečja, iz česar sklepamo na selitvene poti skupnih slovanskih prednikov.

Skrozi dobrih dvajset kilometrov dolgo dolino ledeniškega izvora teče *tavilika wōda*, potok z dvema imenoma, Bila oziroma Rezija, skozi Učjo pa se vije istoimenska rečica, ki izvira na sedlu Karnica. Prva se izteka v Belo/Fella, druga v Sočo. Travnato dno doline je obrobjeno s svetlimi bukovimi gozdovi

in borovci na južni strani. Večina toponimov je slovenskega izvora. Ti zvenijo že precej arhaično, včasih prav hecno, s pogosto rabo prislova tam, npr. Ta na Kope, Ta na Sarte, med zanimivejšimi so npr. Pusti Gost (ne samo po imenu, tudi v živo), Monte Uarhec, Wraca in drugi.

Tam visoko pod oblaki

Da bi neki svet lahko imenovali dolina, ga morajo z več strani obrobjati višje vzpetine, griči, hribi ali visoke gore, in čas je, da z rezijskih ravnin dvignemo pogled na okoliške vrhove. Imamo kaj videti! Častno mesto v panorami pripada najvišjemu med

5 Zverinica iz Rezije v improviziranem gledališču v naravi Foto: Janja Lipužič

6 Potrditev, da smo na pravi poti (Alta via Resiana ali Ta Visoka Rosojanska pot). Foto: Janja Lipužič

7 Prelaz Karnica, ki povezuje Rezijo z Učjo in Stovenijo. Foto: Janja Lipužič

8 Vzpon iz Rezije na Žrd je kar zajeten enodnevni planinski zalogaj. Foto: Janja Lipužič

9 Zavetišče Igor Crasso je v vseh pogledih najbolj krasen bivač v Zahodnih Julijcih. Foto: Janja Lipužič

"Gora Kanin je precej visoka. Ko sva prišla na vrh, so ptički še sanjali. Pa si pogledal sem ter tja, je sama skala in prepad." V takem haiku slogu je neznani avtor rezijske ljudske pesmi nekoč davno z gostilj svoje vtise na vrhu gore, kjer smo stali. Komaj na začetku resnega dela ture. Dva vertikalna kilometra nad dolino je vso jutranjo krmežljivost v hipu zbistril pogled na ozkotirni skalni greben pred nami, napet med votle rezijske prepade in zakrasele skalne globočine. Vznemirjenosti nismo skrivali. O Ta visoki Rosojanski poti/Alta via Resiana smo pač slišali in brali same superlative. Oprezno grebensko poplezovanje na meji med strahom in pogumom nas je tako zapolnilo, da ptičkov še opazili nismo.

njimi, Visokemu Kaninu/Monte Canin, 2587 m, in obmejni gorski verigi, vzdolž katere si v smeri juga sledijo Mali Kanin/Canin Basso, 2571 m, Črni Vogel/Cerni vogu, 2422 m, Laška planja/Monte Lasca Plagna, 2448 m, Vrh Žlebi/Monte Slebe, 2317 m, – vsi povezani pod zastavo Visoke Rezijske poti – in z izrazito škrbino ločeni dvojčici Velika/Baba Grande, 2160 m, in Mala Baba/Baba Piccola, 1977 m. S travnatim Skutnikom/Monte Guarda, 1720 m, se greben obrne proti zahodu in po približno osmih kilometrih valujočega pojemanja višine zaključi blizu sedla Karnica/Sella Carnizza, 1086 m. Od doline Reklanice na severu Rezijo ločujeta Žrd/Sart, 2324 m, in Ždrinica/Indriniza, 1782 m, o njima več v opisu ture, od Terskih dolin na jugu pa greben samotarskih Muzcev (*Planinski vestnik* št. 1, 2010).

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so Rezijski polhi (beseda je o skupini alpinistov Ghiri di Resia in ne o tropu pravljicnih zverinic) označili krožno visokogorsko pot, ki preči devet dvatisočakov vzdolž južnega in severozahodnega kaninskega grebena od Skutnika preko Kanina do Žrdi in zarisuje kardinalni gorski okvir te čudovite doline. To je nezasižano dolga in maratonsko naporna (avan)tura s širokim repertoarjem težav, v vodnikih ocenjena nič manj kot

8

alpinistični vzpon z mesti I–II. Na Visoki Kanin je treba splezati po zelo zahtevni ferati Rosalba Grasselli in na drugi strani premagati težaven, nezavarovan in izpostavljen greben do Laške Planje, ki zahteva obvladanje plezanja I–II. stopnje, tudi v sestopu. Tudi v delu od Vrha Žlebi do škrbine Med Babam težav ne zmanjka. V obratni smeri ni nič lažje, zato vsem brez ustreznega znanja in izkušenj priporočamo spremstvo gorskega vodnika, obvezno pa varovanje z vrvjo in samovarovalni komplet. Celotna

pot je označena z rdečimi trikotniki. Povedano podkrepimo še s številkami: za eno najelitnejših prečenj Julijskih Alp boste potrebovali 16–18 ur. Le redki junaki jih zmorejo v manj kot dveh obrokih, zato so na voljo trije bivaki in dva zasilna izhoda: strma stara stezica na planino Kanin, nazadnje markirana pred mnogimi desetletji, in pot s sedla Peravo. Skupna višinska razlika se bliža tri tisočim metrom, razdalja z izhodiščem in ciljem na Solbici pa tridesetim kilometrom. ●

informacije

Dostop: Iz osrednje Slovenije se pripeljemo skozi Rateče, Tribiž/Tarvisio in Tabljo/Pontebba do kraja Na Bili/Resiutta, tam zavijemo levo v dolino Rezije. Iz bovške kotline v kraju Žaga zavijemo v dolino Učje, čez nekdanji mejni prehod in pri rezijski občinski tabli zavijemo desno skozi vas Učja (do sem je cesta normalno prevozna) in naprej čez prelaz Karnica/Sella Carnizza na drugo stran v Rezijo (prevoznost ni vedno zagotovljena, cesta je zelo ozka in ovinkasta).

Planinske kočice in zavetišča: Na tem območju ni oskrbovanih planinskih koč, poleti je odprta planšarija Kot pod Skutnikom. Prenočišče nudi manjši hotel Nelle Alpi v Ravanci in nekaj zasebnikov. Ostali so bivač Marussich na sedlu Peravo/Sella di Grubia, 2040 m, 9 ležišč, vode ni; bivač Igor Crasso na sedlu Buja/Sella Buia, 1655 m, 12 ležišč, peč, voda v bližnji votlini; bivač Franco Costantini (Mazzano), 1679 m, pod sedlom Med Babam, 12 ležišč, voda v potoku.

Literatura: Tine Mihelič: *Julijske Alpe*. PZS, 2009. Andrej Stritar: *Julijske Alpe, Gore nad Sočo*. Sidarta, 2006.

Andrej Mašera: *Zahodne Julijske Alpe*. Sidarta, 1998.

Željko Kozinc: *Lep dan kliče 2*. Modrijan, 2001. Milenko Arnejšek - Prle: *Grebeni slovenskih gor*. Muzejsko društvo Škofja Loka, 2007.

Spletne povezave: www.parcoprealpigiulie.org; www.arrotinivalresia.it; www.resianet.org; www.katalena.net.

Zemljevida: Canin - Val Resia, Parco Naturale Prealpi Giulie, Tabacco 027, 1 : 25.000; Julijske Alpe, zahodni del, PZS, 1 : 50.000.

9

Človek najbrž odgovoren za pojav "norega" petelina

Pogovor s Tomažem Miheličem

Marjan Žiberna

Tomaž Mihelič, po izobrazbi diplomirani inženir gozdarstva, se z opazovanjem ptic ukvarja že dobrih 30 let. Zadnjih 12 let tudi poklicno, saj je od leta 2002 kot varstveni ornitolog zaposlen na Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Področje njegovega dela obsega tako proučevanje vrst, ki živijo tik ob morju, kot tudi tistih, ki so svoj življenjski prostor našle v visoko ležečih gorskih gozdovih in še višje v gorah. S slednjimi ima, kot pravi, še posebno veselje. V pogovoru z njim smo se osredotočili prav na te vrste.

Ali se klimatske spremembe, ki smo jim priča v zadnjih treh desetletjih, že odražajo tudi pri pticah, ki živijo na večjih nadmorskih višinah?

Prav gotovo se odražajo, vprašanje pa je, ali znamo te spremembe ustrezno izmeriti in ovrednotiti. Pri nas je v zvezi s pticami teh območij največ diskusije o belki, ki je ptica naših vršacev, torej območij nad okoli dva tisoč metrov nadmorske višine. S pomikanjem vegetacije navzgor izgublja življenjski prostor. Podobno tudi planinski vrabec. Če bi bile naše gore višje, tega problema ne bi bilo. Že zdaj opazamo, da je belka na višinah okoli dva tisoč metrov občutno redkejša kot pred nekaj desetletji. Upoštevati pa je treba, da je bilo v preteklosti zaradi paše več goličav. Belka kot vrsta tundre namreč ne prenesa grmovja niti visoke zeliščne rasti. Planinski orel, ki velja med ljudmi za značilno gorsko ptico, težav za zdaj nima. To je ujeta, ki potrebuje pregledne površine za lov brez prisotnosti človeka in te ima na voljo. Na drugi strani pa opazamo, da se nekatere

tipično sredozemske vrste, na primer čebelar in rdeča lastovka, pomikajo v predalpski prostor.

Zdi se, da bi zviševanje temperatur divjemu petelinu in ruševcu lahko celo koristilo. Njuni mladiči si morajo že takoj sami iskati hrano, pajke, mravlje, ličinke, žuželke ipd. In pogosto poginejo zaradi novozapadlega snega, ki jim preprečuje dostop do njih. Snega je najbrž danes zaradi višjih temperatur manj pa še hitreje skopni. Stvari žal niso tako preproste. V splošnem lahko rečemo, da sta temperaturni in padavinski režim, ki sta drugačna od ustaljenega, za te ptice zelo neugodna. Povprečne letne temperature se res višajo, junijsko vreme, ki je za mladiče ključno, pa jim ni nič bolj naklonjeno. Včasih so temperaturni ekstremi v poletnem času še posebej veliki. Letošnje hladno in zelo deževno poletje je bilo za odrasčajoče mladiče izredno neugodno. Čeprav morda ni snega, ki bi prekril žuželke in drugo hrano, ne pridejo zlahka do nje, saj so žuželke

1 Tomaž Mihelič Arhiv Tomaža Miheliča

2 Belka v letni barvi perja Foto: Tomaž Mihelič

v dežju in na nižjih temperaturah manj aktivne. Mladiči jih zaznajo predvsem, ko se te gibljejo. Poleg tega nekaj dni dežja lahko za mladiče pomeni smrt zaradi podhladitve. Naj ob tem povem še, da po zelo hudih zimah na rastiščih (območja parjenja, op. p.) opazamo več divjih petelinov in ruševcev. Razlog je enostaven – v taki zimi se njihovi plenilci, lisice in kune, umaknejo v nižje predele. Zato je osebkov, ki preživijo zimo, kljub njeni ostrini več.

Spomladi lahko v gorskih gozdovih naletimo na divjega petelina, ki sploh ni plašen, lahko je celo napadalen. Takšno vedenje za petelina tudi v času paritve ni normalno. Kaj je razlog zanj? Obstajajo indici, da je za pojav "norega" petelina krivo vznemirjanje, ki ga v gozdu s svojo gospodarsko dejavnostjo in prisotnostjo nasploh povzročamo ljudje. Pojav opazamo predvsem tam,

kjer je veliko motenj ali pa je prišlo do zloma populacije. Sklepamo, da pri samcu zaradi stresa pride do hormonskih motenj, do "norosti". Tak petelin pogosto sploh ne kaže zanimanja za kokoši. Omisli si svoj teritorij, ki ga nato divje brani. Napade tudi ljudi, če zaidejo vanj, po drugi strani pa pogosto ohrani zdrav strah pred plenilci, kot so lisice, kune in psi. Na določenem območju zato lahko več let zapored opazujemo takega petelina. To se pojavlja predvsem v času, ko običajno poteka parjenje, iz leta v leto pa je ta "norost" dolgo trajnejša. Iz osebne izkušnje lahko povem, kako je to videti, saj me je pred nekaj leti na Pokljuki, nedaleč od tekaškega centra, napadel tak petelin. S kljunom me je zgrabil za hlačnico in me tolkel s perutmi, kot se petelini med sabo spopadajo tudi za samice, tako da sem imel na nogah še dolgo časa modrice. Bo pa za popolno razumevanje tega pojava potrebnega še kar nekaj raziskovalnega dela.

Kakšen je populacijski trend pri divjem petelinu, ki je najbolj ogrožena vrsta iz družine koconogih kur, kamor spadajo še belka, ruševca in gozdni jereb?

Dolgoročno gledano populacija še vedno upada. Pa čeprav smo pred nekaj leti na območjih, kjer posebej skrbno spremljamo stanje, tj. na Jelovici in Pokljuki, opazili populacijski skok. To lahko

pripišemo predvsem zelo ugodnim, sušnim pomladim, zaradi česar je veliko mladičev preživel. Pri populacijah na obrobjih, ki so manj vitalne in ki najbolj kažejo na splošen trend, na primer na Snežniku, v Trnovskem gozdu, Kočevju in še ponekod, pa gre še vedno navzdol.

Kakšno je stanje ruševca?

Nekoliko boljše, saj je manj občutljiv na nemir pa tudi njegov habitat, pas rušja med gozdno in drevesno mejo, je manj izpostavljen motnjam, ki jih povzroča človek v starih gorskih gozdovih, kjer živi divji petelin. Tu ni gobarjev niti nabiralcev borovnic, so le pohodniki in turni smučarji. Rastišča ruševca so ponekod celo zelo blizu planšarij, saj te oživijo šele sredi junija ali še kasneje. Lahko rečemo, da je ekstenzivno planšarstvo zaradi zelo mozaičnega okolja za vse vrste kur celo dobrodošlo, seveda pa je ta slika lahko povsem drugačna, če se začnejo planšarije spreminjati v turistične objekte.

Pred časom ste rekli, da bi morali omejiti fotografiranje divjega petelina in ruševca na rastiščih, saj je zaradi motenja v času parjenja manj mladičev. Predlagali ste, da bi uvedli dovoljenja, predpisali način fotografiranja, čas prihoda in odhoda z rastišča.

Letos je DOPPS na Ministrstvo za okolje in prostor vložil pobudo za sprejetje

zakonskega določila, ki bi v celoti prepovedalo fotografiranje na rastiščih, razen izjemoma, namreč če je koristno za vrsto ali če ima resen izobraževalen namen, se lahko dopusti. Problem se je pojavil z razmahom naravoslovne fotografije, kar je povezano z razvojem digitalnega načina fotografiranja. Včasih so se v Sloveniji naravoslovni fotografi vsi poznali med seboj, danes pa je mali milijon ljudi, ki hočejo fotografirati ruševca na rastišču. Na nekaterih rastiščih so ljudje že vsakodnevno prisotni. Taka obremenitev je dolgoročno gledano prevelika, še posebej, če upoštevamo, da sta ruševca in divji petelin vrsti, pri katerih populacija že tako ali tako upada. Posebne zaščite, kot smo jo predlagali zanj, ne potrebuje prav veliko vrst, nekatere pa zagotovo. Med njimi je tudi planinski orel. Predlagali smo prepoved fotografiranja na gnezdu, saj se preprosto nima kam umakniti. Ne glede na fotografovo znanje in večino maskiranja fotografiranje skoraj vedno predstavlja določeno motnjo. Zdajšnja zakonodaja pravi, da je vsako namerno vznemirjanje zavarovanih vrst prepovedano, kot namerno vznemirjanje pa velja dejstvo, da je vrsta prenehala gnezdit. Fotografiranje orla na gnezdu verjetno ne prekine gnezdenja, predstavlja pa vznemirjanje. Zato bi bilo treba obstoječo zakonodajo le malo dopolniti.

2 Pred nekaj leti ste na osnovi opazovanj začeli domnevati, da belke pozimi, oz. ko je v njihovem življenjskem okolju sneg, svoje gibanje prilagajajo soncu oziroma senci. Se je ta domneva potrdila?

Da, se je. Zato danes vidim belko vselej, ko grem v gore, saj vem, kje jo lahko pričakujem. Za belko sta pomembni dve stvari – hrana in varnost. Na območja, kjer ni hrane, ne gre. Prehranjuje se, tako kot tudi druge koconoge kure, z ekstremno nizkokalorično hrano, s popki in bilkami, zato mora nenehno jesti, čemur je prilagojen tudi njen prebavni trakt. Lahko bi skoraj rekli, da še medtem, ko beži, odtrga kakšno travno bilko in jo poje. Glede varnosti pa je tako, da v jasnem, sončnem zimskem dnevu skrbno pazi, da ne bi prišla na sonce, saj bi jo njena senca na snegu izdala plenilcem. V oblačnem vremenu te skrbi nima. Zato pozimi spremljam vremensko napoved in uporabljam digitalni model reliefa, ki mi pomaga ugotoviti, kje bo teren obsijan s soncem in kje ne. ●

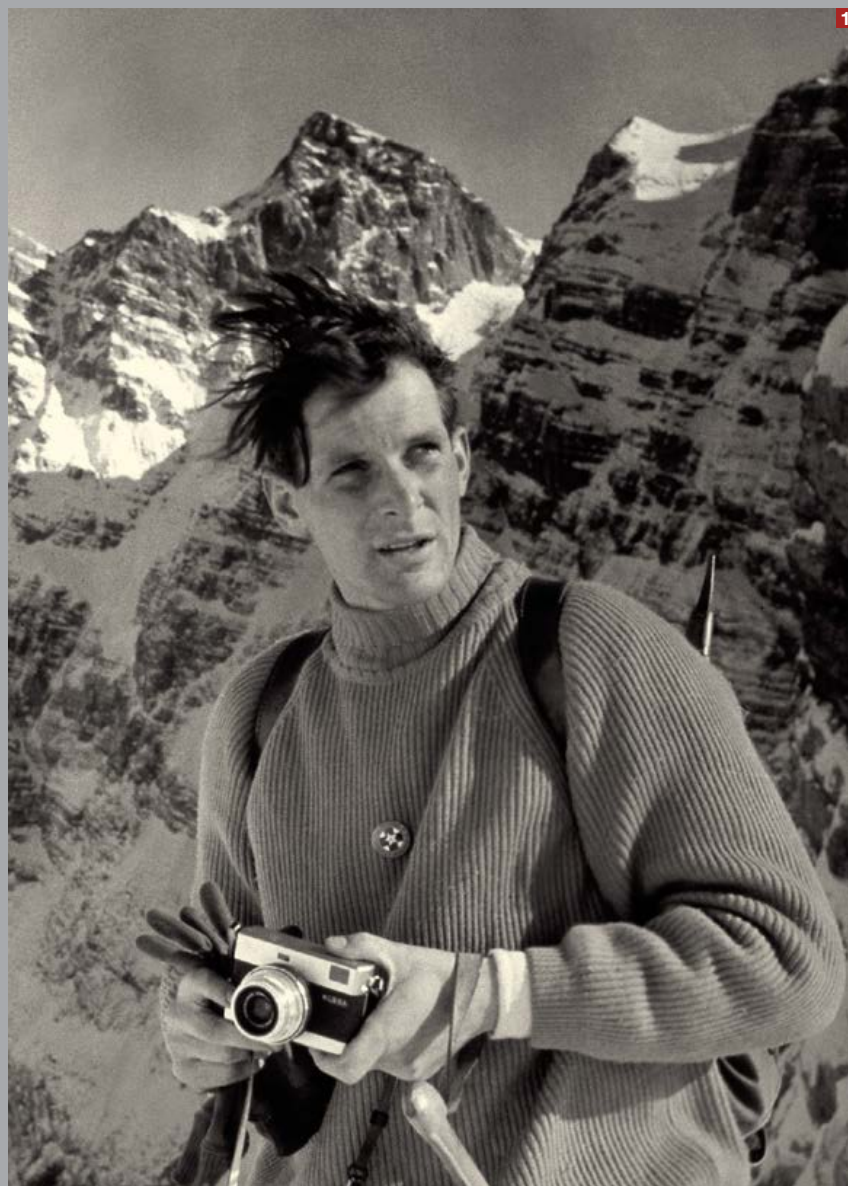

Alpinist in karizmatični himalajski vodja

Ob 30-letnici smrti Aleša Kunaverja

Jožica Šparovec

Družina Kunaver je ena tistih, ki bo večkrat zapisana v našo zgodovino, saj je v njej odigrala pomembno vlogo. Slovencem so poznani Aleš Kunaver, njegov oče Pavel, žena Dušica in tudi otroci, ki so šli po stopinjah očeta in matere.

V Muzeju novejšje zgodovine Slovenije smo z Dušico Kunaver že večkrat sodelovali, saj smo pred leti skupaj z njo pripravili razstavo v spomin na Aleša in na njegove odprave v Himalajo. Gospa Dušica nam je ob tej priložnosti že podarila nekaj gradiva. Za muzej pa je poleg Aleša zelo zanimiva tudi življenjska zgodba očeta Dušice Kunaver, Andreja Zlobca, in njegove družine, ki je na Primorskem preživljala hude čase že med prvo svetovno vojno, ko je moral Andrej kot zelo mlad na fronto. O tej zgodbi je Dušica, sicer znana slovenska publicistka, izdala tudi zbirko knjig *V viharju petih vojn*,¹ muzeju pa podarila nekaj dragocenega gradiva svojega očeta, ki je omenjen tudi na letošnji muzejski razstavi ob stoletnici prve svetovne vojne.

Bogata zapuščina fotografskega gradiva

V letu 2013 se je družina Kunaver odločila, da Muzeju novejšje zgodovine Slovenije podari obsežno zbirko okrog 5800 barvnih diapozitivov, večinoma v avtorstvu Aleša Kunaverja. K tej odločitvi je verjetno pripomoglo dejstvo, da imamo v našem muzeju po mnenju strokovnjakov zelo primerne pogoje hranjenja fotografskega gradiva. Smo institucija z več kot 2.300.000 enotami fotografskega gradiva, kar je največ v Sloveniji. Hkrati je to zagotovilo, da bo zbirka shranjena in ohranjena za zanamce, obenem pa digitalizirana, popisana ter dostopna javnosti. Ob podaritvi obsežne zbirke je družina Kunaver izrazila željo, da bi letos pripravili še razstavo, ki bo počastila spomin na moža in očeta Aleša, tragično preminulega pred tridesetimi leti. Drugi november 1984 je zapisan kot žalosten dan za Slovence. Aleš Kunaver se je vedno vračal domov z gora, z odprav v Himalajo in Hindukuš, kjer so nanj in na njegove prijatelje alpiniste prežale mnoge nevarnosti, tako da so dostikrat le po čudežu preživeli. A tistega dne se ni vrnil s helikopterskega poleta proti Triglavu. Helikopter s štirimi potniki je namreč zaradi megle strmoglavil v gozdu nad Blejsko Dobravo. Aleš je želel prijatelju Toniju Hiebelerju iz Nemčije, ki je pisal knjigo *Alpe iz zraka*, pomagati pri fotografiranju naših Julijcev. Poleg njiju sta se smrtno ponesrečila še Hiebelerjeva žena Erika in pilot helikopterja Gorazd Šturm. Težko je bilo sprejeti neizpodbitno dejstvo, da je srce komaj 49 let starega,

¹ Andrej Zlobec: *V viharju petih vojn*. Samozaložba Dušice Kunaver, 2013 (zbirka štirih knjig).

tako klenega, sposobnega ter moči, znanja in idej polnega človeka prenehalo biti. A vsaj to je bilo prizaneseno njemu in nam, da je ostal doma v Sloveniji.

Karizmatičen in vsestranski človek

Aleša Kunaverja že dolgo ni več, ostalo pa je zelo obsežno gradivo, ki ga je zapustil. Številni diapozitivi, skice, načrti, zapiski, korespondenca, filmi, zvočni zapisi, dokumenti, predmeti in priznanja pričajo o pomembnosti vsega, kar je naredil. Ne zase osebno, pač pa za splošni napredek, bodisi v tovarni Avtomontaža, kjer je bil zaposlen, sprva kot konstruktor in nato kot komercialni direktor, ali pa za napredek v alpinizmu, pri reševanju v gorah, v Sloveniji ali v Manangu v Nepal, kjer je na njegovo pobudo in pod njegovim vodstvom zrasla prva šola za nepalske gorske vodnike. Njegov moto je bil, da je tisto, kar je pravkar nastalo, že zastarelo in

da je zato stvari vedno treba izboljševati in gledati naprej. Tako je tudi deloval. V slovensko zgodovino bo zapisan kot vodja šestih jugoslovanskih alpinističnih odprav v Himalajo in Hindukuš in kot prvi slovenski in obenem jugoslovanski snemalec himalajskih filmov. Ob prevzemu zbirke diapozitivov nas je čakala težka naloga, kako v dobrega pol leta vse urediti, digitalizirati, v grobem popisati ter pripraviti razstavo in katalog. Brez požrtvovalnosti Dušice Kunaver vsega ne bi zmogli. Ob tej priložnosti se ji želimo lepo zahvaliti za ves trud, naša zahvala pa velja celotni družini, da se je odločila zbirko podariti muzeju. Obenem se moramo zahvaliti tudi tistim alpinistom in Aleševim prijateljem, ki so nam pri raziskovanju vsebine fotografij nudili nadvse prijazno pomoč. Le zelo dobro poznavanje tematike in natančno preučevanje in primerjanje fotografij ob pomoči objavljene literature ter Aleševih

1 Trening za Himalajo – Aleš Kunaver pod Triglavsko severno steno leta 1959
Foto: Ante Mahkota

2 Med odpravo na Trisul leta 1960 Aleš Kunaver snema prvi slovenski himalajski film. Snemanje v redkem zraku je bilo zelo naporno, še posebej brez stativa.
Foto: Marjan Keršič - Belač

3 Pred odhodom članov odprave v Indijo z ladjo Velebit, ki je z Reke odplula 20. marca 1960. Od leve: Andrej Robič (zdravnik), Ante Mahkota, Stane Kersnik (vodja), Ciril Debeljak - Cic, Marjan Keršič - Belač, Zoran Jerin (novinar) in Aleš Kunaver. Foto: Edi Šelhaus

4 Aleš Kunaver (na desni) in Kazimir Drašlar - Mikec na Col du Géant (Velikanovo sedlo), 3365 m, v masivu Mont Blanc na meji med Francijo in Italijo julija 1961. Tu sta nato preplezala težko Bonattijevo smer v Grand Capucinu. Foto: Aleš Kunaver

5 Aleš Kunaver in nad njim Stane Belak - Šrauf nad Čopovo prečko, 6. 2. 1968 Foto: Anton Sazonov - Tonač (arhiv Jožice Belak)

6

7

8

9

10

6 Aleš Kunaver na vrhu Trisula II, 6690 m, 5. 6. 1960 – prvenstveni vzpon, dotlej najvišji osvojeni jugoslovanski vrh. Na kolenih ima kamero Bolex, s katero je posnel prvi jugoslovanski himalajski film. Foto: Ante Mahkota

7 Aleš Kunaver, prvič vodja odprave, v Hindukušu leta 1968 Foto: Kazimir Drašlar

8 21. 11. 1969 – vrh Anapurne IV (7524 m): Aleš Kunaver (z zastavicami) in zdravnik Jože Andlovic; Aleš na svojem najvišjem vrhu dotlej. To višino je presegel na Makaluju leta 1972. Foto: Lojze Golob

9 Vsi člani odprave v taboru I po vrnitvi z vrha Koh-i-Miani, 5860 m. Od desne: Anton Sazonov - Tonač, Kazimir Drašlar - Mikec, Aleš Kunaver, Stane Belak - Šrauf in Franc Štupnik - Cicko. Foto: Aleš Kunaver

10 Vodja odprave Aleš Kunaver in Šerpa Ang Phurba v bazi postavljata nepalsko in jugoslovansko zastavo. Arhiv družine Kunaver

11

11 Najboljše alpinistično moštvo na svetu v pionirskem obdobju vzponov v himalajske stene leta 1975 pod steno Makaluja. Z leve čepijo: Nejc Zaplotnik, zdravnik Damjan Meško, Marjan Manfreda - Marjon, Ivan Kotnik - Ivč, Boris Erjavec, Stane Belak - Šrauf, Danilo Cedilnik - Den, Stane Klemenc; z leve stojijo: Janez Lončar - Šodr, Janez Dovžan, Tomaž Jamnik - Mišo, Jože Rožič - Joža, Dušan Srečnik - Zobi, Roman Robas - Romi, Zoran Bešlin, vodja Aleš Kunaver, Milan Rebula - Bistri, Viktor Grošelj - Viki, Bojan Pollak - Bojč, Janko Ažman in TV snemalec Radovan Riedl - Rado. Arhiv MNZS

prijatelj namreč omogoča dobro dokumentiranje in razvrščanje fotografij po posameznih odpravah in drugih dogodkih. Včasih pa ne zadostuje niti to, saj je v zbirki še na stotine nerazvrščenih pogledov na himalajske, hindukuške ali

druge gore ter na detajle raznih sten, na pokrajine, prebivalce, živalski in rastlinski svet v državah, skozi katere so odprave potovale, ter na plezalce v stenah, v taborih, bazah ali na poti do gora.

Pripravljanje muzejske razstave

Natančno dokumentiranje posnetkov v zbirki bo zahtevalo še precej časa, a veseli nas, da so prvi pomembni koraki k cilju z omenjeno razstavo in katalogom že storjeni in vidni.

Razstava Himalajski vodja Aleš Kunaver, ki jo je Muzej novejšje zgodovine Slovenije pripravil v tesnem sodelovanju z Dušico Kunaver, soavtorico razstave, ima namen obuditi spomin na Aleša kot sposobnega himalajskega vodjo, snemalca himalajskih filmov, gorskega reševalca in konstruktorja alpinistične opreme. Poudariti želi predvsem njegove zasluge, da je v pionirskem obdobju slovenskega himalajzma

Razstava z naslovom **Himalajski vodja Aleš Kunaver bo na ogled v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije od začetka novembra 2014 do sredine januarja 2015.**

kot vodja šestih odprav naše alpiniste iz himalajskih začetnikov popeljal v sam svetovni vrh. Od leta 1960 do 1975 (le v petnajstih letih) so naši alpinisti dozoreli v najboljše alpinistično moštvo na svetu, kar je v svetovni alpinistični zgodovini brez primerjave.

Bilanca pionirskega obdobja slovenskega himalajzma je neverjetna: tri prvenstvene smeri v stenah treh osemtisočakov, ki med alpinisti veljajo za "tretji Zemljin pol": Makalu, Everest, Lotse. Aleš je vodil odprave v južno steno Makaluja in Lotseja ter bil načrtovalec odprave čez zahodni raz Everesta. Tri prvenstvene smeri v treh osemtisočakovih pomenijo veliko dejanje majhnega naroda. Če ob tem dodamo še

12

misel, da je bilo to pionirsko obdobje čas velikih, težkih in zelo dragih odprav, so dosežki naših alpinistov v mnogo skromnejših razmerah še toliko večji.

Koncept in sporočilna vrednost

Izbrane fotografije na razstavi iz obdobja med 1959 in 1984 želijo kar najbolje prikazati Aleša kot človeka, obdarjenega z mnogimi sposobnostmi, vzornika alpinistom mlajšega in starejšega rodu, ki so ga cenili, mu zaupali in se ob njem počutili varne. Fotografije na razstavi obenem podajajo še utrinke:

- iz življenja v Nepal, večinoma med oktobrom 1962 in februarjem 1963, ko se je Aleš s prijateljem Zoranom Jerinom odpravil na približno 600 km dolgo pešpot po vzhodnem Nepal;
- s šestih jugoslovanskih odprav v indijsko in nepalsko Himalajo in z ene odprave v Hindukuš;
- iz Šole za nepalske vodnike v Manangu;
- s slovenskih in evropskih gora, s podarkom na prvenstveni smeri Aleša Kunaverja in Kazimirja Drašlerja - Mikca v Sfingi leta 1961 ter z zgodovinskega osemdnevnega plezanja Aleša Kunaverja, Toneta Sazonova - Tonača in Staneta Belaka - Šraufa v zimskem Čopovem steburu, ko so med 31. januarjem in 7. februarjem 1968 v Severni triglavski steni preživeli pet dni v hudem sneženju in dosegli, da je zimsko prvenstvo te smeri ostalo v slovenskih rokah.

Avtor večine posnetkov je sam Aleš Kunaver, nekaj posnetkov pa so naredili tudi člani omenjenih odprav. Fotografije povedo več kot besede, a tudi te ne povedo dovolj o snežnem metežu in viharju, ko fotografiranje ni možno. O odpravi na Lotse je Aleš dejal: "Dvomim, da bo kdaj kakšna zgodba, slika ali film zmogla prikazati to, kar se je na Lotseju zares dogajalo. Ta del zgodbe ostane samo nam, ki smo jo doživeli."²

Tega se zavedamo, posebej še zato, ker na razstavi lahko predstavimo le majhen delček, a upamo, da bomo z nekaj dodatnega gradiva v dveh vitrinah in s fotografijami v videoprojkciji uspeli podati vsaj del vtisa o tem, koliko so morali tisti fantje pregarati in žrtvovati, da so dosegli cilje, ki so ostali zapisani v zgodovini svetovnega alpinizma. Žal so mnoge izjemne osebnosti, med njimi tudi Aleš Kunaver, v izpolnjevanju svojega poslanstva morale prezgodaj umreti. Želimo si, da bi tudi s to razstavo in katalogom prispevali k temu, da bo v našem spominu živel še naprej. ○

13

14

12 Leta 1975 je Aleš imel na poti do Makaluja težko nalogo, kako na isti dan v kraj Daran spraviti vso odpravo s 320 nosači in 9 tonami tovora. Tovor na dveh rumenih tovornjakih je na strehi kamiona skupaj s Tomažem Jamnikom spremljal tri tisoč kilometrov daleč, od Madrasa do Kalkute. Foto: Tomaž Jamnik

13 Aleš in Dušica Kunaver s svojimi otroki Brigito, Vlasto in Primožem na izletu v gorah leta 1980. Arhiv družine Kunaver

14 Aleš Kunaver (v sredini spredaj) med tekmovanjem gorskih reševalcev v vožnji s čolnom akijem v Kranjski Gori 10. 3. 1968. Arhiv MNZS

² Aleš Kunaver s prijatelji alpinisti, *Lotse, južna stena*, samozaložba Dušica Kunaver, 2008, str. 98.

Deset let je že minilo

Tine Mihelič (1941–2004)

Kako hitro gre čas, kako hitro se vrsté dogodki, ki bolj ali manj vplivajo na naše življenje in nehanje. Minilo je že deset let, odkar je tistega lepega jesenskega dne v osrčju naših prelepih gor za vedno zaspal naš prijatelj in vzornik, naš gorniški sopotnik, alpinist in pisec gorniške literature Tine Mihelič. Odšel je mnogo prezgodaj, o tem ni nobenega dvoma, odšel je tik ob začetku zaslužnega pokoja, ki se ga je tako veselil, ker je mislil, da bo lahko ves svoj čas namenil svoji največji ljubezni – goram. Usoda pa je hotela drugače, ostali so samo lepi in neugasljivi spomini, ki bodo ostali v nas do konca naših dni. Spominjali se ga bomo tisti, ki smo bili njegovi sodobniki, še bolj pa tisti, ki smo se celo imeli za njegove prijatelje. Človek živi, dokler se ga spominjamo. Fizična navzočnost na svetu je bežna, rezultati njegovega dela pa ga lahko daleč preživijo. Tineta sem spoznal v začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja na Srednji

glasbeni šoli v Ljubljani, kjer sva se oba učila violino. Tine je takrat ob glasbi študiral še germanistiko, jaz pa sem še hodil na klasično gimnazijo, ki je bila takrat na Šubičevi ulici. Kako smo še mogli vse te učne obremenitve, mi še danes ni jasno, saj kakih prevoznih sredstev nismo imeli, vse študijske oz. šolske obveznosti smo obiskovali peš. Kmalu sva s Tinetom ugotovila skupno ljubezen do gora, hkrati pa sva stanovala blizu, jaz na Vodmatu, on v Zeleni jami. Tako sva pogosto hodila v glasbeno šolo skupaj, pozno zvečer pa se vračala z vaj orkestra in na dolgo in široko razpravljala o gorah. Tudi med predavanji harmonije in kontrapunkta sva sedela skupaj in se tiho pogovarjala o alpinizmu in slavnih alpinistih tistega časa. Problem je bil v tem, da Tine nekako ni znal šepetati, tako da sva bila pogosto okarana kot motilca pouka. Tine je bil takrat že kar izurjen plezalec, saj je imel za seboj že Čopa in Ašenbrennerja. O svojih vzponih je govoril živo in slikovito, tako da sem

ga poslušal z odprtimi usti. Potem se je prvič odpravil v Dolomite – ko se je vrnil, je bilo kaj poslušati. Njegova pot je potem šla med vrhove slovenskega alpinizma. Po treh, štirih letih intenzivnega druženja sta se najini življenjski poti nekoliko razšli. Tine je nadaljeval s študijem violine na akademiji za glasbo, sam pa sem šel študirat medicino.

Moje alpinistične ambicije je kmalu zavrla neprijetna bolezen, tako da sem Tinetovo alpinistično pot lahko le spremljal od daleč, žal pa se mu nisem mogel pridružiti. Dobro se spominjam, kako smo trepetali za njegovo usodo pri odisejavi v Druju in kako nam je odleglo, ko smo izvedeli: "Rešena sta!" Minila so leta, Tine se je po nesrečnem padcu v Vežici odpovedal vrhunskega alpinizma in začel pohajati po gorah kot vrhunski gorniški estet, postal je uveljavljen pisec planinskih vodnikov in živi leksikon alpinizma. Prišel je čas, ko sem se mu lahko na marsikateri turi pridružil, preplezal z njim nekaj lažjih smeri in se povzpел na nekatere vrhove, ki jih sam ne bi nikoli obiskal. Ko sem sam začel s pisanjem planinskih vodnikov, mi je bil odličan mentor, ki se je iskreno veselil vsakega uspeha svojega učenca. *Fovšljivost*, ta tako značilna slovenska značajska odlika, je bila Tinetu popolnoma neznana. Cenil je delo drugih in bil prizanesljiv kritik, hkrati pa se je zavedal nesporne odličnosti svojega dela. Poleg gora sva v dolgih pogovorih bredla po bogatih registrih glasbene umetnosti in tudi tu ugotovila, da se nama okusa precej skladata. Glede Mozarta, Beethovna, Wagnerja in Mahlerja sva si bila edina, nekoliko sva se razlikovala v afiniteti do "bolj njegovega" Brucknerja in "bolj mojega" Šostakoviča. A kaj zato: bila sva iskrena zaljubljenca v gore in glasbo! Neverjetno, kako lepo gresta skupaj ti ljubezni! Ljubezni do lepote.

Tu se je končala pot ...

Foto: Joža Mihelič

Tine je bil zelo prijeten sogovornik, vendar izključno do trenutka, ko bi se razgovor približal njegovemu zasebnemu življenju. Tu se je rad zaprl kakor školjka in ni pustil bliže k sebi. Svoje eventualne težave je držal v svoji notranjosti in tuhtal o njih, ni pa jih bil pripravljen razkriti navzven in z njimi "obremeniti" koga drugega. Tako mi je pomemben del njegovega življenja ostal nerešljiva uganka; morda pa je tudi bolje tako. Tine se ni vmešaval v zasebnost drugih, lastno pa je zaklenil globoko v svoje dobro srce. Tineta ni med nami že deset let. Zelo ga pogrešam, saj mi je obogatil življenje bolj, kot bi si lahko kdajkoli v svoji skromnosti predstavljal. Naj počiva v miru! ●

Spominski pohod in srečanje

V soboto, 4. oktobra 2014, so se ob desetletnici smrti alpinista in pisatelja Tineta Miheliča v Vratih srečali njegovi družinski člani in prijatelji. Pobudniki srečanja so bili Rudi Zaman, Tinetov brat Joža Mihelič in Tinetova hči Tina Horvat. Iz Vrat se je približno 40 pohodnikov, med katerimi je bilo presenetljivo veliko mladih, povzpelo pod Pihavec do poličke, kjer je obležal Tine. Zaradi lažjega vzpenjanja je do izpostavljenega mesta Joža napel kratko vrv. Ob 16. uri je bila maša v kapeli v Vratih, ki jo je daroval dovški župnik France Juvan, pohodnikom pa se je pridružilo še okoli 20 planincev. Sledil je spominski večer v Šlajmarjevem domu, kjer je bilo prisotnih okoli 70 ljudi. Uvodne besede o liku Tineta Miheliča je imel dr. Stanko Klinar, nato pa je brat Joža z diapozitivi obudil mladost Tineta, skoraj od zibke do skupnega plezanja, ki jo je zaključil z meditativnimi posnetki gora in narave. Sledil je filmski zapis odprave AAO v Ande. Delno tudi tragično odpravo je predstavil član AAO dr. Rudi Rajar. Pomembni član te odprave je bil tudi Tine. Padec naveze v Andih, smrt Igorja Golija in čudežno preživetje Marjana Ostermana je v besedi predstavil član odprave Franci Jeromen. V Aljaževem domu smo nato v pogovoru še dolgo obujali spomin na našega Tineta ... V. H.

Hudomušni Janko

140-letnica Janka Mlakarja Elizabeta Gradnik

Po naključju ali ne smo prav letos, ko se spominjamo 140-letnice rojstva duhovnika, planinca, pisatelja Janka Mlakarja, v Slovenskem planinskem muzeju pridobili nekaj njegovega gradiva. Namen pričujočega članka je tako predvsem objava nekaterih manj znanih ali neznanih fotografij iz naše fototeke, kljub temu pa se spodobi, da se ga spomnimo tudi v besedi.

Rodil se je 25. junija 1874 v Železnikih kot najmlajši od štirih otrok. Že naslednje leto se je družina preselila v Ljubljano na zdajšnjo Trubarjevo cesto. Oče Anton je bil krojač s pisateljško žilico, ki jo je njegov najmlajši očitno podedoval in obilno nadgradil. Janko je po končani ljudski šoli in gimnaziji študiral bogoslovje in leta 1897 pel novo mašo na Breznici na Gorenjskem.

Med letoma 1897–1900 je bil kaplan v Postojni, nato pa deset let katehet v šentjakobski šoli v Ljubljani. Po opravljenem izpitu za poučevanje verouka na srednjih šolah je bil do upokojitve leta 1926 katehet na liceju in ženski realni gimnaziji v Ljubljani. Sestavil je tudi nekaj veroučnih knjig. Večino poletij je prebil v leseni koči, ki si jo je postavil ob Bohinjskem jezeru, tam pisal in od tam začel ture po domačih in tujih hribih.

V gore je začel zahajati kot gimnazijec. Sedemnajstletnega ga najdemo

na Stolu, maturanta pa leta 1893 v družbi četverice pod vodstvom F. S. Finžgarja prvič na Triglavu. Kasneje je vsake počitnice izrabil za planinska potovanja. Poleti in pozimi je prehodil vse domače gore, nato pa še vse večje vršace Alp. Pogost tovariš na njegovih turah je bil župnik Lojze Cilenšek iz Poljčan.

Na planinskem področju se je Mlakar začel uveljavljati takoj ob ustanovitvi Slovenskega planinskega društva (1893), zlasti pa ob začetku izhajanja *Planinskega vestnika* (1895). Nekaj časa je bil tudi njegov odgovorni urednik.¹ Od leta 1902 do 1933 je bil odbornik, od 1928 tudi podpredsednik SPD in častni član.

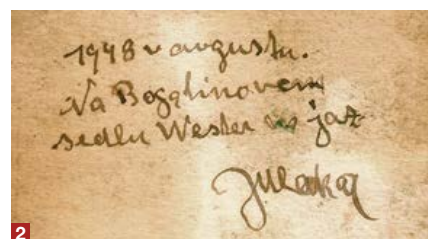
S svojimi članki v *Vestniku* je že zgodaj opozarjal na zimsko turistiko, jamarstvo in fotografijo, napisal je

¹ Mlakar je bil od leta 1926 do druge svetovne vojne odgovorni urednik *Planinskega vestnika*, revijo pa je ves čas urejal glavni urednik Josip Tomišek. Pred tem odgovornega urednika revija ni imela (op. ur.).

zgodovinski oris SPD od začetka do 1931, zaznamoval pa ga je predvsem s svojevrstnimi, duhovitimi in humornimi opisi planinskih tur, ki so v letih 1938–1939 kot *Janka Mlakarja izbrani planinski spisi* izšli v treh samostojnih knjigah. Verjetno so najbolj znane njegove humoristične pripovedi o Trebušniku.

Skorajda ni letnika *Planinskega vestnika* brez Mlakarjevega prispevka. Tu je objavil večino svojih spisov (več kot petdeset), oglašal pa se je tudi v *Domu in svetu*, *Mentorju*, *Mladiki* in *Koledarju* Mohorjeve družbe. Nabralo se mu je tudi več kot dvesto predavanj, večinoma s planinsko vsebino.

1 Portret Janka Mlakarja iz mlajšega obdobja Fototeka Planinskega muzeja

2 Janko Mlakar in Josip Wester v vpisni knjigi na Bogatinskem sedlu, avgust 1948

Fototeka Planinskega muzeja
3 Janko Mlakar in Lojze Cilenšek
Fototeka Planinskega muzeja

4 Janko Mlakar s skupino žensk v gorah
Fototeka Planinskega muzeja

5 Janko Mlakar in frančiškan Ivan Kovač pri Vodnikovi koči 8. avgusta 1950 po vrnitvi s Triglava
Fototeka Planinskega muzeja

6 Janko Mlakar (zgoraj) in Lojze Cilenšek pri plezanju
Fototeka Planinskega muzeja

Na začetku je menil, da pri potopisih fantazija nima kaj opraviti, a mu je odprl oči v *Planinskem vestniku* leta 1898 objavljeni članek Črez Triglav F. S. Finžgarja, kjer slednji pogumno uporablja domišljijo. Od tedaj naprej so tudi Mlakarjevi potopisi živahni, zanimivi, prepleteni s humorističnimi domislicami in prav nič suhoparni. Sam je ob svoji 70-letnici zapisal: "Kar sem spisal, je tako in prav res tako resnično, kot sva si v tem oziru resnica in jaz popolnoma brat in sestra, ki se ljubita po bratovsko, akoravno se tu in tam malo sporečeta."

Prijelo se ga je ime hudomušni Janko, čeprav je o sebi dejal, da je resen človek, ki se nagiba celo k

V letih pred prvo svetovno vojno je Janko Mlakar izven slovenskih Alp opravil izjemno število po večini zelo zahtevnih vzponov, ki izkazujejo, da je bil v tistem času nedvomno vodilni in najuspešnejši slovenski gornik, pravzaprav kar alpinist. Naj naštejemo samo nekaj najpomembnejših vzponov. V Visokih Turah se je povzpел na Grossglockner, Grossvenediger, Hochalmispitze, Grosses Wiesbachhorn, Dreiherrnspitze in Hochgall, v Zillertalskih Alpah pa na Hochfeiler in Olperer, v Stubajskih Alpah je bil na Zuckerhüttele, v Ötztalskih na Weisskuglu, v skupini Ortlerja je splezal nanj in tudi na sosednjo Königsspitze, v Severnih apneniških Alpah pa na Zugspitze, Watzmann, Hochkönig in Dachstein. V Dolomitih se je udeleževal nekoliko manj, od večjih vrhov se je povzpел le na Piz Boè. Višek njegovih pohodov v Alpe pa pomenijo uspešni vzponi na štiritisočake Jungfrau v Bernskih Alpah, Dufourspitze v Monte Rosi, Matterhorn v Valiških Alpah in po več poskusih tudi Mont Blanc.

Andrej Mašera

sentimentalnosti in melanholiji. Od kod potem ta humor? "Vesel sem v družbi, šaljiv v predavanjih in spisih zgolj iz ljubezni do bližnjega. Ljudje bi radi slišali kaj veselega in kratkočasnega, jaz jim pa ustrezem, ker jim ne morem odreči."

Josip Tomižšek je leta 1934 o njem zapisal: "Vse ga je bralo, tudi visoki inteligentniki so se mu radi muzali; saj njegova šala, dasi ni vedno izbiral besed, ni nikoli žalila in je bila dostojna za vsako družbo. Postal je izredno popularen. Prav tako se je priljubil kot predavatelj, najprej v ožjih planinskih krogih (že leta 1902 npr. o svojih turah po tirolskih ledenikih, na

Jalovec in Razor), pozneje pred splošnim občinstvom; še preden odpre usta, so mu poslušalci pripravljene na – smeh. Res ima Mlakar izreden dar šaljive iznajdljivosti; kakor se je staremu Ovidiju vsak stavek pretvoril v pesniški stih, tako zna Mlakar pri vsakem izreku in dogodku pogoditi kako šaljivo plat. Pa vendar ne dobite lahko tako resnega, preudarnega in v nazorih strogega moža, nego je on; samo da to resnost javno kaže le tedaj, kadar je to potrebno in uspešno; resen razgovor z njim je pravi užitek, njegova šala je Horacijev *ridentem dicere verum* (smehljaje povedati tudi bridko resnico, op. a). Kadar se mu je

zdelo, pa je v svojih spisih tudi zelo resno povedal svoje."

Imenovali so ga tudi planinski Mark Twain. V *Spominih* pa Mlakar pravi, da je bilo v njegovem življenju res precej veselih stvari, in te je popisal – kar je bilo temnega, je ohranil zase. In še: "Rad bi živel še toliko časa, da bi se Bogu v triglavski kapelici kot zlatomašnik zahvalil za vse lepe ure, ki sem jih preživel v gorah." Zlato mašo je leta 1947 sicer dočakal, a ne na Kredarici, temveč v ljubljanski Šempetrski cerkvi. Umril je v Ljubljani, 11. avgusta 1953. ◉

Za markaciste je veljalo obsedno stanje

Mire Steinbuch

Odpravljanje posledic žledoloma na planinskih poteh¹

Debel in težak zaledenel februarški oklep je predvsem v gozdovih povzročil veliko gmotno škodo in s podrtimi ter polomljenimi drevesi zaprl številne planinske poti, markirane in nemarkirane. Prve vzdržujejo markacisti planinskih društev, na čigar območjih te poti potekajo. Da bi se planinci lahko nemoteno sprehajali po planinskih stezah, so v mesecih po žledolomu neutrudni markacisti porabili že ogromno prostovoljnih delovnih ur za to, da bi bile poti spet prehodne. Veliko jih je že, ostale pa še bodo.

Obnova odvisna tudi od lastnikov zemljišč

Komisija za planinske poti (KPP) predvideva, da se bo dalo popraviti vse poškodovane in trenutno zaprte poti tako, da jih ne bo treba prestavljati. Čiščenje in sanacija planinskih poti potekata različno, pač glede na posebnosti posameznih območij. Večinoma so društva že sama uredila poti, ponekod pa čakajo, da bodo lastniki najprej očistili območje, po katerem poteka pot, in se šele nato odločili ter izvedli ustrezna opravila, po možnosti tako, da bo obstoječa trasa normalno prehodna. Dokončna obnova poškodovanih poti ni odvisna samo od markacistov, temveč tudi od tega, kdaj bodo lastniki zemljišč očistili širša območja, preko katerih potekajo poti. Nesmiselno bi namreč bilo, da se skozi podrto drevje izseka koridor, torej da se prežagajo debla in se s tem zada še dodatna škoda. Lastnik zemljišča planinskih poti ni dolžan očistiti, res pa je, da pri tem dostikrat sodelujeta lastnik in planinsko društvo (PD). Bilo je nekaj primerov, ko so se zbrali prostovoljci, a ne v okviru planinskega društva, šli

v akcijo in očistili del poti ali celotno pot, vendar niso posebej pazili, da ne bi naredili nove škode. Bila so tudi območja, kjer je žled porušil daljnovode, tako da so bile poti zaprte zaradi nevarnosti električnega udara.

Delo markacista je zelo široko in najbolj usposobljeni so tisti, ki nadelujejo kovinska varovala. Poti v visokogorju pa so bolj ali manj urejene, potrebna so samo manjša popravila, odvisno od škode, ki jo je naredila zima. Zdaj je veliko dela s protierozijsko ureditvijo poti, izdelavo lesenih stopnic in bočnih erozijskih zaščit.

Do sedaj se je pri odpravi posledic žledoloma na planinskih poteh zgodila samo ena huda nesreča, in to na področju Šmarne gore; KPP upa, da bo to edina.

Vrsta akcij komisije za pota

Spomladi je Komisija za planinske poti v Postojni, tj. v središču enega izmed območij, ki jih je žled najbolj prizadel, v sodelovanju s Srednjo gozdarsko in lesarsko šolo organizirala več tečajev za varno delo z motorno žago, za katere je bilo izredno veliko zanimanje. Za

registrirane markaciste je bil tečaj brezplačen, ker je stroške zanj kril KPP. Komisija je nabavila protivrezne zaščitne gozdarske hlače, ki so po subvencionirani ceni na voljo markacistom z opravljenim tečajem za varno delo z motorno žago.

V primerjavi s številom poti oziroma z njihovo dolžino je odstotek še zaprtih poti majhen. Ocenjujejo, da je za odpravo posledic žledoloma že doslej bilo potrebno mnogo več dela, kot ga imajo markacisti za običajno vzdrževanje poti v enem letu. Letos ga imajo najmanj dvakrat več kot po navadi.

V začetku julija je KPP organiziral drugi Tončkov dan, posvečen spominu na pokojnega dolgoletnega načelnika KPP in podpredsednika Planinske zveze Slovenije (PZS) Toneta Tomšeta. Letos so se markacisti zbrali v Posočju in sanirali posledice žledoloma oziroma viharja. Zjutraj se je na treh različnih zbirnih mestih zbralo 57 markacistov iz 21 planinskih društev. Pomagala je tudi Slovenska vojska (SV) z dvema terenskima voziloma, ki sta prevažali markaciste z enega delovišča

do drugega. Markacisti so urejali poti na območju Matajurja, Krasjega vrha in Kolovrata.

PZS je s CZ organizirala intervencijsko skupino, ki je pomagala čistiti območje ob cesti proti Kamniški Bistrici in s tem odpravljati nevarnost, ki je grozila zaradi žledoloma v okolici.

Sanacija poti na Kamniško sedlo

Kot primer sanacije poti, ki sicer ni neposredno povezana z žledolomom,

delovnih ur. Stroške večinoma krije PD Kamnik, nekaj je prispevala občina, za samo vzdrževanje poti na Kamniško sedlo pa imajo sklenjeno pogodbo s PZS.

Neurejeno financiranje

PZS za zdaj nima namenskih sredstev za vzdrževanje planinskih poti. Zakon o planinskih poteh je bil sprejet leta 2007, od takrat pa Državni zbor vse do danes ni sprejel podzakonskih aktov,

1 Nad Proscu na poti Ključ–Proasca, 15. februar 2014

Foto: Bogdan Seliger

2 Pod Lintvernem, pot Star maln–Lintvern–Planina, 30. april 2014

Foto: Bogdan Seliger

3 Tičnica, pot Podolnica–Sv. Urh–Ključ, 15. februar 2014

Foto: Bogdan Seliger

poglejmo obnovo poti na Kamniško sedlo, ki spada na območje PD Kamnik. Največ težav imajo zaradi erozije na melišču nad Pastirji, kjer je v širini 40 metrov poleg markirane poti potekalo še štiri do pet bolj ali manj uhojenih bližnjic. Ker je vedno več pohodnikov, so poti vedno bolj obremenjene, vedno več ljudi je hodilo po bližnjicah in s tem pospeševalo erozijo. Na poti ob robu melišča so markacisti naredili lesene stopnice in bočne ograje. Nad Kamrico, na Zgornji griči, kjer je devet serpentin, so z lesom utrdili spodnji rob poti, da bi preprečili hojo po njem. Porabili so 200 tekočih metrov macesnovega lesa in 151 količkov. Material je Slovenska vojska s helikopterjem prepeljala s Pastirjev. Po tej sanaciji planinci opuščajo bližnjice, obnovljena pot je že lepo uhojena. Debla na spodnjem robu morajo biti do polovice vkopana v zemljo, da rob obstane, sicer zemljina drsi navzdol, ker jo sneg potegne za seboj. Na tem odseku so po štirje markacisti delali pet dni. Letos so za vzdrževanje poti na svojem področju porabili že 1500 prostovoljnih

ki bi uredili financiranje vzdrževanja planinskih poti. Nekatere občine so bolj naklonjene sofinanciranju vzdrževanja, druge manj. Na podlagi dogovora o sodelovanju Slovenska vojska opravi za PZS 15 ur helikopterskih prevozov, ki se porabijo za dostavo materiala, potrebnega pri vzdrževanju planinskih poti.

PZS dobi na podlagi razpisa nekaj sredstev za vzdrževanje poti še od Fundacije za šport, s katerimi sofinancirajo postavitev usmerjevalnih tabel, izvedbo visokogorskih akcij, na primer popravilo varoval na zavarovanih poteh, lesenih varoval in erozijskih zaščit. Letos so iz treh različnih virov pridobili nekaj denarja, namenjenega za povračilo materialnih stroškov društvom za odpravo posledic žledoloma na planinskih poteh; gre za dobrih 19.000 evrov, ki so jih po določenem ključu razdelili med planinska društva, skrbnike poti, vendar bodo s tem lahko pokrili samo del stroškov. Za manjša društva, ki nimajo prihodkov od koč, je sanacija žledoloma velik finančni zalogaj.

PZS načrtuje prejem letnih nadomestil za souporabo planinskih poti od turističnih in drugih organizacij. Do letnega nadomestila bodo upravičeni skrbniki tistih planinskih poti, ki jih na podlagi pogodbe souporabljajo turistične in druge organizacije. Podatki o zaprtih planinskih poteh in statistika o odstranjevanju posledic žledoloma so dostopni na spletni strani PZS <http://stanje-poti.pzs.si/>. Statistika o številu delovnih akcij, prostovoljnih urah, o oceni vrednosti prostovoljnega dela in drugem je na spletni strani http://www.pzs.si/javno/mediji/Novinarska_konf-10-6-2014/PZS-Novinarska_konf-10-6-2014-Ocena_skode_na_pl_poteh_zled_sneg.pdf. O sanaciji poti smo poročali tudi v septembrski številki *Planinskega vestnika* (str. 71). ○

¹ Pri nastajanju članka so sodelovali Klemen Petek, strokovni sodelavec Komisije za planinske poti, Bogdan Seliger, namestnik načelnika KPP in član podkomisije za usposabljanje pri Komisiji za planinske poti, ter Zdravko Bodlaj, podpredsednik Planinskega društva Kamnik in inštruktor markacist.

"Mati modrosti" v gorah

Pogovor s Francem Kadišem

Zdenka Mihelič

Jesen v gorah je čudovita. Vse je odeto v rdeče-zlato barvo, macesni zažarijo, listje šumi pod nogami, nebesna modrina v jasnih dnevih ni nikdar tako mehka in lepa kot jeseni ... Vendar pa moramo biti ob vsej lepoti še posebej pozorni tudi na nekaj stvari, značilnih za jesen; tudi sneg lahko že zapade v visokogorju. O preventivi in usposabljanju za varnejši korak smo se pogovarjali s Francem Kadišem, vodjem Odbora za usposabljanje in preventivo Planinske zveze Slovenije.

Ste vodja odbora za usposabljanje in preventivo PZS. Kaj so glavne naloge tega odbora?

Odbor vodim drugi mandat, vezan je namreč na mandat Upravnega odbora (UO) PZS. Po zadnjih spremembah Statuta PZS se je komisija preimenovala v odbor, pred tem je bila to Komisija za usposabljanje in preventivo PZS. Glavna naloga odbora je razvoj enotne doktrine PZS ter uresničevanje skupnih organizacijskih in vsebinskih načel usposabljanja strokovnih delavcev v športu na področju planinstva. Skrbi za koordinacijo preventivnih programov varnosti v gorah in akcij, ki opozarjajo na najpomembnejše dejavnike tveganja v gorah. Spremlja in koordinira vse strokovne zadeve na področju športa pri nas, ki so povezane s planinstvom.

S čim vse se še ukvarja odbor in s kom sodeluje?

Veliko njegovega dela je povezanega s sistemom usposabljanja, ki ga izvajajo komisije znotraj PZS. Odbor daje soglasja predlogom pristojnih komisij za posamezne programe usposabljanja in določa postopke za njihovo izvajanje. Skrbi za vsebinsko in terminološko usklajenost med vsemi programi usposabljanja na PZS. Neposredno skrbi za usposabljanje inštruktorjev planinske

vzgoje, drugim inštruktorjem pa podeljuje inštruktorske nazive na predlog pristojnih komisij.

Kako skrbi za preventivno dejavnost?

Skrbimo za sprotno obveščanje javnosti o posebnih razmerah v gorah: ob hujši poletni vročini, ob povečani nevarnosti snežnih plazov ... Javnost ozaveščamo, kako postopati, ne želimo pa izrekati prepovedi. Za zmanjšanje števila nesreč v gorah lahko največ naredimo z usposabljanjem naših članov. Usposabljanje je glavna naloga našega odbora, naših društev ter vodnikov. Odbor v zadnjem času skrbi tudi za izdajanje zloženek za obiskovalce naših gora s preventivno vsebino z različnih področij, s čimer bomo nadaljevali.

Ali odbor organizira preventivna usposabljanja ali druge akcije po hribih?

Trenutno ne, je pa bilo že nekaj takšnih akcij v preteklosti. O tem razmišljamo, saj želimo ustrezno izobraziti in usposobiti čim širši krog naših članov. S policijo bomo v naslednjem letu skupaj izvajali "kontrolne" na najbolj priljubljenih planinskih poteh. Namen tega sodelovanja je ozaveščanje planincev o pravilnem ravnanju v gorah in o pravilni uporabi potrebne opreme.

Franc Kadiš Foto: Zdenka Mihelič

Kdo sestavlja odbor?

Po novem pravilniku bo člane odbora imenoval upravni odbor PZS na predlog predsednika PZS. Odbor sestavljajo vodja in do osem članov. Vsi naj bi bili uveljavljeni planinski strokovnjaki z različnih področij delovanja PZS. Članstvo v odboru je v določenih primerih nezdružljivo s članstvom v drugih komisijah in organih PZS.

Na kaj moramo biti še posebej pozorni, ko se v tem času odpravljamo v gore?

Vsak letni čas s seboj prinese posebnosti, na katere moramo biti pozorni. V jesenskem času predvsem na to, da je dan že bistveno krajši, kar moramo upoštevati pri izbiri dolžine ture. V tem letnem času lahko v gorah naletimo tudi na sneg in zimske razmere, zato moramo biti tudi na to ustrezno pripravljene. Upoštevajmo, da je večina koč, predvsem v visokogorju, že zaprtih, kar prav tako lahko vpliva na izvedbo ture. Preživeti noč zunaj jeseni ali poleti je velika razlika, zato moramo biti pozorni tudi na to možnost in jo upoštevati pri pripravi ture. Čim boljša bo priprava na turo, manj (slabih) presenečenj bomo doživeli na njej.

Kaj ne sme manjkati v nahrbtniku, če se odpravimo na najvišje vrhove pri nas?

V nahrbtniku morajo biti vedno prva pomoč, baterija, kapa, rokavice, vetrovka, čelna svetilka in rezervne baterije, "železna rezerva" (hrana visoke energijske vrednosti z dolgim rokom obstojnosti), alu-folija¹ in bivak vreča ... Preostalo opremo pa moramo prilagoditi turi in razmeram. Vsi želimo imeti čim lažji nahrbtnik, ampak še vedno je bolje imeti nekaj rezerve, kot da imamo na turi težave zaradi pomanjkanja opreme, hrane in pijače. Opažamo namreč, da so ljudje izredno varčni pri opremi in oblačilih, ki jih imajo pri sebi. Medtem ko v normalnih razmerah zaradi tega po navadi ni težav, do težav lahko pride denimo ob spremembah vremena.

Kako je s planinskimi čevlji?

Na trgu je izredno pestra ponudba planinskih čevljev. Izbiramo lahko med modeli za različne namene uporabe. Vsekakor morajo imeti vsi čevlji dober podplat, ki omogoča varno hojo, in morajo segati nad gležnje. Žal je še vedno največ nesreč v gorah zaradi

Splošni nasveti

Če želimo v gorah uživati, se moramo na "obisk" ustrezno in dobro pripraviti. Dobra priprava na turo je osnova za obisk gora in le dobro pripravljene jo bomo doživeli v vsej veličini in lepoti. Pozimi si lahko hojo v gore olajšamo s turnimi smučmi in tako dodatno popestrimo svoje udejstvovanje v gorah.

Vendar so pozimi gore pokrite s snegom, zato se moramo na zimske ture še dodatno pripraviti. Markacije in poti so večinoma skrite pod snegom. Orientacija je otežena. Priprava na turo je tako zahtevnejša in še pomembnejša. Dodatna nevarnost, ki se pojavi pozimi in je v drugih letnih časih ni, je snežni plaz. Upoštevati moramo nevarnost snežnih plazov in se jim že z načrtovanjem ture v največji možni meri izogniti. Staro pravilo veleva, da tri dni po obilnejšem sneženju ne obiskujemo gora, ker je nevarnost snežnih plazov takrat velika. Spremljati moramo informacije o nevarnosti snežnih plazov, ki jih objavlja Agencija republike Slovenije za okolje (ARSO) v vseh medijih. V primeru povišane nevarnosti snežnih plazov se načrtovani turi odpovemo. K obvezni zimski opremi spada plazovni trojček: plazovna žolna, plazovna lopata in plazovna sonda, s pomočjo katerih nas prijatelji ob morebitnem zasutju s snežnim plazom lahko rešijo. Brez te opreme se pozimi nikar ne odpravimo v gore. Prav tako ni priporočljivo, da v gore hodimo sami.

zdrsa, k čemur v največji meri prispeva jo neustrezni ali izrabljeni čevlji.

Kaj bi priporočili planincem, ki se v tem času prvič podajajo v hribe? Lepe slike na družabnih omrežjih jih mamijo, da bi se tja odpravili tudi sami ...

Vsi radi hodimo v hribe zaradi lepih trenutkov. Značilno pa je, da je treba začeti postopoma. Na začetku moramo izbrati lažje ture, ki jih postopno lahko stopnjujemo. Tako si pridobivamo potrebne

izkušnje in znanje. Začetnikom vsekakor priporočamo, da se pridružijo planinskim društvom, v okviru katerih bodo našli primerne ture. Vse ture v organizaciji planinskih društev vodijo vodniki PZS, ki so za to usposobljeni. Tako bodo začetniki najlažje prišli do znanja, ki ga bodo potrebovali pri samostojni hoji v hribe.

Na kaj naj bomo pozorni, če se v hribe odpravljamo z otroki?

Tudi pri otrocih je pomembna postopnost. Začnemo s pohodi v bližini doma, potem pa zahtevnost tur stopnjujemo

Prisojnik in Razor Foto: Dan Briški

glede na njihove sposobnosti. Za otroke je značilno, da nimajo velike vzdržljivosti in se hitreje utrudijo kakor odrasli, vendar se tudi hitreje spočijejo in lahko hitreje nadaljujejo turo. Pri otrocih je posebno pomembna motivacija, zato moramo turo voditi malo drugače kakor pri odraslih. Da jih motiviramo za hojo, moramo vključevati igre ali zgodbe.

Precej planincev jeseni zaključijo s planinskim letnim udejstvovanjem. Kako naj kljub temu vzdržujejo telesno pripravljenost? Kaj priporočate?

Priporočljivo je, da svojo telesno pripravljenost vzdržujejo vse leto, npr. z rednimi sprehodi v okolici nekajkrat na teden.

Kdaj je najprimernejši čas za obiskovanje gora?

V gore lahko hodimo v vseh letnih časih, vendar moramo ture izbirati glede na svojo usposobljenost in pripravljenost ter glede na trenutne razmere, ki jih določata letni čas in vreme. Poznati moramo posebnosti in zakonitosti narave v posameznih letnih časih in se temu prilagoditi. Na ta način bomo naše hribe lahko spoznali v vseh letnih časih in v vsej njihovi lepoti. 📍

¹ Dvostranska metalizirana folija.

Prenosne omare

Aljaž Anderle

Foto: Aljaž Anderle

Dveh stvari se ne navadiš nikoli, mraza in težkega nahrbtnika, je nekoč dejal Filip Bence - *Ta črn*. Vem, da je mož vedel, o čem govori, kakor tudi, da to vedo proizvajalci nahrbtnikov, ki poskušajo to dejstvo omiliti z ustreznimi razvojnimi (in reklamnimi) prijemi. V tokratnem testu so zajeti nahrbtniki za široko gorniško rabo, srednje velike prostornine in zasnovo, ki je namenjena pogosti in intenzivni celoletni nošnji. Tovrstne nahrbtnike srečamo na hrbtih alpinistov, gorskih vodnikov in planincev, ki se podajajo na daljše in zahtevnejše ture v domačih in tujih gorah. Omogočajo nam prenašanje srednje težkih do težkih bremen in shranjevanje opreme ter hrane na eno- do dvodnevni turah poleti in pozimi. Poleg običajne zasnove omogočajo pritrdjevanje smučí, cepinov in vrvi na zunanji strani, v notranjosti pa je dovolj prostora za oblačila, hrano, pijačo in drugo opremo.

Ti nahrbtniki združujejo nizko težo, enostavnost, prilagodljivost, visoko funkcionalnost, udobje in tudi trpežnost. Ravno pri združevanju teh kvalitet pa nujno prihaja do kompromisov in s tem največjih razlik med posameznimi modeli in proizvajalci. Od manjših sorodnikov se razlikujejo po večji prostornini in stabilnosti, od večjih pa po enostavnejših sistemih naramnic in nosilnih trakov. Imajo tudi manj "dodatkov" za obešanje in nameščanje raznoraznih pritisklin in priveskov, ki jih večkrat opazimo na ogromnih *kredencah*, ki jih tvorijo po svetu ljudje, ki morajo v gore vzeti vse, od strehe, postelje, kuhinje, *rumpkamre*, male sončne elektrarne pa do plišastih domačih ljubljencev.

Bistveni elementi nahrbtnika

Udobje je relativen občutek, ki se poslabšuje premo sorazmerno s količino opreme, ki jo tvorimo. Vseeno pa premišljen in kvaliteten sistem prenosa obremenitve na naš hrbet lahko naredi veliko razliko. V nosilni sistem spadajo trije elementi, ki morajo biti medsebojno podprti in usklajeni, da delujejo kot celota: naramnice, hrbtišče in bočni pas.

Naramnice

Naramnice prenašajo osnovno težo na naša ramena in preprečujejo povešanje nahrbtnika nazaj. Pomembno je, da so dovolj široke in čvrste, ker le tako enakomerno porazdelijo obremenitev na široko površino. Nekateri proizvajalci se še vedno zatekajo k preizkušnim debelim

in mehkim konstrukcijam. Naramnice morajo biti dovolj dolge; zlasti je to pomembno pri višjeraslih ali močnejših moških, katerim se marsikatero naramnice končajo nekje pri pazduhi. Oblika naramnic po navadi sledi poteku preko ramen in je rahlo zavita, da ne prihaja do deformacij in gubanja, ženski modeli nahrbtnikov imajo te krivine še nekoliko bolj izrazite.

Hrbtišče

Hrbtišče je osnova vsakega nahrbtnika in ima zapleteno nalogo. Ločuje vsebino nahrbtnika od hrbta in jo hkrati drži čim bližje. Hrbtu se mora prilagoditi med gibanjem, prenašati obremenitev, omogočati zračenje in zagotavljati stabilnost. Dimenzije hrbtišč so različne in se prilagajajo telesni višini. V tem razredu nahrbtnikov hrbtišča niso nastavljiva po dolžini, pač pa so na voljo nahrbtniki z različnimi dolžinami hrbtišč. Običajno znamke ponujajo dve do tri različne velikosti za posamezen model. Hrbtišča so sestavljena ali iz več plasti in podprta z ogrodjem ali pa so mehka, zgolj oblazinjena, kar je v tem razredu nahrbtnikov redkost. Običajni koncept, ki nahrbtniku daje stabilnost, je tog okvir, bodisi sestavljen iz aluminijastih palic bodisi iz plastične plošče, vstavljene v oblazinjeno hrbtišče. Okvir lahko ukrijemo, da se bolje prilaga našemu hrbtu. Iz večine nahrbtnikov ga lahko tudi odstranimo, tako da za prenašanje lažjih bremen ali za uporabo v tehnično zelo zahtevnem

terenu (plezanje) nahrbtnik postane mehak in čim bolj prilagojen našemu hrbtu, poleg tega pa je še lažji. Preveč togo hrbtišče bo nahrbtnik ločevalo od hrbta, naše telo se bo gibalo in zvijalo po svoje, nahrbtnik pa bo ob sunkovitejših gibih opletal. Preveč mehko hrbtišče ne bo podpiralo konstrukcije nahrbtnika, zato bo vsebina neenakomerno porazdeljena, večina obremenitve bo padla na rame, ker pas ne bo mogel opravljati svoje podporne funkcije.

Pas

Bočni pas omogoča prenašanje dobršnega dela teže nahrbtnika na bokih, kar nam zniža težišče, izboljša ravnotežje in gibljivost, poveča udobje in zdržljivost. Na pasu se pojavljajo še dodatki, kot so žepki in nosilci za opremo. Oblazinjeni del pasu mora biti hkrati udoben, ker počiva na kosteh medenice, in tog, da omogoča stabilno nošenje bremena. Včasih se oblažinski del pasu lahko odstrani, kar zlasti pride prav, ko nahrbtnik uporabljamo skupaj s plezalnimi pasom in nas širok bočni pas samo moti. Trak za regulacijo širine/pritiska na medenico se regulira s potegom naprej ali nazaj, odvisno od izvedbe. Dandanes je v modi t. i. *front pull*, to je regulacija obsega s potegom naprej, pri čemer se trakova regulirata na oblažinem delu pasu in ne na sredini, pri sponki. Osebnost sem imel že več pogovorov z razvijalci glede pomena te funkcije in vse, kar so mi znali povedati, je bilo le, da se to danes pač prodaja. Uporabniki pa ugotavljamo, da se včasih neumne rešitve zaradi dobrega marketinga in črednega nagona potrošnikov ugnezdijo na trgu za več let. In ta famozni *front pull* je vsekar ena izmed tovrstnih "rešitev".

Pokrov

Pokrov ali kapa nahrbtnika je ostanek klasične zasnove, kjer pokrov zapira odprtino vreče in vsebino ščiti pred vodo, umazanijo in rokami zmikavtov. Zaradi različnih metod zapiranja (zadruga, rolo) pokrov danes ni več nujno potreben, vseeno pa je na večini nahrbtnikov še vedno prisoten. Njegove funkcije so poleg zaščite pred vodo tudi dodaten prostor za odlaganje drobnarij, ki morajo biti pri roki, in fiksiranje stvari na zunanji strani nahrbtnika (vrvi, oblačila).

Dobro je, če pokrov ni fiksiran, pač pa nastavljen po višini, da se lepo prilagaja napolnjenosti nahrbtnika. Še toliko bolje, če je ob tem tudi popolnoma odstranljiv, najbolje kar s sponkami, saj tako nahrbtniku lahko še dodatno zmanjšamo težo in ga poenostavimo.

Pritrdišča za opremo

Kljub temu da v gorah nikoli ne želimo biti kot božično drevesce, na katerem bingljajo ali se zgolj bohotijo raznorazni deli opreme (od vrvi, čelade, vponk, rezervnih čevljev in podobnega), pa se temu vseeno ne moremo vedno izogniti. Nekateri deli opreme, kot so cepini ali palice, pa niti ne sodijo v nahrbtnik. Zato ima vsak nahrbtnik namenska pritrdišča, kamor lahko varno fiksiramo vse, česar ne moremo ali ne želimo spraviti noter. Najbolj standardna pritrdišča so stranski trakovi, ki hkrati služijo tudi za zmanjšanje volumna, kadar je nahrbtnik napolnjen. Sicer pa nanje lahko navežemo smuči in razne druge podolgovate predmete.

Največ razlik je med sistemi za pritrdjevanje cepinov. Klasični univerzalni sistem z zanko se umika varnejšemu sistemu z žepkom, v katerega se spravi oster okel cepina. Proizvajalci se tudi tu trudijo z bolj ali manj pametnimi podrobnostmi, ki pa včasih prinesejo

kar se je odražalo tudi na njihovih masah. Pogosto vprašanje kupcev se nanaša na vodoodpornost nahrbtnika. Noben izmed testiranih ni vodotesen, isto velja za praktično vse nahrbtnike na tržišču, razen namenskih za soteskanje ali vodne športe. Ko sem pri nekem proizvajalcu videl prototip vodoodporna nahrbtnika, sem hitro ugotovil, da v alpinizmu tega sploh ne potrebujemo. Če je vsebino treba zaščititi pred vodo, to najbolje storimo s prekrivali ali z uporabo vodotesnih vreč. Manjšim ploham pa se običajno nahrbtniki lahko zoperstavijo tudi brez dodatnih priprav, saj so materiali impregnirani, voda pa tudi potrebuje nekaj časa, da se skozi šive, zadrge in druge luknje prebije v notranjost.

Prostornina

Nekakšen nepisani zlati standard za prostornino najbolj pogosto uporabljanih nahrbtnikov je 35 litrov. V takšen nahrbtnik, ki je sicer še vedno relativno

Oprema, ki smo jo na testu prenašali v nahrbtnikih. Foto: Aljaž Anderle

omejeno funkcionalnost. Ponekod je namreč težko pritrditi močno zakrivljene sodobne cepine ali plezalne cepine brez kladiva in lopatke, drugje je lahko težava z ranljivimi elastikami ...

Material

Nahrtnik običajno sestavlja skupek različnih tkanin. Prevladujoča je tista, iz katere je narejen glavni del nahrtnika, dodane pa so še močnejše tkanine za ojačitev dna in hrbtišča. Običajno gre za izvedbe poliamidov različnih debelin in struktur. Testirani nahrtniki so bili sestavljeni iz različno močnih tkanin,

majhen in lahek, lahko spravimo že precej robe. Na primer dvojno 60-metrsko vrv, plezalni pas, 10 sistemov, dereze, čelado, pijačo, hrano, vetrovko in vetrne hlače, prvo pomoč, tanko puhovko, kapo, rokavice, očala in še kako malenkost. Vse to sem naložil (ali poskušal naložiti) tudi v vsakega izmed testiranih nahrtnikov.

Medtem ko se navedene litraže med seboj razlikujejo od modela do modela, pa praktična uporaba večkrat pokaže, da proizvajalci merijo z različnimi litri. Kako bi si sicer razlagali dejstvo, da včasih lahko v nazivno manjši nahrtnik stlačiš več stvari kot v drugega, ki obljublja večjo prostornino?

Testirani nahrtniki so primerjalno precej verno odražali deklarirane

vrednosti svojih prostornin, tako da smo jim morali, ne da bi jih dejansko merili, verjeti.

Millet Peuterey 35

Pri Milletu je od nekdanje veljave zapoved robustnosti in zdržljivosti, skupaj s precej klasično zasnovo. Peuterey je na trgu že precej časa in zadnja izvedenka precej verno sledi preizkušenemu receptu trpežnosti in zanesljivosti brez posebne inovativnosti. Peuterey od ostalih nahrbtnikov izstopa po svoji veliki masi in dodatkih, kot so zunanji žep za dereze, stranska zadruga za dostop do notranjosti in žep na bočnem pasu. Pokrov je nastavljen, vendar se ga ne da odstraniti, fiksni je tudi bočni pas. Hrbtišče je togo in nosilno, za blaženje skrbi pena, ki oblikuje kanal za dihanje (efekt dimnika), obliko pa mu dajeta tanka aluminijasta palica in plastična plošča. Če ju odstranimo, postane hrbtišče mehkejšo in prilagodljivejšo. Naramnice so zelo široke, debele in mehke ter omogočajo dolgotrajno nošnjo težkih bremen. Tudi tu se odraža klasičnost koncepta, saj drugi uporabljajo tanjšo, bolj togo in s tem lažjo zasnovo nosilnih elementov, ki se na stikih s telesom manj deformirajo in prenašajo maso na večjo površino. Stranski trakovi so precej kratko odmerjeni (25 cm), za nošnjo smuči pa je dodan okrepljen tretji nosilni trak blizu dna nahrbtnika. Peuterey je zasnovan prostorno, saj smo vanj lahko zložili vso opremo za testno turo. Če bi ostalo kaj zunaj, lahko v zunanji žep spravimo dereze, pijačo ali kaj drugega. Do nujnih stvari lahko v notranjost enostavno dostopamo tudi skozi zadrugo na desni strani. Le-ta pa ni

vodotesna, tako da v slabem vremenu vodi omogoči lažji vdor v notranjost. Marsikomu bo všeč tudi žep na bočnem pasu, kjer lahko počiva telefon ali fotoaparati.

- + robustnost, žep za dereze, stranska zadruga
- masa, neodstranljiv pokrov, neodstranljiv bočni pas

Berghaus Arete III

Novi Arete je že tretja generacija tega popularnega nahrbtnika, ki se z novimi materiali in minimalistično zasnovo predstavlja v najlažji izvedbi do sedaj. Nahrbtnik je ozek, enostaven, brez dodatnih žepov. Pokrov je fiksni, pritrilne točke pa najbolj osnovne. Kljub primerljivi nazivni prostornini 35 l je bil nahrbtnik napolnjen hitreje kot ostali na testu, tako da vanj nismo mogli zložiti vse pripravljene opreme. Delno je za to kriv fiksiran pokrov, delno pa ožji kraj vreče, ki sicer daje nahrbtniku eleganten in vitek videz. Ozki kraj pa ima seveda lahko tudi slabše strani, ki se pokažejo med pakiranjem nerodnejših predmetov. Žal se ves čas nisem mogel znebiti vtisa, da je bilo pri tem nahrbtniku vse odmerjeno nekoliko bolj skopo. Poleg že omenjene prostornine in fiksne kape so kratke tudi naramnice. Oblazinjeni del se konča že pod pazduho, pa tudi regulacijski trakovi so zelo kratki. Ne predstavljam si, kako bi si nahrbtnik optal stokilogramski dedec v zimskih oblačilih.

Zelo kratki so stranski kompresijski trakovi (23 cm), s katerimi bi bilo težko pritrčiti spalnno podlogo ali kak podoben kos opreme. Testnemu vzorčnemu nahrbtniku so manjkala pritrčitja za cepine, ki

jih je zato treba fiksirati z zgornjim kompresijskim trakom. Zaradi tega cepin leži na vogalu nahrbtnika z nevarno štrlečim oklom! Serijski nahrbtniki so glede tega ustrezno opremljeni.

Hrbtišče je samonosno, brez okvirja, vzdolžno oblazinjeno z mehkim materialom, ki vpija vlago, vendar se ne suši zelo hitro. Po sredini hrbtišča poteka kanal za boljše zračenje. Hrbtišču daje oporo tanka plastična hrbtina plošča, ki je ni mogoče odstraniti.

Posebnost pri Arete 3 je bočni pas z režo, ki omogoča, da skozenjo uporabljamo zanke za opremo na plezalnem pasu, če nahrbtnik nosimo med plezanjem. V praksi se je to izkazalo bolj za nadležno kot uporabno predvsem zato, ker je treba vsakič, ko želiš nahrbtnik odložiti, zadevo na vsakem boku posebej odpeti. Če upoštevamo z naskokom najnižjo ceno med opisanimi modeli in dejstvo, da vendarle gre za kvaliteten izdelek, ga lahko mirne duše priporočimo vsakomur, ki se mu opisane pomanjkljivosti ne zdijo tako pomembne.

Namenjen je srednje zahtevni uporabi oziroma tistim ljudem, ki imajo radi preprostost in zanesljivost ter se ne obremenjujejo z dodatnimi funkcijami. Hkrati pa jim veliko pomeni ugodna cena.

- + zelo dobra cena, nizka masa, videz, eleganten kraj
- fiksni pokrov, bočni pas, kratki trakovi in naramnice, ozek kraj

Mammut Trion Light 40

V Mammutovi liniji Trion je Light najlažji model, hkrati pa najbolj uporaben. Ženski modeli se imenujejo Trea. 40-litrski verzija predstavlja sredino ponudbe, obstaja še plezalska z 28 in odpravarska

s 55+ litri. Za Trion Light je značilna kombinacija klasične in minimalistične zasnove ter velike prilagodljivosti. Trion bazira na že dolgo prisotnem hrbtišču *butterfly flex*, alu-okvirju, ki povsem podpira nahrbtnik in hkrati omogoča rotacijo po navpični osi. Če okvir odstranimo, je nahrbtnik povsem fleksibilen, hrbtišče pa ščitita dvoslojna EVO-pena in tanka plastična plošča. Naramnice so dolge, tanke in široke, trakovi za nastavitve so dovolj dolgi. Bočni pas je dvodelen; oblazinjeni del z nosilcema opreme je odstranljiv, tako da lahko nahrbtnik fiksiramo tudi, če uporabljamo plezalni pas. Pokrov je velik, dobro krojen, lahko ga nastavljamo po višini ali tudi povsem odstranimo. V njem sta dva žepa, spodnji je prozoren in vodotesen. Če pokrov odstranimo, nahrbtnik ostane zaščiten pred mokroto, saj se odprtina ne zapira z vrvico, pač pa se zvije in spne tako kot vodotesne vreče. Ta način zapiranja omogoča tudi zelo dobro prilagajanje prostornine, kadar v nahrbtniku ne nosimo veliko stvari.

Cepine pritrjujemo na klasičen način – z zanko za glavo cepina spodaj in s pritrdilnim trakom zgoraj. Na ta način lahko sicer fiksiramo kakršen koli cepin, so pa okli nezaščiteni in v kaki gneči lahko ogrožajo puhasta oblačila drugih ljudi. Zanki se sicer lahko spravita v žepke, če ju ne potrebujemo. Kompresijski trakovi so dovolj dolgi (dobrih 30 cm). Nošnji smuči sta namenjena še posebna, okrepjena nosilca na dnu nahrbtnika. Uporaba meha je možna, odprtina je na vrhu, na sredini, elastike za napeljavno cevko pa so samo na desni naramnici. Trion Light je kljub nizki masi zelo kompakten in stabilen, zato udobno prenaša

tudi težje tovore. Dobro se obnese na razgibanem terenu, material je robusten. Za plezalne ture ali hitre podvige lahko odstranimo okvir, oblazinjeni del pasu in pokrov, s čimer zbijemo maso na 700 g, pri tem pa ohranimo zaščito pred vodo, funkcionalnost ter skoraj celotno prostornino.

+ udobje, prostornost, teža, robustnost, prilagodljivost

- klasični zanki za pritrjevanje cepinov

Osprey Mutant 38

Osprey je klasiko med svojimi nahrbtniki precej predelal. Mutant je izgubil težo in okornost, ohranil pa je precej dodatkov, ki nahrbtniku večjajo funkcionalnost. Material je na otip zelo tanek, najtanjši izmed vseh nahrbtnikov na testu, tako da sem ostre stvari tlačil vanj z nekaj več previdnosti kot v druge. Osnovna prostornina je 38 l, z možnostjo povečave, tako da spada med prostornejše, kar se je takoj pokazalo tudi pri polnjenju. Konstrukcija je moderna, z notnim hrbtiščem, prekritim z dihajočo mrežico. Znotraj je hrbtišče oblazinjeno z dvoslojno peno, podprto pa z odstranljivim okvirjem. Naramnice so široke, toge in dobro prilagodljive. Obliko jim daje, podobno kot nekaterim plezalnim pasovom, perforirana trda EVO-pena. Pokrov je velik in nastavljen, v njem je mrežasti nosilec za čelado. Lahko ga tudi hitro odstranimo, če želimo prihraniti maso. Pri tem pa nam ostane na razpolago preprost zavihek, ki omogoča zapiranje nahrbtnika ter zaščito vsebine pred dežjem, na notranji strani pa skriva tudi majhen žep. Ob strani je dolg, cikcakast kompresijski trak, s katerim lahko bolje pritrjujemo stvari na bok nahrbtnika, pa

1 Zapiranje nahrbtnika Mammut, če mu odstranimo pokrov.

Foto: Aljaž Anderle

2 Žep za dereze pri modelu Peuterey

Foto: Aljaž Anderle

3 Do roba napolnjen Ascentionist

Foto: Aljaž Anderle

4 Deuter po štirih letih uporabe

Foto: Aljaž Anderle

5 Ospreyev nosilec čelade

Foto: Aljaž Anderle

tudi učinkoviteje zmanjšujemo volumen, kadar nahrbtnik ni poln.

Odprtini za cevko vodnega meha sta dve, locirani pri strani za vsako naramnico. Bočni pas je dvodelen, pri čemer pa oblazinjenega dela ni mogoče odstraniti za nošnjo čez plezalni pas. Nosilca za cepine sta dva, narejena iz elastike z alumini-jasto prečko, s katero lahko fiksiramo cepin skozi luknjo v glavi ratišča, okel cepina se varno skriva v žep.

+ funkcije, udobje, prilagodljivost, masa, prostornost

- manjša robustnost

Black Diamond Speed 40

Na prvi pogled bi moral BD dobiti nagrado za enostavnost. Novi Speed 40 deluje kot nahrbtnik najbolj čistih linij in minimalističnega dizajna. Ko pogledamo bližje, pa vseeno vidimo, da so na njem vse klasične pritlikline in tudi kakšna tehnična rešitev več kot pri drugih. Lahki, tanki osnovni materiali, ozki trakovi in majhne sponke težijo k čim nižji masi. In kot že ime sugerira, tudi k čim višji hitrosti. Tega z ranjenim kolenom in bolečinami v diodah na desni strani nismo prav resno merili, razen v stometrskem sprintu s skokom

Znamka	Berghaus	Black Diamond	Deuter	Mammut	Millet	Osprey	Patagonia
							
Model	Aret III 35	Speed 40	Guide 35	Trion Light 40	Peuterey 35	Mutant 38	Ascencionist 35
Zastopnik ali trgovec	AV Sport	Amonit	Kibuba	Iglu šport	Iglu šport	Factory store	Internet
Cena v €	80	145	140	140	144	120	145
Prostornina v l	35	40	35+	40	35+	38	35
Masa skupna/ zmanjšana v g	990	1190/900	1690/1240	1040/700	1900	1190/800	850
Pokrov	fiksen	nastavljiv, odstranljiv	nastavljiv	nastavljiv, odstranljiv	nastavljiv	nastavljiv, odstranljiv	/
Hrbtišče	blazinice/PVC okvir, neodstranljiv	najlon/pena/alu- okvir, odstranljiv	3D pena/alu-okvir, odstranljiv	blazinice najlon/ dvoslojna pena/ alu-okvir, odstranljiv	3D mrežica/pena/ PVC okvir z alu- palicco, odstranljiv	mrežica/dvoslojna pena/PVC okvir, odstranljiv	najlon/pena/alu- okvir, odstranljiv
Žepi	2	2	2	2	3	3	1
Vodni meh	da	da	da	da	da	da	ne
Bočni pas	fiksen, z režo in nosilcema opreme	odstranljiv, z nosilcema opreme	odstranljiv, z nosilcema opreme	odstranljiv, z nosilcema opreme	fiksen, z žepkom in nosilcem opreme	fiksen, z nosilcema opreme	odstranljiv, z nosilcema opreme
Posebnosti	razdeljen bočni pas za uporabo s plezalnim pasom	<i>swingarm</i> plavajoče naramnice	stranska zadruga	<i>butterfly</i> – rotirajoče hrbtišče, <i>roll-up</i> zapiranje	stranska zadruga, vreča za dereze	mrežica za čelado, dvojni pokrov	integriran pokrov, nizka masa
Opremljenost	6	8	10	9	10	10	6
Trpežnost	7	6	9	8	10	7	6
Funkcionalnost	8	8	9	10	9	10	8
Prilagodljivost	5	9	7	10	7	8	8
Udobje	7	7	10	9	8	10	8
Povzetek	za racionaliste	za <i>ta hitre</i>	za klasike	za univerzaliste	za tradicionaliste	za moderniste	za minimaliste

čez ovire, ko je bilo treba uiti biku, ki je štartal na krvavo rdečo barvo. Vanj smo ob podpori premičnega pokrova lahko pospravili vso pripravljeno opremo s čelado vred. Pipica vodnega meha pokuka ven na sredini in se lahko spelje na obe naramnici. Ko smo že pri naramnicah, Speed 40 ima vdeleno t. i. reActiv hrbtišče s *swingarm* naramnicami, kar pomeni, da namesto nahrbtnika med nošnjo nihata naramnici, ki sta v spodnjem delu hrbtišča med sabo povezani. Če razbremenimo eno, se druga podaljša in obratno. V teoriji bi to pomenilo bolj kontrolirano gibanje z manj nihanja in boljšim ravnotežjem. V praksi pa ni povsem tako. Predvsem me je motilo dejstvo, da sta bili obe rami neprestano obremenjeni in sta se utrudili prej kot pri klasičnem nahrbtniku. Razni triki s privzdigovanjem ene rame in sproščanjem druge tu namreč odpadejo, poleg tega pa se masa nahrbtnika na gibanje odziva drugače, kot smo navajeni, in v bistvu zahteva več pozornosti. Možno je in verjamem, da se specifičnega obnašanja nahrbtnika na hrbtu navadiš, ampak meni žal v tem času ni uspelo. Hrbtišče je sicer enostavno, enotno po vsej površini, obliko mu daje odstranljiv okvir, oblažinjeno pa trda, s toplotnim

postopkom (thermoformed) oblikovana pena.

- ➕ **nizka masa, prilagodljivost, videz**
- ➖ **swingarm sistem, udobje pri dolgotrajni nošnji**

Deuter Guide 35

Deuterjevi nahrbtniki so pri nas precej popularni, zlasti na račun nahrbtnikov za prenašanje dojenčkov. V našem testu je znamko zastopal Guide 35+, edini izmed testiranih nahrbtnikov, ki je preživel že nekaj let redne uporabe. Nova izvedba se od stare razlikuje predvsem v nekoliko lažjih in bolj barvitih materialih, sicer pa ohranja značilnosti prejšnjih generacij. Masa ostaja zaradi vsega navedenega pričakovano višja.

Guide 35 je v zasnovi pravzaprav dvojček Milletovega Peutereja. Oba se zanašata na klasične, preverjene konstrukcijske prijeme in uporabljene materiale ter funkcionalne dodatke, kot so stranska zadruga za dostop do notranjosti, nastavljiv, vendar neodstranljiv pokrov, močno oblažinjeno razdeljeno hrbtišče, odstranljiv oblažinjen del pasu in robustni materiali.

Nahrbtnik obljublja dolgo življenjsko dobo, uporabnost za širok nabor aktivnosti in udobje pri dolgotrajni nošnji. Veseli

ga bodo vsi, ki želijo kakovosten izdelek za redno in dolgoletno nošnjo. Konec koncev že njegovo ime pove, da je to izdelek za profesionalno rabo, čeprav ravno *profiji* vse bolj posegajo po enostavnejših in lažjih rešitvah. Če nahrbtniku odvzamemo vse, kar mu lahko, vključno s hrbtiščno oporo, še vedno tehta 1250 g, več kot ostali nahrbtniki v polni konfiguraciji.

- ➕ **opremljenost, kvaliteta, udobje, robustnost**

- ➖ **masa, prilagodljivost**

Patagonia Ascencionist 35

Največji posebnost med preizkušenimi nahrbtniki takoj pritegne pogled zaradi svojega enostavnega videza in zasnove. Med vsemi preizkušenimi modeli je Ascencionist 35 najbolj specifičen in prilagojen športni, plezalski uporabi. Ima najnižjo maso, najtanjši material in najmanj dodatkov. Zasnovan je brez klasičnega pokrova. Tega nadomešča zavihek z manjšim žepom, ki je integriran kar v zgornji del vreče nahrbtnika. Ta se še vedno zapira klasično z dvema vrvicama.

Hrbtišče je zelo enostavno, brez oblažinjena. Udobje mu daje tanka plast pene, obliko in nosilnost pa tanek alu-okvir, ki se ga lahko odstrani. Bočni

pas je enostaven, za udobje skrbita dve odstranljivi blazinici z nosilcem za opremo. Kompresijski trakovi so zelo dolgi, dvakrat daljši od Millejevih in Berghausovih. Američani očitno razumejo potencialno funkcionalnost tega elementa. Nahrbtnik omogoča tudi pritrjevanje dveh cepinov, zanimivo pa, da v njem ni ne žepa ne odprtine za vodni meh. Naramnice so relativno mehke, podložene s peno in mrežico. Med nošnjo so me presenetile, ker so se na prehodu preko rame deformirale in začele vihati, tako da je učinkovita ostala le polovica njihove površine, kar je ustrezno tudi zmanjšalo udobje pri nošnji. Zniževanje mase ima tudi svojo ceno.

Ascentionist je prostoren in pregleden, udoben za nošnjo glede na koncept. Če ga napolnimo preveč, se ne zapira več tako lepo, pokrov sili nazaj proti glavi, pojavijo pa se tudi omenjene težave z naramnicami. Je pa na voljo tudi večja, 45-litrska različica.

Kljub špartanski zasnovi je očitno, da so nahrbtnik oblikovali strokovnjaki z željo po čim večji funkcionalnosti. Če je imel vmes prste Steve House, je jasno, da koncept ne more biti zgrešen ter da je prilagojen predvsem športni, alpinistični

rabi. Običajni smrtniki bodo vedno pogrešali oblazinjenost, *corduro* (ojačitve iz močnejšega najlona), žepke, trakce, zadrge, prostor za vodni meh in kaveljček za plišastega ljubljence.

- + **teža, prilagodljivost**
- **robustnost, udobje**

Za konec

Kakšni so torej obeti za gorniško prihodnost naših hrbtov? Dokler ne izumijo lebdečega nahrbtnika, nič kaj dosti drugačni kot do sedaj. Težkih nahrbtnikov se še nekaj časa ne bomo znebili. Se pa napredek v razvoju kaže na enak način kot na vseh področjih, torej v specializaciji. Kako kupovati nahrbtnike? Cenovna politika je dokaj enotna – najdejo se modeli po ugodnejši ceni in seveda takšni po mnogo višji. Široka zlata sredina pa se giblje nekaj nad sto evri.

Ostalo je odvisno od naših potreb, pričakovanj in zahtev, kot so prostornina, masa, prilagodljivost, funkcionalnost, zelena življenjska doba.

Če smo pogosto v gorah in želimo imeti le en nahrbtnik, potem gledamo najprej na robustnost in funkcionalnost.

Če kupujemo drugi nahrbtnik za zahtevnejše vzpone ali plezanje, bomo najprej gledali na maso in prilagodljivost.

Za dolge ture in uporabo v Alpah bomo potrebovali zadostno velikost, nizko maso in udobje.

Če smo le občasni obiskovalci gora brez pretiranih ambicij in si želimo kar največ za svoj denar, bomo najprej pogledali na ceno in primerno velikost.

Ko zožimo izbiro, nahrbtnik malce preizkusimo. Najprej ga napolnimo, pa ne z baloni, ampak z vsaj z desetimi kilogrami opreme, da vidimo, kako se zadeva obnaša na našem hrbtu. Poigramo se z vsemi nastavitvami, ugotovimo, če nas kaj moti in če se motnja lahko odpravi. Preverimo dolžino naramnic, stabilnost bočnega pasu, dolžino in obnašanje hrbtišča pri rotacijah in nagibih ter želeno opremljenost.

Idealnega nahrbtnika še ni, tako kot nobene druge stvari ne. In najbrž je tako kar prav. Nič se ne bi veselil prizorov, ko lebdeči antigravitacijski nahrbtniki vlečejo planince navkreber. Del bistva je konec koncev tudi v tem, da se toliko bolj veselimo dosežkov, kolikor več garanja je bilo vloženega vanje. In nahrbtniki nam pri tem vedno stojijo ob strani. No, na hrbtu. ○

Naklofen gel vsebuje dietilamonijski diklofenak.

www.naklofengel.si

Naklofen[®]

Proti bolečinam
v mišicah in sklepih.

gel

○ NANESI gel.

○ BRIŠI bolečino.

○ GIBAJ se naprej.

60let

Pred uporabo natančno preberite navodilo! O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom.

Štiri nedotike, le ena naša

Na gozdnem robu, ob gozdnih poteh in predvsem ob vodah v poletnem in jesenskem času marsikje po Sloveniji cvetijo štiri vrste nedotik (podobno, a malo bolj poetično v angleščini *Touch-me-not*). Ime so dobile zaradi plodov, ki v zrelem obdobju že ob najmanjšem dotiku ali pišu vetra dobesedno eksplodirajo. Na tak način se semena razširjajo v prostoru. Le navadna nedotika je domorodna (avtohtona) vrsta, druge tri so zaradi lepih cvetov prišle k nam kot okrasne vrste. In vse so sčasoma zlorabile gostoljubje. Ob tej zgodbi se lahko poučimo o poteku in vzrokih njihove prekomerne

ekspanzije oziroma invazivnosti. Postale so nadloga za domorodne vrste pa tudi za človeka (vplivi na zdravje in ekonomijo).

Navadna nedotika

Edina avtohtona vrsta je zlahka prepoznavna po živorumeni barvi cvetov, ki so veliki tudi več kot dva centimetra. Uspeva na senčnih in vlažnih mestih z nevtraln ali rahlo kislno podlago. Kljub temu da marsikje uspeva v večjem številu, je zlahka spregledana med visokim steblikovjem drugih vrst. Zaradi svoje dekorativnosti bi bila primerna tudi za senčne vrtove.

Žlezava nedotika

Marsikje ni več vodotoka, ki ga ne bi obraščala ta enoletnica, doma s Himalaje. V ugodnih razmerah zraste v višino preko dva metra. Številni veliki rožnati cvetovi so medonosni, zato so jo

poleg vrtnarjev širili tudi čebelarji. Cveteti začne že sredi poletja in konča v pozni jeseni. Predvsem tam, kjer se pojavijo razgaljena tla (poseke, zemeljska dela), se razbohoti kot ena najuspešnejših pionirskih vrst. Njeno seme se v prostor običajno zanese z mehanizacijo in transportnimi sredstvi. Žal nihče od izvajalcev ne opravi temeljitega čiščenja strojev pred selitvijo na nove lokacije. Gosti sestoji žlezave nedotike preprečijo rast navadni konjski grivi, osatom, metam in drugim domorodnim vrtam, tudi lesnatim.

Drobnocvetna nedotika

Do pol metra visoka vzhodnoazijska enoletnica je pri nas prisotna že celo stoletje. Šele pred nedavnim pa je postala tudi invazivna, saj se je začela zelo hitro razraščati. Opažamo jo

predvsem kot gozdno podrast v senčnih in vlažnih predelih. Ker se tam ne kosi, je njeno širjenje neovirano. Kjer se razraste, prepreči uspevanje vsem drugim rastlinskim vrstam. Naše rastlinojede živali (npr. gosonice metuljev, hrošči ...) je ne prepoznajo kot hrano, zato se še toliko bolj uspešno razmnožuje.

Balfourova nedotika

Po izvoru je to še ena himalajska vrsta. Do nedavnega je veljalo, da gre za prehodno tujerodno vrsto, ki le občasno in krajše obdobje uspeva v naravi. A vse več njenih nahajališč priča o tem, da tudi ona postaja invazivna vrsta. Sam sem tako opazoval več sto primerkov, ki so v letošnji jeseni uspevali sredi gozda v peskokopu na Orlici. Nič kaj spodbudno. Vrsto je še smiselno odstranjevati, ker so žarišča še majhna in ne tako zelo pogosta. ●

- 1 Navadna nedotika
- 2 Žlezava nedotika
- 3 Balfourova nedotika
- 4 Drobnocvetna nedotika

Vse foto: Dušan Klenovšek

Končno se je monsunsko obdobje končalo in vreme nam je namenilo precej sončnih dni, ki so trajali več kot deset ur na teden. Očitno so se obredni plesi, žrtvovanja in kresovi obrestovali. Naj se nadaljuje z nezmanjšanim tempom.

Odprave

V poplavi novic v prejšnji številki *Planinskega vestnika* je mojemu dementnemu spominu ušla primorska odprava v Kirgizijo. Napako popravljam v tokratni izdaji, posipanje s pepelom pa sem opravil v zavetju domačih zidov. Rok in Nejc Kurinčič (oba Soški AO) ter Boštjan Mikuž in Dean Strosar (oba AS PD Ajdovščina) so se od 1. do 19. avgusta potepali v Kirgiziji, natančneje v pogorju **Ala Archa**, južno od prestolnice Biškek. Fantje so izkoristili čas in preplezali štiri prvenstvene smeri. 5. avgusta smer **Dean Strosar** (450 m, PD, Dean, solo), 6. avgusta pa smer **Beli prah – spominska smer Petra Mežnarja** (600 m, 6c, A1, Rok, Dejan in Boštjan). Isti dan je svojo smer **N. Kurinčič** (300 m, AD) potegnil Nejc, zaključili pa so 11. avgusta s smerjo **Primorski steber – spominska smer Jožeta Vidmarja** (800 m, 6b, Rok, Nejc in Boštjan). Septembra so proti **Swargarohinu**, **6247 m**, v Garwalski Himalaji odrinili Luka Plut, vodja, Bojan Hribernik, Miha

Zupin (vsi AO Kranj), Rok Benkovič (AO Domžale) in Matjaž Mohorič (AO Ljubljana-Matica). Doslej nam je uspelo izvedeti, da je glavni cilj Swargarohini 1 ostal brez poskusa, sosednji Swargarohini pa pri poskusu. Sicer pa so fantje splezali na nekaj novih vrhov po novih smereh. Odlična novica pa prihaja iz indijske Himalaje. Luka Lindič (AO Celje-Matica), Aleš Česen (AO Kranj) in Marko Prezelj (AO Kamnik) so v S steni **Hagshuja**, **6657 m**, potegnili sploh prvo smer v steni. Po vseh peripetijah z birokracijo in spreminjanju ciljev so jim Indijci izdali dovoljenje za isti cilj kakor angleški ekipi pod vodstvom legendarnega Micka Fowlerja. Fantom se je kljub temu uspelo zbrati in preplezati zadani cilj. V začetku oktobra sta se na **Ombigai-chen**, **6340 m**, odpravila Slavko Rožič in Blaž Belhar (oba AO Tržič). Gre za na pogled precej lepo goro, ki pa ne beleži velikega števila vzponov. Prvi vzpon je doživela leta 1960, drugega pa šele leta 2002, ko so na njen vrh stopili britanski alpinisti. Tudi po slovenskem obisku se število uspešnih vzponov žal ni povečalo. 9. oktobra sta Slavko in Blaž poskusila priti proti vrhu JV stene, a v prvi tretjini stene so zdravstvene težave ustavile Blaža, Slavka pa je na višini 6200 m ustavil mehak sneg.

Prvenstvene

Marko Leban (AO Cerknjo) je 15. septembra v JV steni Matajurskega vrha preplezal novo smer in ji nadel ime **Naključna smer** (120 m, IV–/II–III).

Po imenu sodeč lahko z dokaj visoko stopnjo gotovosti rečemo, da jo je našel po naključju.

24. septembra sta se nad Baško grapo zopet potepala Radovan Lapanja in Tone Črv (oba AO Cerknjo). V hitu letošnje sezone, Matajurskem vrhu oz. njegovi J steni, sta potegnili še eno novo smer, in sicer **Pozabljeni raz** (110 m, IV–/II–III). Prostora za klasične smeri v naših hribih je še veliko več, kot si predstavljamo. Le oko je treba *nacentrirati* na prave linije.

27. septembra sta nad dolino Lučke Bele v SV steni Lučke Kope novo smer preplezala Boštjan Tomplak in Miha Močnik (oba AO Železnikar). **Nasmeh** (200 m, VI–/IV–V) sta posvetila Blažu Beškovičniku, ki ga je leta 2010 pokopal plaz pod Raduho. Konec septembra je lokalni matador Miha Zupan (AO Tržič) raziskoval skalovje med Toplarjem in Velikim vrhom ter potegnil novo smer, imenovano **Lojtra** (350 m, IV–/II–III). V ključnem kamninu bo ponavljavce poleg mahu pozdravil tudi klin.

28. septembra se je Jože Makuc (AO Cerknjo) odpravil na nedeljsko pohajkovanje proti zahodni strani Novega vrha. Nastala je nova smer **Nedeljski izlet** (100 m, II–III). Vrženo rokavico so pobrali kolegi z odseka in 3. oktobra dodali smer **Še je čas** (150 m, IV/II–III). Pod njo so se podpisali Toni Groblar, Dušan Obid in Marko Makuc.

11. oktobra je dolgotrajni projekt zaključil Miha Ocvirk (AO Celje-Matica). S soplezalcem Janom Strmoletom (ŠPO Celje) je namreč uspešno preplezal novo smer **Mihov 7. zobek** (250 m, 7c) v južni steni

Mrzle gore. Smer je delno navrtal, vseeno pa si za ponovitev za pas zataknil tudi komplet metuljev.

Istega dne sta pod Češko kočjo, v skrajnem levem delu stene, Matej Arh in Klemen Gerbec (oba AO Kranj) preplezala novo smer. Zaradi travnatih okraskov in dodatkov sta ji nadelo ime **Kosmatinka** (150 m) ter jo ocenila s IV–V.

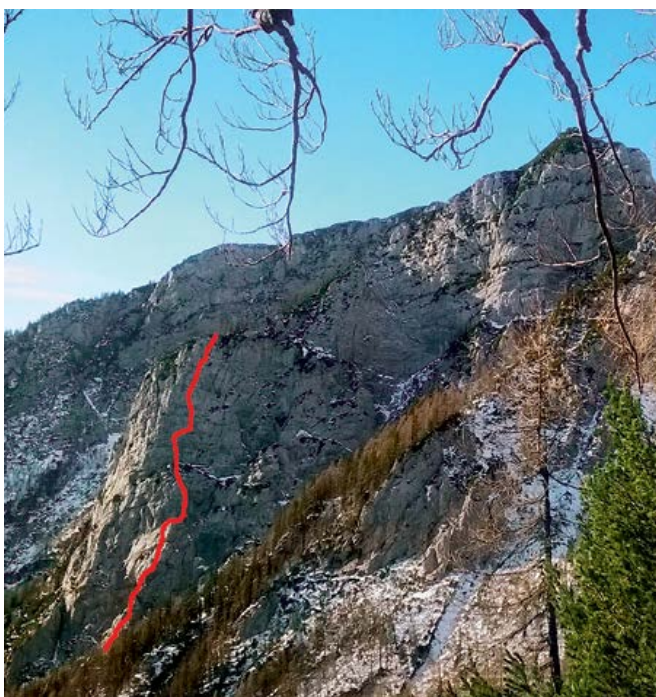
Domači hribi

24. septembra sta v južni steni Skute plezala Primož Lavrič in Marko Gradišnik (oba AO Kamnik). Izbrala sta si smer **Sol, Nibla, Luna** (180 m, VII–/VI+), ki jo toplo priporočata.

27. septembra sta lokalno pripadnost utrjevala Štajerca Matej Balazic in Aljaž Cerar (oba AO TAM). V Severni steni Triglava sta namreč opravila prvo prosto ponovitev **Štajerskega stebra** (Matej), ki ga je leta 1981 preplezal Franček Knez s Smiljanom Smodišem. Gre za 1000 metrov dolgo smer, ki po prostem vzponu nosi oceno VII+/IV–V. Ker je jesen prinesla poleg lepega vremena tudi krajši dan, sta bila fanta prisiljena vreči sidro kakih 150 metrov pod vrhom in sta tako šele naslednji dan izplezala po smeri Prusik-Szalay.

7. oktobra sta v Golarjevi peči oprinke stiskala Marko Gradišnik in Blaž Gladek (oba AO Kamnik). **Orlovska smer** (240 m, VIII–/VI) jima je ponudila lepo, konstantno plezarijo z vložki grmičevja, trav in trnja.

17. oktobra sta v južni steni Lešarjeve peči plezala Marko Kežar in Klemen J.

Smer Nasmeh v SV steni Lučke Kope Foto: Boštjan Tomplak

Nova smer slovenskih alpinistov v severni steni Hagshuja Foto: Luka Lindič

(oba AO Kranj) ter opravila prvo ponovitev precej mlade smeri **Možal' cifra** (350 m, VIII-IV), ki je bila preplezana lanskega septembra.

Svojevrstno avanturo pa sta si privoščila Primož Lavrič in Jaka Capuder (oba AO Kamnik). 18. oktobra sta se znašla pod smerjo **Apartheid** (300 m, VI-/VI-V) v severni steni Rzenika, ki sta jo leta 1987 prva preplezala alpinistična asa Silvo Karo in Pavle Kozjek. Po desetih urah plezanja sta se strinjala, da opisi niso vedno zaupanja vredni. Smer je namreč izredno krušljiva in psihično naporna. Za današnje čase sta si fanta izbrala drzen cilj in ga z dobro mero motivacije ter samozaupanja tudi preplezala. Po mojem skromnem mnenju vsekakor vzpon meseca v domačih hriboh.

20. oktobra se je Silvo Kragelj za popoldansko rekreacijo sprehodil čez **Čopov steber** (450 m, VI+/V-VI) v severni steni Triglava. Dostopil je po **Skalaški smeri** (550 m, V+) in s temo stal na robu stene. Lep vzpon po zgodovinsko pomembni smeri za slovenski alpinizem.

Tujina

14. septembra sta se Jaka Križanič in Marjan Kozole (oba AK Vertikala) po **Levem grebenu** (AD+) povzpela na Matterhorn. Kljub dobrim snežnim razmeram pa nista imela pretirane gneče in na vrhu sta bila praktično sama. Najbrž drugo leto, ko se bo praznovalo 150. obletnico prvega vzpona, ne bo tako samotno.

22. septembra sta črednemu nagonu sledila Luka Stražar in Nejc Breščak (oba AAO). Pod severno steno Grandes Jorasses sta se zbudila v megli in sneženju. Opravila sta nekaj pogovorov sama s sabo in vseeno vstopila v **Colton-MacIntyre** (1200 m, ED1, VI, 6). Odločitev se je izkazala za pravilno, saj sta uživala v odličnih razmerah ter absolutno upravičila vložek v bencin in drage italijanske cestnine.

27. septembra sta se Matevž Mrak in Matevž Vukotič (oba AO Radovljica) s šklepetajočimi zobmi prebudila pod severno steno Grandes Jorasses. Sveže zapadli sneg ju ni zmotil in podala sta se v **Crozov steber s Slovenskim vstopom** (1100 m, V, 5).

27. septembra so Primož Bregar, Domen Košir, Matej Gorenšek in Peter Bajec (vsi AO Železničar) plezali v SV steni Grand Piliér d'Angle (4243 m), in sicer kombinacijo smeri **Cecchinèl-Nominè/Boivin-Vallençant** (900 m), ki je ocenjena s TD+/ED1, 5c, A1. Po preplezani smeri jih je čakalo še 600 metrov plezanja po

Peutereyskem grebenu do vrha Mont Blanca. 100 metrov pod njegovim vrhom so drugič bivakirali in naslednji dan sestopili v Courmayeur. Kondicijsko turo sta si v severni steni Les Courtes privoščila Monika Planinc in Urban Novak (oba AO Kamnik) in ob tem preplezala še **Avstrijsko smer** (800 m, D+). Kot povsod po Alpah sta tudi onadva naletela na odlične razmere. Zaradi sedemurnega dostopa in deseturnega sestopa sta imela smer in steno povsem zase. Ja, včasih se je treba za lepo smer potruditi.

Novice je pripravil
Peter Bajec - Poli.

ŠPORTNO- PLEZALNE NOVICE

Dve zmagi Mine Markovič na azijski turneji

Južnokorejski Mokpo in kitajski Wujiang sta gostila peto in šesto letošnjo tekmo za svetovni pokal v težavnostnem plezanju. Na azijsko turnejo, ki vključuje tri tekme za svetovni pokal, so odpotovali trije slovenski tekmovalci: Mina Markovič, Maja Vidmar in Domen Škofic. Najbolje se je odrezala Mina Markovič, ki je dvakrat zmagala, Domen Škofic je bil na prvi tekmi drugi, kar je tudi njegova najboljša uvrstitev v svetovnem pokalu, na drugi pa je ostal tik za stopničkami. Maja Vidmar je končala na devetem oz. osmem mestu.

Log: balvansko plezanje

ŠPD Korenjak je 4. in 5. oktobra 2014 na zunanji balvanski steni na Logu pri

Rezultati-Log:

Kategorija	Moški	Ženske
Člani/članice	Urban Primožič	Katja Kadič
Mladinci/mladinke	Martin Bergant	Katja Kadič
Kadeti/kadetinje	Anže Peharc	Julija Kruder
Starejši dečki/deklince	Maks Bogolin	Janja Garnbret
Mlajši dečki/deklince	Lan Möscha	Lučka Rakovec
Cicibani/cicibanke	Anej Batagelj	Dominika Kodra

Rezultati-Tržič:

Kategorija	Moški	Ženske
Člani/članice	Domen Škofic	Mina Markovič
Mladinci/mladinke	Milan Preskar	Tjaša Kalan
Kadeti/kadetinje	Tine Rozmanič	Julija Kruder
Starejši dečki/deklince	Maks Bogolin	Vita Lukan
Mlajši dečki/deklince	Nik Golej	Lučka Rakovec
Cicibani/cicibanke	Anej Batagelj	Letija Fajfar

Brezovici gostil drugo tekmo državnega prvenstva v balvanskem plezanju v sezoni 2014. V sobotnem tekmonjanju so nastopili člani in članice ter plezalci v mladinski ter kadetski kategoriji. V nedeljo so se pomerili še plezalci in plezalke v mlajših kategorijah, tekmovalni konec tedna pa so sklenili starejši dečki in deklince. Tekmovalci se bodo v letošnjem prvenstvu pomerili še na eni balvanski tekmi, in sicer na zaključku državnega prvenstva, ki bo potekalo v okviru tradicionalne prireditve Plezalni dnevi Kranja od 29. do 30. novembra v Kranju, kjer bo tudi zaključna tekma v težavnosti.

Tržič: državno prvenstvo v težavnosti

Državno prvenstvo v težavnosti se je po poletnem premoru nadaljevalo zadnji konec tedna v septembru v Športni dvorani tržiških olimpijcev v Tržiču. To je bila druga tekma za člane, tretja tekma za plezalce in plezalke v srednjih kategorijah ter četrta tekma za plezalce in plezalke v mlajših kategorijah.

Jernej Kruder in Cupido

Jernej Kruder in Gašper Pintar sta v začetku oktobra obiskala Paklenico, kjer je Jernej v steni Aniča Kuka v drugem poskusu preplezal 350-metrsko smer **Cupido**, katere najtežji raztežaj je ocenjen z 8a.

Rok Klančnik v Oplotnici

Rok Klančnik je v balvanskem področju Oplotnica preplezal novo linijo **Railway to Heaven** in jo ocenil z 8B/B+. V zelo previsnem kratkem in jedrnatem balvanu

je treba opraviti s tremi zelo zahtevnimi gibi. Glede na oceno gre za tamkajšnji najtežji balvanski problem. Za uspešen vzpon je Rok porabil pet dni in približno 20 poizkusov.

Novice je pripravil
Peter Mikša.

PISMO BRALCEV

Pohvala

Pozdravljeni, že nekaj časa razmišljam o tem, da bi napisala pohvalo vaši reviji in tule je. Čeprav nas kot družino z majhnimi otroki zadnja leta pot v gore zanese bolj poredko, še vedno z velikim veseljem pričakam *Planinski vestnik* v nabiralniku. Je ena redkih revij, ki jo vzamem v roke in z zanimanjem preberem precejšen del člankov. Všeč mi je njena raznolikost in pristop do posameznih tem, kar vzbudi zanimanje tudi za tiste, ki nam morda niso tako blizu. Želim vam uspešno delo še naprej!

Lep pozdrav

Aleša Mrak

LITERATURA

Česa nas (na)učje gore

Bogdan Žorž: Nauk gora. Vzgojna razmišljanja. Koper, Ognjišče, 2014. 183 str., 9,50 EUR.

Veliko je knjig, tudi v slovenščini, z opisi poti in s spomini na doživljanje "tam gori". Le nekatere pa vključujejo tudi razmišljanja in napotke drugim pohodnikom in planincem. Taka je knjiga Bogdana

Žorža, ki je izšla z naslovom *Nauk gora* in podnaslovom *Vzgojna razmišljanja*. Avtor knjige je z ženo Zdenko in drugimi člani svoje družine ter prijatelji prehodil veliko planinskih poti in osvojil številne vrhove slovenskih gora. Pri njihovem opisu pa je rad delil nasvete in napotke tudi za druge. Ljudje, ki so to brali, so jih z veseljem sprejemali in tudi upoštevali. Dobrohoten ton besedil in pisanju in govoru je padal na "rodovitna tla".

Vse o vsebini povedo naslovi posameznih kratkih poglavij: Iz mojega nahrbtnika (v njem opisuje, da se je zapisal planinstvu potem, ko ni mogel iti na prvi planinski izlet, na razgledni Kucej nad Vipavsko dolino). Kar dosežemo brez napora, nima prave vrednosti (v to se je prepričal, ko se je vzpenjal na slikoviti Krn). Markacije (čez Spodnje Bohinjske gore in tudi drugje so mu vedno kazale pravo pot k izbranemu cilju, ki ga si moramo izbrati tudi v vsakdanjem življenju). Megla (v Kamniških Alpah ga je prisilila, da se je moral opreti na sočloveka, tako kot se moramo tudi predvsem v mladosti). Razgled (s Sabotina, ki ga je očaral, je darilo tistemu, ki zna občudovati in se čuditi). Temeljnost (je potrebna pri pripravi na vsak izlet, kot ga je opravljal nekoč iz Tamarja na bližnje visoke vršace, in tudi za vsak dan v življenju). Disciplina (je potrebna pri skupinskih pohodih, tudi na Triglav, in tudi v vsaki večji skupnosti, celo državi). Gora – slutnja večnosti (od nekdanj že vse tam stoji in še vedno bo). Hvaležnost (je namenjena sočloveku – planinskemu vodniku, ko te pripelje, denimo na Triglav, in razgledu z vrha gore). Neurje (je v gorah lahko nepredvidljivo, a ko mine, je lahko tam najlepše). Strah (je v običajnem življenju v dolini negativni pojav, v gorah pa je pravčasno opozorilo za previdnost). Solidarnost (je v gorah nekaj običajnega, česar bi se morali navaditi tudi v dolini). Gore in demokracija (so veliko bolj povezane med seboj, saj so enostranske odločitve lahko usodne). Sprijazniti se ali sprejeti (z dejstvom po nesrečnem dogodku, ki ga ne moremo spremeniti). Odpornost (si lahko pridobimo z redno aktivnostjo, tudi pri izletih v gore). Tekmovalnost (v planinstvu ni kategorija, ki bi jo morali gojiti, saj tam ni nasprotnikov in sovražnikov). Samo še tokrat (si je pomembno izpolniti želje, tudi če je pot težka in naporna). Tišina (v gorah je lahko zdravilo za naporno delo v dolini). Slabo vreme (nas ne sme zadržati doma, saj je lahko že v kratkem lepše). Maša v gorah (na Kredarici, na Molički

planini ali še na mnogih krajih so idealni dogodki za srečanja s starimi prijatelji in novimi znanci). Bližnjice (so zanimive poti v hribih; biti pa moramo skrajno oprezni, da ne zgrešimo poti). Preizkušnja (naj bo kontrolirano doživetje ali vodeni izlet izkušenega poznavalca poti). Junaštvo ali junačenje (nas pogosto lahko drago stane). Koliko je še do vrha? (je treba pogledati doma, ko pripravljamo načrt za dnevno turo). Čuječnost (je višja stopnja pozornosti na tiste stvari, ki se nam sprva ne zdijo pomembne). Čas (je zlata vreden, če nam ga zmanjkuje; pomembno pa je, da si včasih življenje uredimo tako, da ne bomo njegovi sužnji). Veselite se življenja (ob delu in ne pri brezplodnem zapravljanju časa).

Ciril Velkovrh

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Mednarodno združenje planinskih organizacij UIAA, katerega članica je tudi PZS, je 18. oktobra zasedalo na redni skupščini v Flagstaffu (ZDA) pod vodstvom 3851 metrov visokega Humphreys Peaka. Zasedanja se je med okoli 50 delegati (članic UIAA) udeležil tudi predstavnik PZS, med obravnavanimi temami pa so v UIAA sprejeli tudi štiri planinske organizacije, in sicer iz Armenije (Armenian Alpine Club), Malezije (Natural Adventure Association of Malaysia), s Šri Lanke (National Mountaineering and Climbing Association of Sri Lanka), ponovno pa se je v UIAA vključila planinska organizacija iz Litve (Lithuanian Mountaineering Association). V PZS so opozorili na razpisa Fundacije za šport (za sofinanciranje športnih dejavnosti, raziskovanja in razvoja športa ter založništva v športu za leto 2015 in za sofinanciranje gradnje športnih objektov v letih 2015, 2016 in 2017). Rok za prijave je 17. november, več informacij najdete na spletni strani FŠO. Na Pokljuki se je 11. oktobra končala peta sezona vseslovenske akcije Očistimo gore in planine, ki je potekala v sodelovanju Zavarovalnice Triglav in PZS.

V minulem obdobju je Mladinska komisija (MK) na Dolenjskem izvedla četrto srečanje mladinskih voditeljev

in na Menini planini organizirala tečaj orientacije. V sklopu projekta "Priložnosti za mlade v planinstvu" so izvedli dva brezplačna seminarja: 16. oktobra seminar "Priprava poslovnega načrta za planinsko koč" in od 24. do 26. oktobra seminar "Priložnosti za mlade v planinskih kočah", ki je bil izveden v Valvasorjevem domu pod Stolom, najbolj priljubljeni planinski koči v letu 2014. MK je povabila tudi na volilni Zbor mladinskih odsekov, ki bo 15. novembra v mladrazvalnem centru za zaščito in reševanje na lgu. Pred samim zborom bo potekala okrogla miza na temo mladinskega trenerstva.

V Gospodarski komisiji (GK) so opozorili na čas obratovanja visokogorskih planinskih koč. Če se odpravljate na turo, pred tem preverite stanje odprtosti planinskih koč na vaši poti. Od triglavskih koč vas zasilno oskrbijo le še meteorologi v Triglavskem domu na Kredarici. Tudi večina ostalih visokogorskih koč v Julijskih, Kamniško-Savinjskih Alpah ter v Karavankah je že zaprla svoja vrata. Nekoliko drugače je na Pohorju, a seveda obstajajo izjeme. Koče v sredogorju so praviloma odprte in normalno obratujejo preko celega leta. Poročali so o odprtju nove male biološke čistilne naprave pri Pogačnikovem domu na Kriških podih in o odprtju nove planinske kočice – planinskem domu v Klokočovniku, ki ga je odprlo PD Loče ob praznovanju svoje 40-letnice.

Komisija za planinske poti (KPP) je poročala z Zbora markacistov PZS, kjer so za mandatno obdobje 2014–2018 potrdili novo vodstvo: načelnik KPP ostaja Igor Mlakar (PD Bovec), člani Izvršnega odbora KPP PZS pa so postali: Bogdan Seliger (PD Horjul), Marijana Jelen (PD Medvode), Maksimiljan Kotnik (PD Dravograd), Gabrijel Podobnik (PD

Cerkno), Jurij Videc (PD Laško), Stanislav Vidovič (PD Kočevje), Uroš Vidovič (PD Ptuj) in Boštjan Gortnar (PD Medvode). Komisija za varstvo gorske narave (KVGNG) je zaključila že 12. usposabljanje za varuhe gorske narave, na Lubniku so organizirali tudi vseslovensko srečanje, ki se ga je udeležilo kar 65 varuhov gorske narave.

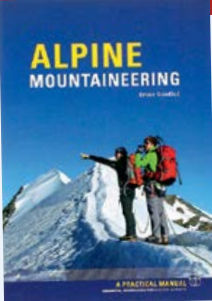
Vodniška komisija (VK) je razpisala zbiranje predlogov za podelitev najvišjega priznanja VK PZS častni vodnik PZS in za licenčna usposabljanja (izpopolnjevanja) za snežne in kopne razmere ter usposabljanja za pridobitev naziva vodnik PZS kategorij A, B, C, D, E, G in H ter za naziv inštruktor planinske vzgoje. Konec novembra (29. 11. 2014) bodo na Zboru vodnikov PZS volili nove organe VK za obdobje 2014–2018 in poročali o uspešnosti dela v minulem obdobju.

Alpinisti so se veselili z Luko Lindičem, Markom Prezljem in Alešem Česnom, ki so v indijski Himalaji preplezali novo smer v doslej še nepreplezani severni steni Hagshuja, 6657 m. Do prihoda slovenske trojice je bilo v steni že nekaj neuspešnih poskusov. Prvenstvena smer najvišje težavnosti po francoski šeststopenjski lestevici je nov dosežek svetovnega kova slovenskih alpinistov v Himalaji in najpomembnejši slovenski odpravarski dosežek letos. Uspešno alpinistično trojico so poslušalci radia Val 202 27. oktobra izbrali tudi za "Ime tedna". Komisija za alpinizem (KA) je poročala z zbora alpinistov 2014, ki so ga v spomin na Petra Mežnarja in Aleša Holca (oba člana AO PD Kamnik) 11. oktobra izvedli kamniški alpinisti. Poročali so tudi s srečanja trad plezalcev v Italiji "Orco trade meet 2014", ki sta se ga septembra udeležila alpinista Matic Košir (AO PD Jesenice) in Domen Petrovič (Akademski AO). KA je povabila na

Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana T: 01 2410 656, E: konzorcij@mk-trgovina.si

Izredno privlačno čtivo, sodi v sam vrh alpinistične literature.

Bruce Goodland:
Alpine Mountaineering: Essential Knowledge for Budding Alpinists

Pesda Press, oktober 2011
(broširana izdaja; 264 strani; barvne fotografije; 25,25 EUR)

Obiščite našo novo spletno stran! www.konzorcij.si

KNJIGARNA KONZORCIJ

plezalni tabor za alpiniste, ki sta ga v oktobru v Chamonixu vodila Luka Stražar in Peter Bajec, in opozorila na jesenski rok za kategorizacijo (21. 11. 2014). Športni plezalci so še naprej nizali uspešne vzpone in odmevne uvrstitve na najvišjih tekmovanjih. Jernej Kruder je na balvanski tekmi Fothije Open v Zagrebu prepričljivo zmagal. Najžlahtnejša odličja so slovenski tekmovalci nizali tudi na zadnjih tekmah svetovnega pokala v težavnostnem plezanju pred finalom v domačem Kranju (15.–16. november). O uspehih na azijski turneji pišemo v športno-plezalnih novicah. V skupnem seštevku svetovnega pokala v težavnosti je Mina trenutno na tretjem mestu, Domen pa na četrtem, zato vsi lepo vabljivi v Kranj na zaključek letošnjega svetovnega pokala v športnem plezanju, da s svojim navijanjem ponese slovenske športne plezalce čim višje. PZS je objavila odgovor in pojasnila na prejeti dopis Direktorata za šport Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport glede navedb Pavla Škofica v zvezi z domnevno nenamensko porabo javnih sredstev, namenjenih članski in mladinski reprezentanci v športnem plezanju. Prav tako so objavili poročilo, ki ga je nadzorni odbor PZS pripravil po izrednem pregledu porabe sredstev Komisije za športno plezanje PZS na predlog Zbora načelnikov KŠP PZS 24. 4. 2014. Komisija za gorske športe je posredovala razpis za lednoplezalni tabor za mlade tekmovalce v tem športu. Tabor se bo odvijal v ruskem Kirovu v enem izmed dveh možnih terminov: od 25. 11.–2. 12. ali od 9. 12.–16. 12. 2014. Za več informacij se obrnite na načelnico KGŠ PZS Jasno Pečjak (jasna@pecjak.si). Komisija za turno kolesarstvo (KTK) je 12. oktobra izvedla tradicionalno jesensko turnokolesarsko turo, tokrat v soorganizaciji s PD Dramlje po delu prihodnje Slovenske turnokolesarske poti med Resevno in Bočem. KTK je razpisala zbiranje predlogov kandidatov za načelnika in člane izvršnega odbora komisije za 2014–2018. Na preventivnem področju je PZS skupaj z GRZS povabila na 10. strokovni posvet Gore in varnost (5. 11. 2014, lg). Predstavili bodo analizo gorskih nesreč letos in izpostavili posamezne primere ter opozorili na najpogostejše napake posameznikov. V Planinski založbi (PZ) so konec oktobra temeljito prenovili prostore in vas lepo vabijo, da jih obiščete. Na

preglednih policah in v večjem prostoru boste sedaj še lažje izbrali vam ljubo planinsko literaturo, iskani plezalni ali planinski vodnik, koristne pripomočke itd. In vsi, ki še niste naročniki *Planinskega vestnika*, te edine slovenske revije za planince, plezalce, alpiniste, naravovarstvenike ter sploh za ljubitelje gora in narave – ste z naročilom v oktobru lahko prišli do ene izmed zanimivih knjig PZ PZS. Predstavili so tudi izbor planinskih edicij s popusti od 40 do 60 %, vsi oktobrski kupci planinskih edicij v akciji pa so se uvrstili v žreb za planinske čevlje znamke Treksta, model Jotunhaim GTX, v vrednosti 169,99 €, ki jih je v sodelovanju s PZS podarilo podjetje Taurus.

Zdenka Mihelič

Tretja seja upravnega odbora PZS

3. seja UO PZS je bila v četrtek, 23. oktobra, v izobraževalnem centru za zaščito in reševanje na Igu. Udeležilo se je je vseh 23 članov, vodil pa jo je predsednik Bojan Rotovnik. Generalni sekretar PZS Matej Planko je v uvodu predstavil nove sodelavce: poslovno sekretarko Sašo Sitar, predstavnico PZS za odnose z javnostmi Manco Čujež in urednika spletnih strani Mateja Ogorevca. Člani so soglasno potrdili zapisnika 2. seje UO PZS in 1. dopisne seje. Bojan Rotovnik se je zahvalil Danilu Škerbinku za večletno uspešno delo v predsedstvu Združenja planinskih organizacij alpskega loka CAA. Generalni sekretar PZS Planko je poročal o aktivnostih širšega pomena v obdobju od pretekle seje UO PZS. Rotovnik je dodal tragičen, a medijsko odmeven dogodek: reševalno-iskalno akcijo alpinistov na Kitajskem, ki jo je uspešno prevzel strokovni sodelavec PZS Matjaž Šerkezi. Na pobudo članov UO PZS je podpredsednik Miro Eržen poročal, da PZS ni bila neposredno vpletena v odprtje zavarovane planinske poti na Češko kočo in še nima izdelanih končnih stališč in priporočil. Dotaknili so se tudi težav z najemnico Vojkove kočice na Nanosu. Članica odbora za priznanja PZS Irena Pečavar Čarman je poročala, da je prišlo 27 predlogov za priznanja. Pojasnila je vzroke za zavrnitev dveh predlogov, enega, ki naj bi bil poslan po e-pošti, odbor ni prejel. Na svečani podelitvi najvišjih priznanj PZS za leto 2014, ki bo 6. decembra 2014 v Ajdovščini,

bodo podelili 14 spominskih plaket in 11 svečanih listin. Člani UO PZS so soglasno sprejeli sklep o sprejemu novih društev v PZS: Plezalni klub (PK) Kamnik (pod mentorstvom PD Moravče), PK Rimske Toplice (mentorstvo PD Rimske Toplice) in PD Goričko Tromeja (mentorstvo PD Matica Murska Sobotna). Sklep o članstvu ŠPD GRE GOR ni bil sprejet. Podali so predlog, da se uvedejo kriteriji za ustanovitev novih plezalnih klubov. Podpredsednik PZS Tone Jesenko je predstavil predlog odbora za članstvo PZS, da se uvedejo novosti glede članarine za obdobje 2015–2018, ki prinaša kakovostnejše člansko zavarovanje, konkurenčno s pogoji članarine v sosednjih planinskih zvezah. Vključena sta zavarovanje za reševanje v tujini z asistenco in zdravstvena asistenca za vse kategorije članstva (kategorija A+ pokriva območje vsega sveta, preostale kategorije članarine območje Evrope in Turčije). Članarini A in A+ ostajata nespremenjeni, za druge kategorije se članarina nekoliko dvigne. Odbor za članstvo je predlagal izključitev Planinskega vestnika iz članarine A in A+ pod pogojem, da se zagotovi nemoteno nadaljevanje izdajanja najstarejše slovenske revije, ki bo leta 2015 praznovala 120-letnico. Za to bodo potrebni dodatna promocija, članski popust, prilagoditev vsebin smernicam dela PZS, razporeditev sredstev in racionalizacija poslovanja. Generalni sekretar PZS Planko je izpostavil dodane vrednosti zavarovanja z asistenco za reševanje v tujini in zdravstveno asistenco, primerljivo s Corisom: poškodovancu ne bo treba zalagati denarja za stroške reševanja v tujini, obrnil se bo na klicni center, ki bo urejal vse v zvezi z zdravljenjem in oskrbo. To zavarovanje bo z doplačilom mogoče s planinske dejavnosti razširiti na vse druge dejavnosti (službene poti, smučanje...). S tem članarina postaja primerljiva s članarino avstrijskega ÖAV (vanj je zaradi boljšega zavarovanja vključenih že 1500 Slovencev), slovenska vključuje še zavarovanje za primer smrti in invalidnosti. Člani UO PZS so poročali o odločitvah posameznih MDO PD glede predlaganega povišanja in sprememb članarine ter podali lastna stališča. Nekateri člani so bili proti povišanju zaradi upada članstva, dodatne obremenitve članov v času slabih gospodarskih razmer in pomisleka, da večina planincev ne potrebuje zavarovanja z asistenco v tujini.

Predlog so drugi člani podprli zaradi vse bolj razvejane planinske in alpinistične dejavnosti v tujini – ne le pri zahtevnejših podvigih v tujih gorah, predvsem v sosednjih državah in na obmejnih območjih Slovenije (npr. Peca, Gorjanci, Posočje). Vsi se zavedajo pomembnosti *Planinskega vestnika* kot kulturnega in zgodovinskega glasnika delovanja PZS ter se strinjajo, da je nujno najti načine za ohranjanje revije in njegovo kakovostno vsebino, ki bo nagovorila več članov, tako kot se je tudi upadu članstva v planinskih društvih mogoče izogniti z dodano vrednostjo: s kakovostnimi programi, popusti pri nabavi opreme in usposabljanjih, brezplačno izposojajo tehnične opreme... Člani so sprejeli sklep, da se *Planinski vestnik* izključi iz članarine kategorij A in A+, da se zagotovi 25 % popusta pri naročnini za člane PZS in da PZS iz ostanka lastnih sredstev zagotovi pokrivanje dela primanjkljaja pri delovanju PV, če bo ta nastajal zaradi zmanjšanja števila naročnikov. Prav tako so sprejeli sklepa o povišanju članarine za obdobje 2015–2018 in potrdili nov Pravilnik o članstvu posameznikov. Strokovna delavka v računovodstvu PZS Urša Mali je predstavila informacijo o finančnem poslovanju PZS za obdobje januar–avgust 2014, generalni sekretar pa delitev sredstev planinskega sklada: KA za program SMAR, KTK za Slovensko turnokolesarsko pot, KPP za vzdrževanje planinskih poti, MK za razvojne projekte mladih, KGVN za izdajo zgbanke o varovanju gorske narave, OUP za zloženke s preventivno vsebino, KŠP za izvedbo tekme svetovnega pokala v športnem plezanju v Kranju. Člani so soglasno podprli predloge. UO PZS je soglasno sprejel sklep o povišanju cene in naročnine na Planinski vestnik (3,9 € na številko in 39 € za letno naročnino), potrdil seznam nepremičnin, na podlagi katerih se bo uredil status nepremičnin v poslovnih knjigah PZS, ter soglasno sprejel sklep, s katerim je UO PZS potrdil izhodišča za pripravo podrobnega finančnega načrta PZS za leto 2015. Vodja odbora za založništvo in informiranje Slavica Tovšak je predstavila posodobljene smernice planinskih medijev in sodelovanja z javnostmi. Da bo Planinski vestnik bolj odražal dejavnost organizacije, ki ga financira, je uredništvo PV pripravilo novo programsko zasnovo. Obvestila PZS so interno glasilo za zakonodajne in uradne objave. Aktualne novice so ažurno predstavljene na spletni strani PZS. E-novice, komuniciranje z mediji in krizno

Upravni odbor PZS

Foto: Manca Čujež

komuniciranje ostajajo nespremenjeni, odločiti se je treba o obliki Planinskega kaži-pota.

Člani so potrdili smernice, opozorili pa še na pomen vsebine PV za informiranje o delovanju organizacije ter predlagali močnejše sodelovanje z drugimi mediji za populariziranje planinske dejavnosti. Član uredništva PV Dušan Škodič je potrdil, da bo uredništvo po svojih najboljših močeh poskrbelo za kakovostne in raznolike vsebine. Generalni sekretar PZS Planko je predstavil dogovore za razširitev oglasnega trženja.

UO PZS je soglasno sprejel sklep o potrditvi Pravnika odbora za usposabljanje in preventivo, ki ga je predstavil strokovni sodelavec PZS Matjaž Šerkezi. Po poročilu načelnika Komisije za planinske poti Igorja Mlakarja, ki po volilnem zboru 17. 10. ostaja načelnik te komisije, so člani podali soglasje k Pravilniku KPP in soglasje k izvoljenim članom izvršnega odbora KPP. UO PZS je dal soglasje k Pravilniku o delu MDO PD Koroške in Pravilniku o delu MDO Pomurja. UO PZS je na predlog Rotovnika imenoval dodatna člana delovne skupine za pripravo programskih vodil PZS: Danila Škerbinka (APD Kozjak Maribor) in Marijo Štremfelj (PD Kranj), dodatnega člana odbora za založništvo in informiranje Gorazda Goriška (PD Rovte) ter dodatno članico Raziskovalne skupine Petro Zupet (AK Vertikala). Načelnik Komisije za športno plezanje Aleš Pirc je podal informacije o novih sodnikih pripravnikih in opremljevalcih plezališč, izvedenih tekmah v ŠP in uspehih slovenskih plezalcev v Sloveniji in tujini. Izvedbo tekme za SP v športnem

plezanju, ki bo 15. in 16. novembra v Kranju, bo vodil Tomo Česen, Pirc je izpostavil, da zaradi vse višjih stroškov tekme prihodnje leto morda ne bo. Potrdil je tudi skladnost pregleda namenske porabe sredstev. Slavica Tovšak je v imenu Raziskovalne skupine PZS prosila za predloge možnih naslovov diplomskih nalog ter v imenu odbora za založništvo in informiranje napovedala skrajšani izid vodnika *Razširjena Slovenska planinska poti* in izrazila željo, da čim več PD pristopi k rednoročilu, sploh društva s kočami, kjer vodi razširjena SPP. Naslednja seja UO PZS bo v četrtek, 15. januarja 2015.

Manca Čujež

95 let PD Prevalje

Visoki jubilej so v društvu počastili v začetku septembra na Uršiji gori, kjer ima društvo svojo planinsko kočico. Zaradi slabega vremena je bila proslava v bližnji cerkvi svete Uršule. Približno osemdeset planincev sta pozdravila predsednik društva Jože Merc in član UO PZS Štefan Keber. V kulturnem programu sta nastopili glasbeni skupini Zimski kosci z Leš in Smo, kar smo iz Črne na Koroškem. Prevaljski planinci so društvene dejavnosti pregledno predstavili v priložnostni, več kot 50 strani obsegajoči publikaciji. Poročilom gospodarskega odbora, markacistov, vodniškega in mladinskega odseka ter mladih planincev osnovnošolcev in odbora za kulturo sledijo zapisi o avtomatskem defibrilatorju v planinskem domu, fotomonografiji Uršije gore avtorja Sebastijana Oblaka, vodni strelji in spominski zapisi, posvečeni preminulim odbornikom. Zanimivo knjižico zaključuje bibliografija zadnjih petih let, posebno zanimive pa so Abeceda Uršije gore in stare razglednice.

Andreja Čibron Kodrin

40 let PD Loče

Planinsko društvo Loče je 20. septembra ob svoji 40-letnici svečano odprlo planinski dom v Klokočovniku. Prireditelj je privabila mnogo prijateljev planin in narave, za pester kulturni program pa so poskrbeli Mlaški fantje, dekleta iz pobratenega planinsko-ekološkega društva Subjel iz Kosjerića v Srbiji ter mlada violinistka Patricija. Prisotnim je zgodovino delovanja društva predstavil predsednik Vili Kovačič. Po njegovih besedah je vse skupaj 23. 9. 1970 "zakuhal" učitelj matematike na OŠ Loče Franček Mali. Iz majhne planinske skupine, ki je nekaj let delovala na šoli pod okriljem PD Poljčane, je 17. 5. 1974 nastalo PD Loče.

Danes društvo šteje več kot sto članov, ki se lahko pohvalijo s svojo lastno Loško-zbelovsko planinsko potjo in z zelo razvejano izletniško dejavnostjo, v okviru katere je letno organiziranih tudi do 20 različnih izletov, pohodov, daljših tur ter celo vzponov na najvišje gore v Sloveniji in Evropi. Organizirali so že dvanajst planinskih taborov ter številne planinske plese. Društvo že sedem let uspešno sodeluje s planinci iz Kosjerića v Srbiji, dobre stike imajo tudi s PD Belveder iz Biograda na

Na prireditvi ob jubileju PD je nastopila tudi pevska zasedba Smo, kar smo.

Foto: Andreja Čibron Kodrin

Moru. Navzoče so ta dan s svojo prisotnostjo na prireditvi počastili mnogi gostje, med njimi tudi predsednik PZS Bojan Rotovnik. Članom PD Loče je ob njihovi obletnici delovanja in zaključku del izrekel iskrene čestitke ter jim zajezel, naj njihov dom služi svojemu namenu. Tej misli se je pridružil župan občine Slovenske Konjice Miran Gorinšek, ki je izrazil željo, naj planinski dom postane kraj druženja planincev, lovcev, vseh ljudi, ki znajo prijateljevati, ter vse zbrane pozval, naj vrednote, ki so še vedno prisotne v PD Loče, prenesejo na mlade.

Člani društva so poudarili, da je z odprtjem doma poplačano vse njihovo prostovoljno delo, ki je dokaz, da znajo stopiti skupaj in biti enotni. Takšno tovarstvo, prijateljske odnose in prostovoljno delo bodo gojili tudi v prihodnje,

Planinski dom v Klokočovniku

Foto: Tina Esih

ko bodo opravljali svoje poslanstvo na področjih varovanja narave, vzgoje strokovnih kadrov, markacistov, mentorjev. Prav tako bodo imeli posluh za vse, ki bi želeli sodelovati pri njihovem nadaljnjem razvoju. Loški planinci so se s hvaležnostjo spomnili vseh, ki so jim vsa ta leta stali ob strani in jim pri njihovem delovanju pomagali tako finančno kot materialno. Podelili so 6 bronastih in 4 srebrna priznanja PZS zaslužnim članom društva. Praznovanje v Klokočovniku se je ob nadvse okusnem lovskem golažu, dobrotah z žara, odlični kapljici in zvokih harmonike nadaljevalo do poznih večernih ur, vendar ne predolgo, saj je Ločane že naslednji dan čakala organizacija 15. pohoda po Loško-zbelovski planinski poti, na katero se je tudi tokrat podalo okoli 150 pohodnikov iz Slovenije in tujine.

Tina Esih

Lepi čevljec Foto: Andrej Arih

Tradicionalno 33. srečanje alpinistov veteranov ...

... je bilo v petek, 3. oktobra 2014, v Koči na gozdu na Vršiču. Po uvodnem pozdravu predsednika Kazimirja Drašlarja - Mikca in spominu na alpiniste, ki so preminuli v letošnjem letu: Petra Ferjana, Mira Pirša, Milana Valanta in Tona Zupana, je sledila knjižna obdaritev jubilarcev za 70 let (France Malešič), 75 let (Marko Butinar, Lojze Golob, Boris Kambič, Boris Kofol, Hinko Poročnik), 80 let (Slavko Jenko, Peter Keše, Janko Mimik, Saša Slavec, Polonca Štefanec Matičič), 85 let (France Zupan). Po predavanju veteranke in zdravnice Špele Kristan o popotovanjih po Himalaji v letih 1973–2014 je večer minil v prijetnem druženju.

Ohranitveni ukrepi za orhidejo lepi čevljec

Triglavski narodni park (TNP) in Planinsko društvo Gozd Martuljek izvajata projekt Ohranitveni ukrepi za orhidejo lepi čevljec (*Cypripedium calceolus*) v naselju Gozd - Martuljek.

Projekt financira nemška Fundacija in Akademija za varstvo narave Alfreda Toepferja iz Hamburga, izvaja pa se od avgusta 2014 do februarja 2015. Lepi čevljec je ena izmed najlepših in najbolj ogroženih orhidej v Evropi. Vrsta je varovana na državni in na mednarodni ravni, namerno poškodovanje rastlin ali njihovih rastišč je kaznivo dejanje. Rastišče lepega čevljevca v Gozdu - Martuljku je največje poznano območje, kjer ta vrsta uspeva v TNP. Ker se nahaja tik ob rekreativno-gozdskih poteh in ob potoku Martuljek, je izpostavljeno različnim negativnim vplivom. Največje grožnje predstavljajo trganje in ruvanje rastlin ter uničevanje njihovega življenjskega prostora. V TNP vsako leto zabeležijo nove poškodbe rastišča in nedovoljene odvzeme rastlin iz narave.

V okviru projekta so bile v septembru izvedene izobraževalne delavnice z lokalnimi deležniki. Odziv prebivalstva in upravljavcev zemljišč na rastišču je bil zelo pozitiven. Udeleženci so se strinjali, da je "Marijin šolnček", kot se ta vrsta po domače imenuje, in njegovo rastišče treba skrbno očuvati.

V navezavi na gozdno učno pot Rute, katere pobudnik je PD Gozd - Martuljek, so bili v prostor umeščeni informativna tabla s predstavitvijo čevljevca, zaščitna ograja ob najbolj izpostavljenem delu rastišča in naravovarstveni stebriček z opozorilom o prepovedi trganja rož. Na slovesni otvoritvi omenjene učne poti v začetku novembra so bili projekt in ohranitveni ukrepi predstavljene tudi širši javnosti, kjer je bilo v veliko

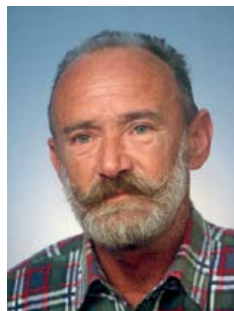
veselje opazovati naklonjenost ljudi za ohranitev ene prvih zaščitnih rastlinskih vrst v Sloveniji in narave na splošno. Spodbudno je, da se je tako mlado kot staro v Gozdu - Martuljku "živi in diha" z lepim čevljevcom.

V okviru ohranitvenih ukrepov se bo v nadaljevanju projekta okrepljen tudi nadzor na samem rastišču. Pripravlja se namreč predlog novega poostregega naravovarstvenega nadzora v času cvetenja, pri katerem bodo sodelovali naravovarstveno-nadzorna služba TNP, PD Gozd - Martuljek, policija in pristojni inšpektorati. Združile se bodo torej moči, da se bodo morebitni nepridipravi z "očmi na koncu prstov" lažje prebudili iz svoje "naravovarstvene slepote". Cilj projekta je poleg ohranitvenih ukrepov tudi dvig ozaveščenosti lokalnega prebivalstva, upravljavcev in lastnikov zemljišč na rastišču ter drugih obiskovalcev. Zelo pomemben rezultat je tudi odlično sodelovanje TNP, drugih javnih zavodov in lokalnega prebivalstva s skupnim ciljem ohranjanja narave, ki bi ga lahko označili kot primer dobre prakse.

Renata Rozman in Andrej Arih

Rudi Pušnik (1941–2014)

V začetku oktobra, ko se je narava začela ogrinjati v jesenske barve, smo se hrastniški planinci poslovili od Rudija. Bolezen je bila močnejša. Bil je eden tistih ljubiteljev planin, ki je svoje življenje posvetil uživanju v strminah, v osvajanju domačih ter evropskih gora, veliko pa je razvijal tudi društveno dejavnost v Planinskem društvu Hrastnik. Rodil se je nekaj mesecev po začetku druge svetovne vojne, ki je tudi njegovo življenje obarvala z najhujšo krutostjo. Že v prvem letu življenja so mu Nemci ustrelili očeta, aretirali mamo in ga ločili od nje.

Mamo so najprej odpeljali v Auschwitz in nato v druga taborišča, kjer je malo pred koncem vojne umrla, Rudijeva pot pa se je nadaljevala iz taborišča v taborišče, dokler ga po dveh letih niso našli stari starši in ga pripeljali v Hrastnik. Bolj krutega otroštva si ne moremo zamisliti in to je prav gotovo vplivalo na njegov poznejši odnos do narave in slovenskih gora. Te so iz otroštva Rudiju postale močan magnet in simbol svobode, zato se jim je posvetil že kot mladenič. Začel je na bližnjih hribovih okoli Hrastnika, nadaljeval v slovenskem visokogorju in stal na najvišjih evropskih gorah, Mont Blancu, Matterhornu, Grossglocknerju. Privabljal ga je tudi alpinizem; petkrat je preplezal Severno triglavsko steno po Slovenski in Nemški smeri, steno v Mali Mojstrovki in še veliko drugih plezalnih smeri. Leta 1978 je bil član Zasavske alpinistične odprave na Grenlandijo.

Največja Rudijeva ljubezen pa so bili slovenski hribovi, še posebej Triglav, na katerega se je povzpel več kot stokrat. Rad se je udeleževal pohodov na Porezen, pozimi na Stol, Snežnik. Prejel je nešteto spominskih znakov, jubilejnih kar sedemnajst.

Rudi je bil vedno pripravljen s planinstvom osrečiti tudi druge. Kmalu je opravil vodniški izpit in neutrudno vodil skupine planincev in drugih v gore. Bil je vodnik celotno obdobje svoje planinske dejavnosti, dokler mu je zdravje to dopuščalo in veliko jih je, ki jih je Rudi prvič pripeljal na Triglav. Bil je tudi markacist, zelo aktiven pri trasiranju in vzdrževanju planinskih poti na hribe okoli Hrastnika, pa tudi na širšem področju. Vedno je bil pripravljen delati za društvo ali pri vzdrževanju planinskega doma oziroma povsod tam, kjer je bil potreben.

Svoje bogate izkušnje je rad prenašal na mladi planinski rod v planinskih šolah in ob drugih priložnostih, še posebej pri usposabljanju mladih planincev, ki so v njem vedno znali prepoznati izkušenega gornika Rudi je za svoje neutrudno delo v planinski organizaciji prejel vsa možna priznanja, ki jih podeljuje PZS. Letos v začetku julija pa mu je župan občine Hrastnik podaril tudi bronasto občinsko priznanje za zasluge v planinski organizaciji. Rudijeva ljubezen do Triglava in njegove severne stene je bila izjemna in zato si je želel še enkrat biti pod njo. Le tri tedne pred smrtjo ga je prijatelj peljal do spomenika planincem v Vratih, tokrat v slovo.

Vendar, Rudi, verjamemo, da si tudi sedaj velikokrat na Triglavu in da uživaš v razgledih.

Marjan Pergar, PD Hrastnik

**JESENSKA
DOŽIVETJA
NARAVE**

vsak petek ob 17.02 h
na radiu Ognjišče

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja
ČEZ HRIBE IN DOLINE
vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

**RADIO
UNIVOX**

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

SE SLIŠIMO!

**RADIO
KRANJ 97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gorenjska televizija
www.gtv.si

gore – ljudje.net

dobro jutro

**Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija**

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

*Od Trente do Trojan, najbolj poslušana
regionalna radijska mreža na Primorskem.*

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

2015

NAZAJ V PLANINSKI RAJ BACK TO THE MOUNTAINEERING PARADISE KOLEDAR

z razglednicami

ŽE V PRODAJI

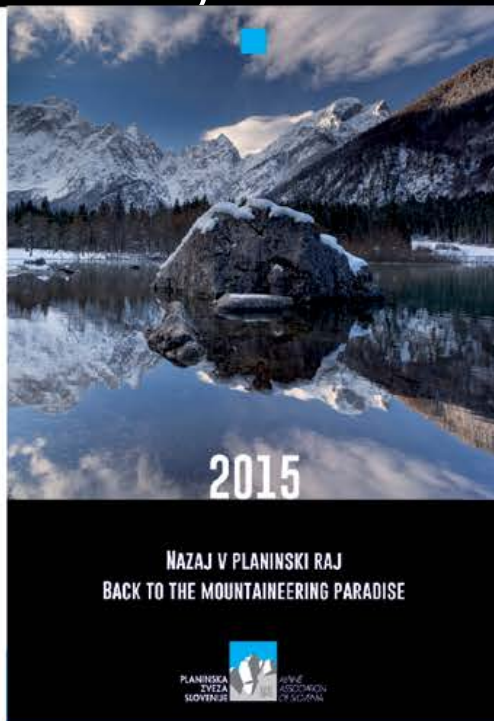
Naročila
sprejemamo
po e-pošti:

koledar@pzs.si

in na brezplačni
tel. številki:

080 18 93

(24 ur na dan,
vse dni v letu)

V koledarju Nazaj v planinski raj so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2015. Na podložni karton smo dodatno natisnili razglednice. Koledarski del je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan s črno spiralo.

Format koledarja: 33 cm x 48 cm.
Možnost dotiska na pasici,
višina 5 cm.

Cena z DDV: **3,90 €**